Sayı 8 EYLÜL 1933 Cilt 2

ÜLKÜ

HALKEVLERİ MECMUASI

AYDA BİR ÇIKAR SAYISI 25 KURUŞ

Ülkünün Köylüler Bölümüne iştirak ediniz ve ettiriniz.

ÜLKÜ, EYLÛL 1933

T. D. T. C. Nasıl Kuruldu	Ruşen Eşref	81
Zaratustra	Hasan Cemil	98
Türk Yunan Dostça Anlaşma Misakı .	Nusret Kemal	103
İnkılâp Terbiyesi	Mehmt Saffet	105
İlim ve İnkılâp	Niyazi Hüsnü	115
Bir Köycülük Projesi Tecrübesi . .	Nusret Kemal	118
Hakimiyet, İlâhî Hukuk ve Millet Hakimiyeti, Hakimiyetin Hudutları . .	Nazım İzzet	126
Bizde Müzeciliğin Başlangıçları . .	Abdülhak Şinasi	132
Gönül Zeynebe Değil (Şiir) . . .	Mitat Ömer	138
Yaşamak (Şiir)	Yaşar Nabi	139
Zeybek (Şiir)	Ahmet Cemil	139
Kara Ekmek, Bulgur Pilavı, Ayran .	Zeki Nâsır	140
Bumin (Hikâye)	Enver Behnan	143
Bir Kitap ve Bir Mülâhaza	Kâzım Nami	146
Köy Misyonerliği	N. K.	150
Kütahya'da Alayund Köyü	Nuri	151
Köyde Toplu Çalışma	Kerim Ömer	159

" ÜLKÜ „ nün sayıfaları inkılâplarımızı yaymıya yarıyacak veya yayma yolları üzerinde düşündürecek bütün yazılara açıktır. " ÜLKÜ „ ye yazı yazanlara para verilmez.

Neşrolunmıyan yazılar geri yollanmaz.

" ÜLKÜ „ ye paralı ilan konmaz. Yalnız memlekete inkılâp ve kültür sahasında hizmet eden eser ve işlerin ilanları parasız neşrolunur.

" ÜLKÜ „ nün bir sayısının fiati — ilaveli veya ilavesiz — yirmibeş kuruştur.

" ÜLKÜ „ nün yıllık abone fiati 250 kuruştur. Yalnız ilkmektep muallimleriyle Üniversite ve her derecedeki mektepler talebeleri için abone fiyati 175 kuruştur.

" ÜLKÜ „ nün altı sayısı bir cilt, iki cildi bir yıllıktır. Mecmuaya ancak yıllık abone yazılır ve her aboneye cilt başından mecmua gönderilir. Yalnız hesapları malî yıla bağlı resmi daireler bu kayıttan müstesnadır.

" ÜLKÜ „ nün her sayısı, içinde yazısı bulunan zatlere, parasız olarak gönderilir.

Ülkü bütün türk münevverliğinin inkılap yolunda açılmış fikir ve heyecan bayrağıdır.

İmtiyaz sahibi Nusret Kemal; Umumî neşriyatı idare eden Necip Ali.
Hakimiyeti Milliye Matbaasında basılmıştır.

Sayı sekiz
Cilt iki

Eylûl 1933

ÜLKÜ
HALKEVLERİ MECMUASI

T. D. T. C NASIL KURULDU

RUŞEN EŞREF

Türk Dili'nden

TÜRK Dili Tetkik Cemiyeti işlerindeki hatıralarım şöyle başlıyor:

11 Temmuz 1932 de, Reisicümhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin davet iltifatlarını aldım. Akşam üzeri Çankaya'ya gittim. Kendileri birkaç vakittir yeni köşke geçmişlerdi. Yukarı katta, kitap odasının yanındaki çalışma salonunda huzurlarına çıktım. Duvarları krem, döşemeleri de kahve renkli bu sade ve büyük salonun orta yerindeki uzun masanın başında oturuyorlardı. O masanın etrafında Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti azaları da vardı. O günlerde ilk tarih kongresi yeni bitmişti.

Şimdi konuştukları:

Gelecek yıl yetiştirilecek büyük kitabın bölümlerinin nasıl olacağı ve bunları kimlerin yazacağı idi.

Yanılmıyorsam, o akşam orada bulunanlar şunlardı:

Âfet hanım, Yusuf Akçora, Samih Rifat, Riyaseti Cümhur Kâtibi Umumîsi Hikmet, Yusuf Ziya, Sadri Maksudî, Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi Reisi İhsan, Hâmit Zübeyr, Hüseyin Namık Beyler, bir de Macarlı Profesör Zayti Ferenç.

Tarih konuşması bitmek üzere iken Gazi Hazretleri, oradakilere sordular:

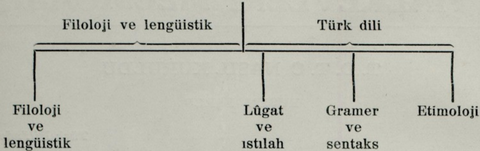
— *Dil işlerini düşünecek zaman da gelmiştir. Ne dersiniz?*

Maarif Vekâleti bütçesinden tahsisatı kesildiği 1931 Temmuzu sonundanberi, eski Dil Encümeni artık çalışmıyordu. Harf İnkılâbının hızından doğan bu kaynağın yeni bir varlık göstermesi çok yerinde olacaktı. Onun için, Reisicümhur Hazretlerinin yüksek düşüncesi sevinçle karşılandı. Gazi Hazretleri:

— *Öyle ise, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti gibi bir de ona kardeş bir dil cemiyeti kuralım. Adı Türk Dili Tetkik Cemiyeti olsun!*

sini de burada, aramızda görüyorum dedi.

Eli ile Samih Rifat Beyi göstererek:

buyurdular. Yeni cemiyetin ne gibi işlerle uğraşacağı görüşüldü. Sonunda Reisicümhur Hazretleri kendi eli ile şu resmi çizdi:

Çalışmanın çerçevesi ortaya çıkmıştı. Cemiyetin iki büyük kolu olacaktı: Biri filoloji ve lengüistik, biri de Türk dili.

Filoloji ve lengüistik, hem doğrudan doğruya bu bilgilerle, hem de bu bilgiler yollarından Türk dili ile uğraşacaktı.

Türk dili kolunun üç bölüğü ise: Lûgat - ıstılah, gramer - sentaks ve etimoloji bakımından Türk dilini " tetkik ve tesbit „ edecekti.

Reisicümhur Hazretleri:

— *Yarın hükûmete istida verip cemiyetin iznini almalı. Fakat bunun için daha önce bir reis, bir de umumî kâtip seçmeli. Ben her iki-*

— *Zatiâliniz bunun reisliğini alırsınız.* buyurdular. Umumî Kâtipliğe de lütfen beni münasip gördüler.

— *Şimdi iki aza için de iki arkadaş düşününüz* dediler. Samih Rifat Bey ve ben, bize çok şerefli bir iş emreden Reisihümhur Hazretlerinin yüksek teveccühüne teşekkür ettik. Azalıklar için Yakup Kadri Beyle Celâl Sahir Beyi söyledim.

— Peki. dediler.

Celâl Sahir Bey veznedarlığa, Yakup Kadri Bey de azalığa seçildi.

Cemiyetin ilk nizamnamesi olarak da Reisicümhur Hazretleri:

— *Zannederim şimdiki Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin nizamnamesini alırsınız. Lâzımgelen yerlerine cemiyetinizin adını ve gayesini yazarsınız. Yenisini sonra düşünürüz.* dedi.

Böylece, millete yaralı birçok iş gibi Türk Dili Tetkik Cemiyeti de

GAZİ MUSTAFA KEMAL'in başından doğdu.

O gece, köşkten ayrılırken Samih Rifat Beyle ertesi gün saat 14 te Balkan Birliği Cemiyetinin İş hanındaki bürosunda buluşmak üezere sözleştik. Bunu öteki iki arkadaşa da bildirdim. Toplaştık. Samih Rifat beyle birlikte bir istida hazırlamıştık. Ötekilere de okuduk. Nizamnameye konacak tabirler üzerinde kısa bir konuşmadan sonra istidayı daktilografiye ettirdik. İmzaladık. Dördümüz birlikte Dahiliye Vekâletine götürdük. Sıcak bir gündü. Samih Rifat Bey yürümekte güçlük çekiyordu. Hele vekâletin birkaç basamak merdivenini yavaş yavaş çıkmışken bile soluk soluğa idi. Onun için, müsteşarlık odasının serinliği hepimizden çok ona dinlendirici geldi. Vekil Şükrü Kaya Bey Heyeti Vekilede imiş istidayı Müsteşar Hilmi Beye verdik.

Ertesi günü izinname Emniyeti Umumiye Müdürlüğünden gönderildi. Böylece T. D. T. C. nin varlığı resmen 12 Temmuz 1932 olarak tesçil edildi.

İznin alındığını Hamî Reis Hazretlerine arzettim. Yeni cemiyete muvaffakiyet dilediler.

Tarih kongresinin neticeleri alınmış, Büyük Millet Meclisinin toplanmaları bitmiş, yaz tatili başlamıştı.

Reisicümhur Hazretleri 15 Temmuz 1932 de Ankara'dan Yalova'ya hareket buyurdular. T. D. T. C. reisi ile umumî kâtibini de kendi hususî trenlerinde götürmek lütfunda bulundular. O akşam, yolda, bütün konuştukları hep dil işleri üzerinde idi. Görülüyor ki gerçekliğin ve gerekliğin köklerinden gelme ihtiyaçları herkesten önce sezip sıralıyan ve yeri geldikçe ortaya atıp teşkilatlandıran Gazi Mustafa Kemal, Türk tarihi işleri gibi Türk dili işlerini de uyarıp başarmanın çağı yettiğini iyice kararlaştırmıştı.

Yorgun olan Samih Rifat Beyin dinlenmek üzere Çamlıca'daki evine gitmesine, benim de kıraat kitapları komisyonunda çalışmak için İstanbul'a inmek üzere istediğim izne müsaade buyurdular. Drince'de kendilerinden ayrıldık.

Ağustos sonlarına doğru Yalova-da ziyaretlerine gittim. Gazi Hazretlerini eski, yeni, yerli, yabancı kamuslardan öz Türkçe sözler aramakla, filoloji ve lengüistik münasebetleri ortaya koymakla meşgul gördüm. Gezinirken, sofrada iken sık sık hep bunları açıyor, bunları anlatıyor, bunları soruyordu. O günlerdeki gazetelerin yazdıklarını unutmamış olanlar Reisicümhurun yaptığı dil tetkiklerini bildiren fıkraları, makaleleri hatırlarlar.

Yalova'da kalarak cemiyet işlerine bakmamı emrettiler. Birkaç gün orada çalışıldı.

Ziyaretine gelenler çoktu. Bunlar arasında yalnız Samih Rifat Bey görülmiyordu. O, daha önceleri gelmiş, ancak rahatsızlığı arttığı için şimdi evinden dışarı çıkamıyormuş.

Halbuki Gazi Hazretleri, Eylûl ayı içinde ilk dil kurultayını toplat-

mağı düşünmüş. Bu yolda emirlerini aldım.

Gazi Hazretleri, Dil Cemiyetinin çalışması işinde, yine kendi kurduğu Tarih Cemiyetinin çalışması işinden büsbütün ayrı bir usul tutmuştu. Tarih işinde yaptığı programa göre önce tez kurulup yazılanlar bilirlere gönderilerek tenkitlri istenmişti. Sonra tarih muallimleriyle tarihçilerden mürekkep büyük bir mütehassıslar kongresi toplanmıştı. Dil işinde ise çizdiği program şu idi: Önce kurultayı toplamak, tezi orada anlatmak, dil mütehassıslrının, ediplerin, şairlerin gazetecilerin, muallimlerin düşüncelerini dinlemek, bütün milleti kendi dilinin işlerinde alâkalandırmak, nizamnameyi, programı kurultayda konuşturtmak, Merkez Heyetini ona seçdirtmek, sonra hızla çalışmaya geçmek.

30 Ağustos Başkumandan Muharebesinin yıl dönümü günü, şehirden birçok zevat Yalova'ya tebrik ziyaretine geldi. Bunlardan İstanbul Vali ve Belediye Reisi Muhittin Bey, Kolorlu Kumandanı Şükrü Nailî Pş., beş altı mebus arkadaş, akşam yemeğine de alıkonmuştu. Geç vakit, Başvekil İsmet Pş. Hazretleri de geldiler. O gece, huzurlarından ayrılırken Gazi Hazretleri, ertesi gün İstanbul'a gidileceğini söylediler. Bana da: " Orada daha yakından çalışacağız „ dediler. Bundan başka Gazi Hazretlerinin, vazifeden uzak bulunmamaklığım için Beyoğlu otellerinden birinde kalmaklığımı istediklerini Başyaverleri Celâl bey bildirdi. Bu âlicenap nezakete teşekkürlerimin arzını Celâl beyden rica ettim.

Reisicümhur Hazretleri ertesi gün, öğle üzeri Ertuğrul yatı ile Yalovadan döndüler. Başvekil Pş. yı Heybeliada'ya bıraktılar. Deniz Mektebi talebesinin selamları, ada vapurundaki yolcuların sürekli alkışları arasından geçilerek İstanbul'a doğru yola çıkıldı. Reisicümhur Hazretleri gemide bana bazı emirlerini not ettirdiler. Bunlardan biri de Samih Rifat beye telgraf çekip hatırını sormak, Dolmabahçe'ye dönüldüğünü bildirmek, ertesi gün kendisinin de oraya gelmesini rica etmekti.

Samih Rifat Beyden ne ertesi gün bir cevap alınabildi, ne de daha ertesi gün... Kısıklı polis noktasına telefon edildi. Samih Rifat Beyin gelemiyecek kadar hasta olduğu öğrenildi. Bunu Reisicümhur Hazretlerine arzettim. Üzüldüler. Buyurdular ki: " Yarın Operatör Kemal bey ve Hasan Riza beyle birlikte gidıp görürseniz çok iyi olur. Tarafımdan hatırını sorunuz. Yürüyebilecek gibi ise alır gelirsiniz. Dolmabahçe'de bana misafir olsun. Burada tedavisine baktırılır. Doktorlar daha kolay gelip gidebilir. „

Ertesi gün, Operatör M. Kemal bey, Riyaseticümhur Kalemi mahsus Müdürü Hasan Riza bey ve ben, bir motörle Üsküdar'a geçtik. Samih Rifat beyin köşküne çıktık. Küçük Çamlıca'nın arka sırtlarından birinde, Marmara'ya ve Adalar'a bakar büyük bir bahçenin içinde enine boyuna serpilmiş çamların gölgesindeki köşkte hem Pol ve Virjini'nin tek katlı evini andırır egzotik ve roman-

tik bir alımlılık, hem de Nurbabadaki tasvirlere benzer rüştaî ve tasavvufî bir çeşni vardı. Kapıdan girer girmez büyük bir odada veya dehlizde yer gösterdiler. Yazlık bir kır yapısının hem sofası, hem salonu, hem yemek odası olacak; kalabalıkça bir ailenin büyüğünü, küçüğünü bir araya toplıyarak cıvıltılı bir ev içi yaşayışı sürdürebilecek uzunluktaki bu dehliz, enli sedirlerine yayılmış kilimler ve cicimlerle, bacakları ince odunlardan yapılma masalarla, duvara asılı bir iki teber, palamsı bir iki kılıç, birkç fotogrfla pek dinlendirici, pek sevimli bir yarı eski zaman konağı tesiri veriyordu. Sarmaşık güllerinin, mor salkımların, hanımellerinin alışkan bir sokulganlıkla pencerelerinden içeriye başlarını uzattıkları bu loş, sessiz meydanlığa, ortaları esnemiş uzun bir tavanın — zaman ile başka başka harelenmiş — boyasız tahtaları, en güzel nakışlardan daha çok yaraşıyordu. Oturduğumuz sedirin karşısındaki odanın kapısı aralandı. Beyaz keten entarili bir hayal, ince iniltilerle bize doğru geldi. Yarı bükülmüş boyu görülmese, bu gelen, daha şimdiden kefinlenmiş bir ölü sanılabilirdi. Samih Rifat, bir ayda bu hale mi gelmişti!.

Genç bir anarşist saçı savrukluğu ile dağınık siyah saçları; çukurlarında, su birikintileri gibi ışıldıyan gözleri... İşte onda yalnız bunlar yaşıyordu; bir de, daracık göğsünde varlığı hiç umulmıyacak dinç sesi... Yanaklarının derin çöküntülerinden hızla çıkan sakalları yüzünü daha çok gölgelendiriyordu. Bununla beraber onda anlatılmaz bir tatlılık, bir sevimlilik vardı: Tolstoyun, bilhassa Dostoyevskinin romanlarında, ıssız tepelerde çile çıkardıkları görülen veremli ve çetin iradeli inkılâpçı tipleri andırır bir düşünce adamı. Onda, ne bileyim, öyle bir duruş vardı ki, insanı kendi sağlığına ve sağlamlığına, kendi kolay nefes alışına ve sıkıntısız konuşmasına bile öfkelendirecek, sesinin perdesini, söyliyeceği sözü, bakışını, oturuşunu önceden ölçtürecek bir hava yaratıyordu.

— Dün ve bugün yine iyiyim! dedi. Yanında güçlü kuvvetli, çok sabırlı bir hasta bakıcıya benzemiş hanımının dikkatle verdiği ilâcı, o ilâçla birlikte sunduğu avutucu sözleri, kana kana belki de uma inana içti.

Şen olmağa, diri görünmeğe çalıştığı, yalnız çalıştığı değil, hem de bunları özlediği besbelli idi.

— İki güne kadar bir şeyciğim kalmaz, beyler. Çıkacağım. Ben bu yezit hastalığı bilirim. Arada bir sıkıştırır, gelmiyeceğim, daha bu yanda işim bitmedi der, savarım. diye güldü.

Getirdiğimiz selâma, davete pek sevindi. Nasıl teşekkür edeceğini bilemedi.

— Ben de zaten, kaç gündür, Yalova'ya gideceğim diye Oktay'a kitap bavulumu hazırlatıyordum, diye iki kanadı büyük bir kitap gibi açık duran bavulu gösterdi.

Dönüşte onun evinden Kısıklı'ya kadar bozuk yollarda otomobil bizi

sarstıkça sallanan başlarımızı matemden göğsümüze düşüyor sanıyordum. konuşmıyorduk.

Samih Rifat beye dair birkaç hatıra gözümün önünden geçiyordu. Onu ilk tanıdığım gemiyi görüyordum: Umumî Harp seferberliğinin başında Trabzun'dan İstanbul'a gelen bir İtalyan postası ki, yüzer bir Babil kulesi, yolcuların çoğu, garpta vuruşmağa başlamış cephelere Kafkasya'dan, Rusya içlerinden askerliğe giden Almanlar, Fransızlar, birçok İngiliz ve İrlandalı... Samsundan binen bir iki de tütün taciri... Sofralar daha şimdiden birer cephe siperini andırıyor. Herbir millet yerini tutmuş. Birbiriyle selâmlaşmıyan bu somurtgan masalarda her bakış bir nişan alış gibi... Bu dargın sofradakilerle yalnız biz Türkler konuşuyorduk, bir de İtalyan kaptan. Konuştuklarımızın herbiri mutlaka kendi cephesinin üstün geleceğine inanıyor; karşısındakilere öyle diş bileyor ki: " Eğer şu bitaraf Türk sularında, şu bitaraf İtalyan gemisinde olmasa önündeki çatalları, bıçakları, bardakları karşı yakadaki düşmanlara fırlatıp döğüşe şimdiden başlamak, kendi milletinin yükünü daha sınırlardan uzaklarda iken hafifletmek istediğini „ saklamıyor.

Samih Rifat beyle işte böyle bir sofrada tanıştık. O, bir vali idi, ben ise henüz muharrir bile değildim; ömrümde yazı yazacağım da aklımdan geçmezdi; sadece genç bir muallimdim. Karşımdaki ince yapılı ve ince ruhlu zatte bu mesafeyi giderecek bir çelebilik vardı. Filoloji bahislerinin ne derin manaları olduğunu, Türkçenin köklerini çok uzaklarda aramak gerektiğini ilkin ondan duydumdu. Bir idare adamında böyle ayrıca bir de derin bilgi adamı bulmak, benim görgüme bir uyanıklık vermişti.

Aynı zati bir iki yıl sonra Haydarpaşa istasyonunda görüyordum. Üniformaya benzer renkte ve biçimde külotlu bir esvap giymiş, sarı getrler takmış, boynunda dürbünü, belki de fotograf makinesi asılı. Efgan heyeti seferiyesine mi tayin edilmişti ? Uzun bir yolculuğa mı çıkıyordu ? Hayır. İzni bitmiş, Konyaya dönüyordu. Çünkü oranın valisi idi. Babam da orada askerî sertabipti, tanışıyorlardı. Vali bey beni görünce, uzaktan gülümsiyerek selâm verdi:

— Pederinize selamınızı götüreyim mi? dedi.

Aynı zati 1920 sonlarında İnebolu'da görüyorum. Tepedeki evlerden birinin geniş odasında aynaya bakıyor, gözlerinin altındaki şişkinliklere serçe parmağı ile dokunuyor, birlikte Anadolu'ya geçtikleri Hüsnü ve Galip Paşalara:

— Ben galiba böbrek hastalığından öleceğim! diyor.

Üçü de Ankara'ya doğru yola çıkıyorlar. Samih Rifat bey arabacıya kitap bavulunu sıkıca bağlayıp bağlanmadığını soruyor.

Onu, millî şair Mehmet Emin beyle Anadolu içlerinde kasaba kasaba dolaşır görüyorum. Hamdullah Suphi'nin yola çıkadığı bu iki Türkçü konferanslar veriyor, şiirler okuyor, yeni yeni parçalar yazıyor.

Onu, maarif müsteşarı görüyorum. Bir gün Karaoğlan çarşısında beni eli ile karşıdan çağırıyor:

— Burada yoktunuz. Size yeni kitabımdan bir tane vereyim! diye cebinden küçük bir defterimsi şey çıkarıyor. Kuvvayimilliye basması biçiminde bir kitap; kabı, içi aynı kâattan, mürekkebi sünger kâadı gibi emip yayar, esmer yüzlü kâattan...

— Dikkatle okumanızı rica edeceğim. Onbeş, onaltı senelik tetebbü mahsulüdür. Dilimizin ana dil olduğunu buldum. Kanunlarını da keşfettim sanıyorum; diyor. Öyle genç bir sevinci var ki, karşısındakine bu " sanıyorum „ u " inanıyorum „ manasında aldırıyor..

Onun bu buluşlarına o zamanlar gülümsendiğimi hatırlıyorum.

1914 - 1932. Bu iki rakamın arası gözümün önünde bir delikanlı ömrünün çizgisi gibi uzayor. Bu ölçü, bu adamın yalnız benim bildiğim zaman daki çalışmasının boyu... Bıkmadan, anlaşılmadığını görünce yılmadan bu uzunluğu nasıl aşmış... Şimdi işte onları herkese dinleteceği sıra geliyor. Kendisi ise şu bitkin hale düşmüş. Acaba sağlanabilecek mi ? Hazırlanabilcek mi ? Çalışabilecek mi? Kurultaya yetişebilecek mi ? diye düşünüyorum.

Reisicümhur kurultayın ilk işlerine başlamak üzere küçük bir teşebbüs heyeti yapılmasını emretti. Bu heyet, zaten merkezi Dolmabahçe sarayına getirilmiş bulunan Tarih Cemiyeti Reisi Yusuf Akçora beyle, azadan Hasan Cemil bey, bir de Yunus Nadi beyden mürekkep olmak üzere teşekkül etti. İki defa toplandı. Bu toplanmalarda Tarih Cemiyeti Kâtibi M. Uluğ bey kâtiplik etti. Heyet, yapılacak işleri az çok konuştu. Kurultayın toplanması tarihini 26 Eylûl olarak tesbit etti. Bunun, Hami Reis Hazretlerine arzını kararlaştırdı. Gazi, bu tarihin, bütün hazırlıklar derecesine göre ileride bildirilmek üzere şimdilik durmasını münasip gördü. Beyannamede yalnız ay söylenecekti.

Samih Rifat bey Dolmabahçe'ye getirilmiş, yerleştirilmiş, değerli mütehassisler tarafından tedavisine başlanmıştı.

En önce bir beyanname yazarak bunu matbuatla millete bildirmek lâzımdı. Hazırlanan yazıyı saat 22 de Reisicümhur Hazretlerine arzettim. Teşebbüs heyetinin öteki azalarını da emrettiler. Orada bulunabilenler geldi, görüşüldü. Reisicümhur Hazretleri, beyannamenin eksik gördükleri yerlerini kendi kalemleriyle düzelttikten, ona yeni bir tertip verdikten sonra bu yeni şekli bir de, malûmatı olmak ve mutalaası varsa bildirmek üzere Samih Rifat beye göstermemi ve sonra matbuata verilmesini emrettiler. Ertesi gün, 4 Eylûl'de, ajansta ve gazetelerde bu beyanname çıktı.

Bütün yurttaşları cemiyetin tabiî azasından sayan bu beyanname, yapılacak işlerin çerçevesini çizmiş bulunuyordu.

Önce bir Umumî Kâtiplik bürosu kurulmalı idi. Halbuki hemen yazılacak mektuplar için başlıklı kâatlar bile yoktu. Nasıl olsun ki, Dil Cemiyetinin elinde henüz bir ufak büt-

çe bile yoktu. Bununla beraber bütün güçlükleri kolaylaştıracak en güvenilir define onun başında idi: Gazi Mustafa Kemal. Emri üzerine, Dolmabahçe sarayının alt katında, denize bakar bir oda, Umumî Kâtipliğe verildi. Kalemi mahsustan Suat ve Zühtü beyler de bu büroya memur edildi. Bu iki genç, kurultayın sonuna kadar vazifelerini en düzgün, en hızlı bir çalışkanlıkla gördüler. Kalemi mahsus yardımiyle çabucak başlıklı kâatlar ve zarflar bastırıldı. Bu kâatlara yazılan ilk iki tezkere, Hami Reisin emri üzerine Cemiyet Reisi ve Umumî Kâtibi imzasiyle Başvekilliğe ve Umumî Erkânı Harbiye Reisliğine gönderilen tezkerelerdir. Asılları T. D. T. C. merkezinde bulunan bu vesikaların birincisinde Cemiyet, " Başvekâletin yüksek huzuruna, Dil Kurultayının Eylûl sonunda toplanacağını, bütün yurttaşları tabiî azasından saydığını „ bildiriyor. " Devlet dairelerinde vazifeli olanlardan iştirak edeceklerin bu kurultaya gelmelerinin temini hususunda hükûmetçe kolaylıkta bulunulması için vekâletlere mezuniyet verilmesini yüksek tensiplerine arz „ ediyordu; ikinci tezkerede de " Büyük Erkânı Harbiye yüksek reisliğinden „ " muhterem ordumuzda ve askerî irfan müesseselerinde dil işlerinde mutahassıs oldukları bilinen ve zatı devletlerince alâkadar kılınmaları lüzumlu görülen kimselerin . kendilerine cemiyetçe de davetname gönderilmek üzere, tarafı devletlerinden tensip buyurulup tavzif kılınacakların isimleri ve adresleri Umumî Kâtipliğe gönderilmesi rica olunuyordu.

Matbuatta beyannamenin çıktığı sabahın ertesi günü azalık için müracaat mektupları alınmağa başlandı. Bunları okuyordum. Deftere kaydediliyordu. Her akşam listeyi Cemiyet Reisine arzediyordum. Hami Reisin emriyle bu listeler günü gününe matbuata veriliyordu.

İlk teşebbüs heyeti azasından Hasan Cemil bey, Avrupa memleketlerindeki gençlik teşkilâtını tetkik etmek üzere Sovyetistandan başlıyan bir yolculuğa çıkmıştı. Yusuf Akçora bey, o günlerde kendi reisliği altında toplanacak Tarih Cemiyeti azalarına yazacakları mevzuları bölüştürmek üzere çalıştığından Dil Cemiyetine gelemiyordu. Dil Cemiyeti Reisi hasta idi. Azasından Yakup Kadri bey Büyükada'da hasta yatıyordu. Celâl Sahir bey, dairei intihabiyesi olan Zonguldak'tan henüz dönmemişti.

Bu vaziyeti gören Hami Reis Hazretleri, tezi anlatıp müdafaa edecek zatlardan mürekkep yeni bir teşebbüs heyeti kurularak hemen programın yapılmasını, herkesin, kendi ihtisasına göre seçip alacağı mevzuu bildirmek üzere hazırlanmasını emerttiler. İstiyorlardı ki, bu tezler kurultay toplanmazdan en az bir hafta önceye kadar yetiştirilmiş olsun. Bunları kurultaydan önce kendi huzurlarında okutmak istiyorlardı.

Yeni müteşebbis heyet şu zatlardan teşekkül etti: (Alfabe sırasiyle) Ahmet İhsan, Ahmet Cevat, Ali Canip, Celâl Sahir, Hasan Âli, İhsan,

Ragıp Hulûsi, Reşat Nuri, Rûşenî, Doktor Saim Ali beyler. Bu heyetle birlikte Samih Rifat beyin nezdinde toplanıp önce programı, sonra nizamname projesini, en sonunda da kurultayın tasvibine arzedilecek bir takriri hazırlıyacaktık. Bunlar bitinciye kadar, bu arkadaşlar bir yandan da umumî mevzuun herhangi bir kısmı için alacakları tezi yazıp hazırlamış bulunacaklardı.

Samih Rifat beyde çok yerinde olarak büyük bir anlayış, kavrayış ve söyleyiş değeri gören ve ona sevgi besliyen Reisicümhur Hazretleri, tabiatin onun vücudüne reva gördüğü bu haksızlığı fennin gidermeğe çalışmasını büyük bir âlicenaplıkla sık sık tavsiye buyuruyordu. İstiyordu ki, Samih Rifat bey çalışsın, fakat yorulmaksızın. Onun için önce bu derdinden kurtulmasına ehemmiyet veriyordu. Doktorlar ameliyata lüzum gösterdiler. Hasta ise bunu istemiyordu: İyiliğe yüz tuttuğunu, böylece çalışabileceğini, pek yakında ayağa kalkabileceğini umduğunu, ancak kurultaydan sonra ameliyat olmağı düşünebileceğini söylüyordu.

Reisicümhur Hazretleri, Samih Rifat beyin hatırını sormaklığımı, yapılan işleri bir defa da kendisine bildirmekliğimi emrediyorlardı.

Samih Rifat bey, Dolmabahçe sarayının eski harem tarafının en uç köşesindeki bir daireye yerleştirilmişti. Bu sarayı dışından bile görmüş olanlar onun uzunluğunu bilirler. Dediği dedik bir padişah, günün birinde bir elini devlet hazinesine daldırarak, öbür eliyle de Kabataş'a yakın bir yeri göstererek irade etmişti ki: Buradan bir saray kurulmıya başlansın!. Mimarlar, kalfalar, ustalar, altın liraları tentene gibi işlemeli duvarlar haline getire getire ilerlemişler. Beşiktaş'a yaklaştıkları sırada padişah: Artık dursunlar! demiş. Loşlukları iç içe bir düz, bir girintili, bir dar, bir geniş uzıyan uçsuz, bucaksız dehlizlerin boğum boğum açılan sofaların iki yanında büyük küçük yüzlerce oda, karşılıklı bir kilometreye yakın bir yer tutmuş. İnceliğinden çok gösterişli şıklığı ve kunt haşmeti göz alan bu türlü üsluplu yapı, o kocaman beyazlığının bulutunu boğaz sularının maviliğine yaslamış.

Umumî Kâtiplik odası bunun Kabataş yakasında idi. Oradan reisin yanına gidip gelmek, aşağı yukarı bir çeyrek saat sürerdi. Bu yolu sekiz on kere gidip geldiğim günler olmuştur.

Samih Rifat bey iyiliğe yüz tutmuyor değildi. Bununla beraber, geceleri kendisine bakanlar sabaha kadar az uyuyup çok inlediğini söylüyorlardı. Gezinmiyordu; yatağında çalışıyordu. Ona karşı kendimi ne kadar ince bir ruh vaziyeti içinde görüyordum. Bakıyordum ki, en küçük bir hareketim bile ona bu sürekli çalışma günlerinde kendi eksikliğini gösterir olmasın, işler onsuz yapılıyor gibi bir zan onun içinde uyanmasın; onun en ufak bir kırgınlığına bile yol açmayım, herşey için başını ağrıtmayım; hazırlıyacağı tez için onu rahat bırakayım; bir yandan da Hami Reisin emirleri gecikmek-

sizin en düzgün bir şekilde yerine getirilsin. Bu düşünce bende bir hastanın başı ucunda tıkırtısız yürümeğe çalışan bir adam dikkati uyandırmıştı.

Yukarıda bildirdiğim teşebbüs heyeti ile birlikte öğleden sonraları, reisin yanında toplanmağa başladık.

Samih Rifat beyin imrenilecek enerjisi orada kendini göstermeğe başladı. Koskoca bir taht gibi karyolanın bir ucunda hasta bir masal prensi gibi oturan reis, bir söz açtı mı bütün acılarını, *zamanı* unutacak kadar coşuyor, asırlar ötesinden, diyar aşırı bilginlerin bahçesinden derip getirdiği geniş bilgileri ulu orta sözlermiş gibi kolay söyleyip tatlı dinletiyordu. Onu eskiden bu kadar yakından tanımıyanlar, uzun müddet örtülü kalan bir bilgi ve duygu pınarı bulmuş gibi seviniyorlardı.

Bir madde üzerinde o söylüyor, öteki arkadaşlar söylüyordu. Fakat takvim, yapraklarını birer birer, çabuk çabuk atıyordu. Yapacağı her işi önceden açıkça görmeğe, gideceği yolu önceden bilip ona göre tedbirini almağa alışmış olan Gazi de Kurultayda ortaya konacak çalışmanın bütün verimini bir an evel elinde derli toplu bulundurmak istiyordu. Bu iki gerçeklik göz önünden kaçırılmaksızın çalışıldı. Üç dört günde program ortaya çıktı. Gazi Hazretlerine arzettim. Tarih tezi ile bir arada yürümesini ve Türk dilinin hele menşeler kısmında hem eskiliğinin, hem İndo - Européen dillerle, hem de Asya ve Avrupa'nın başka dilleri ile münasebetli noktalarının ilim esasları içinde belirtilmesini bir direktif olarak önceden verdikleri bu programı, dikkatle okudular, bir iki yerini düzelterek tensip ettiler. Kurultayın 26 Eylûl saat 14 te toplanacağının bu programla birlikte ilân edilmesini emir buyurdular. 10 Eylûl 1932 de ajansta ve gazetelerde bu tebliğ çıktı.

15 Eylûlde, saat ondört buçuk sularında, saray hademelerinden biri:

— Davetli Beyefendiler geliyor, buraya mı alalım ? diye sordu.

Umumî Kâtiplik odasına giren, çıkan eksik değildi. Rahat edemezlerdi. Yukarıda ayrı bir salon açtırmıştım.

— Oraya buyursunlar, ben de şimdi çıkıyorum dedim.

Bazılarından kurultaya aza gelmek istediklerini bildirir mektuplar aldığım tanınmış edip ve şairlere ayrı birer mektup yazarak hepsini davet etmemi Hami Reis emretmişti. Onlara programı gösterecektim, maksadı anlatacaktım, bu yolda ne düşündüklerini soracaktım, Kurultayda söyliyecekleri varsa şimdiden hazırlanmalarını bildirecektim.

Teşriflerini rica ettiğim zatlar:

Aptülhak Hâmit, Sami Pş. zade Sezai, Uşakî zade Halit Ziya, Cenap Şahabettin, Hüseyin Cahit, Faik Âli, Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim, Ali Ekrem beylerdi.

Ali Ekrem bey, rahatsızlığı için gelemiyeciğini telgrafla bildirdi Ahmet Rasim bey, oğlunu göndermiş, hastalığı çok arttığından bu toplanmada bulunamıyacağını söylemişti. Bu haber, içimde ufak bir sızı bırak-

tı. Kaç vakittir Ahmet Rasim beyi gördüğümüz yoktu. Meğer bir iki gün sonra Heybeliadada zavallının tabutu arkasında toplanacakmışız!...

Merdivenden yarım asırlık edebiyata doğru çıkıyordum: Eşber, Sergüzeşt, Aşkı memnu, Hac yolunda, Mürebbiye, Hayal içinde!...

Hemen her biri kendi gününde yeni bir sanat yolu açmış, yeni bir dil, yeni bir görüş getirmiş üstatlar şimdi kendilerini aşan bu program için acaba ne diyecekler ?

Diyorlar ki'yi yazdığım zamanı hatırladım.

Saygı ile ellerini sıktım. En ilkin eski haftalıklardaki gençlik resimlerinden tanıdığımız şairlerin, ediplerin şimdi saçları ağarmış, çizgileri derinleşmiş, yüzleri epiyce değişmiş. İçlerinde bıyıklı sakallı tanıdıklarımızdan bazıları şimdi bıyıksız, sakalsız birer eski Romalı gibi... Fakat konuşuşlarının çeşnisi yine kitaplarındaki üslûbu andırıyor... Onları dinledikçe ilk düşünüş çağımızda izleri kalan edebiyat yapraklarını hep birden bir defa çeviriyorum sanıyordum.

Kurultay düşüncesini hepsi beğendi. Bir çoğu, programı doğru ve dileği yerinde buldu.

Yanlarından ayrıldığım zaman, bir yığın gündelik iş arasında bir an, görmeğe daldığım renkli bir sanat rüyasından uyanmış gibi idim. Sarayın öbür ucunda çalışan teşebbüs heyetine gittim.

Teşebbüs heyetinin başaracağı işler sonuna ermişti. Bir iki güne kadar bunlar ve tezler Hami Reisin huzurunda okunmağa başlanacaktı.

Bir yandan da ilk beyannamede, gönderilmesi yazılmış olan tezler gelmeğe başlamıştı.. Bunlar, yüzlerce yapraklık bir kitap olmuştu. Hami Reis sorduğunda cevap verebilmek için tezleri birer birer gözden geçirmliydim. Nasıl ki bir gün istediler, koca dosyaları arzettim. Bir gecede hepsini okumuşlar. Herbiri için düşündüklerini ayrı ayrı söylediler. Bunları sahiplerine hemen bildirmekliğimi emir buyurdular. . Kolaylıkla anlaşılsın diye düşüncelerini ayrı ayrı işaretlerle gösterir zarfları da lûtfen kendileri hazırlamışlar, bana öyle vermişlerdi. Bunları alınca içimden dedim ki: Bizi ve bizleri o çalıştırıyor, fakat onu bu kadar çok çalıştıran kimdir ? En ufak bir şeyi bile gözünden kaçırmıyordu. Birkaç gün önce de gazetelerden birinin yanlışlı yazdığı beyannameyi görmüş, düzeltmiş benim adıma göndermiş, dikkatli olmalarını söylemekliğimi yazmış, altına G işaretini koymuştu. Gazi'nin ne kavrayışla bakıcı olduğunun bir küçük örneğini gösterir. Bu nüsha, vesikalar arasında saklıdır.

Telefonun ve motosikletin çokluk, çabukluk ve düzgünlük ister zamanlarda ne işe yarar birer icat olduğunu o günlerde bir defa daha yakından anlamışımdır. Ankara'da bulunan biri ile yanımda imiş gibi kolay ve çabuk konuşabiliyordum. Matbaadan getirteceğim bir tashihi, Samih Rifat beyin odasından getirteceğim kitaptan daha çabuk alabiliyordum.

Azanın sayısı artık onlarla değil, yirmilerle, kırklarla artıyordu. Bu sayı çoğala çoğala 718 i buldu. Mebus, müderris, muallim, şair, edip, gazeteci, doktor, avukat, tacir, talebe, sivil, asker, erkek, kadın bu ışıklı klabalığın bir büyük dalga uğultusiyle gitgide yaklaştığını, kabardığını seziyordum: İçlerinden çoğu mektup yazıyordu. Bazısı azamı, dinleyici mi olduğunu açık söylemiyordu. Böylerine birer mektupla sormak o kadar güç değildi. Ancak, sıfatlarını yazıp da adreslerini unutmuşların adreslerini almak daha çetin oluyordu. Bazıları ise bizzat gelir, umumî kâtiple görüşmek isterdi. Onun için ayaküstü konuşup gidenler, oturup da konuşmak istiyenler, cıgara, kahve içrek ahbapça konuşmak istiyenler, yapılacak hüviyet varakalarının şeklini istiyenler, odanın kalabalığını bir mezat yeri gibi arttırıyordu. Telefon boyuna işliyordu. Boyuna mektup getiriliyordu. Arada bir, filan şey için filan odadan çağrıyorlardı. Radyonun yeni tecrübelerinde hazır bulunmaklığım isteniyordu.

Bu kalabalık arasında bir gün sert kara sakallı, pek sık, fakat yana yatık kara saçlı, etine dolgun biri geldi: Bir Orta Asyalı tipi. Koynundan, buruşmuş bir mektup çıkardı. Eskişehir'in Arapören köyünde muallimmiş. Yer gösterdim. Konuştuk. Dikkate değer sıkılgan görünüşlü, fakat sağlam duruşlu, çetin çalışkanlığı belli bir adam.

Az çok Buhara ve Dobruca ağzına çalar şive ile:

— Kitaplarımı da aldım geldim.

— Nerede ?

— Dış kapıda bıraktımdı.

— Söyliyelim alsınlar.

Derisi epiyi yüzülmüş bir bavul getirdiler. İpini çözdü. Odaya köy kokusu yayan koskoca bir kitap çıkardı. Uçlrı biraz karartılı ve kıvrık yaprakları kalın ve yavaş parmakları ile çevirdikçe kurşun kalemi uçuklu-ğunun ancak belirtebildiği bir takım yazılar görünüyor. Bunlar, bu adamın yıllardır topladığı veya Divanı Lûgatı Türkten Türkçeye çevirdiği binlerce sözdü.

Onu dinlelikçe serinliyordum. Buhara'da Mangıt kabilesinden bir çocuk ki Köstence'de doğuyor, İstanbul'da medresede okuyor. Buhara ile İstanbul arasındaki uzaklığı yalnız gözü ile ölçüyor, bütün bu enginliğin aynı dili konuşur, aynı soydan bir miletle dolu olduğuna akıl erdiriyor. Kırk yıl köy kasaba dolaşarak bu dilin özünü, kökünü gücü yettiği kadar araştırıyor. Gördüğü bu iş için ona: Haydi hocam, topla bakalım! diye gülümsiyenler var. O ırgilmiyor. Kelime, masal, türkü, ata sözü, ne bulursa dağarcığına atıyor. Sonunda Eskişehire yerleşiyor. Bir yandan muallimlik ediyor, bir yandan da dil arayıcılığını bırakmıyor. Kendine bir iki bin ciltlik kütüpane yapıyor. Koca koca eserler yazıyor. Fakat günün birinde, onun bulunduğu şehri düşman basıyor. Kendisi muhacirliğe düşüyor. Eli bomboş. Çünkü kitapları yakılmış, emekleri kül olmuş. O, yine yılmıyor. Karıncanın bu deliği kapatıldı ise, az

ötede yenisi açılacak, içi yeni bulgularla doldurulacaktır. Nasıl ki işte şimdi bize gelen kitaptakiler, Aziziye'de yok edilmiş, ikinci toplayıştan sonraki üçüncü yetiklerdir. Bin yokluk içinde kalsa da inandığı varlığın ardını bırakmıyan bu aşık şimdi altmışını geçkin. Öyle iken yapısının sağlamlığı ile inanının sağalmlığı yine bir çift delikanlı gürbüzlüğünde...

Bavulunu da, adresini de bize bırakıp gitti. Bunu Hami Reis Hazretlerine arzettim. Alâka gösterdiler. Kitabı gözden geçirdiler. Kendini çağırttılar, görüştüler.

Bunca gün, bunca insan görmüş o yaşlı başlı adam, Gazi'nin huzurunda bir çocuk kadar utangaçtı. Birbirine kenetlenmiş, birbirini- u ğuşturur ellerine alnından iri iri ter damlıyordu.

Çıktıktan sonra:

— Ağzım dilim tutuldu. Ben kim, Gazi kim!... Bize bu çoktur... Biz o Süleymanın karşısında karınca bile değiliz yahu! dedi.

Böylece, kırk yıl, yanındakilerden başka kimse bilmiyerek çalışmış köy hocası Numan efendi, bir iki gün içnide bütün gazetelerin adını, sanını bildirdiği, resmini bastığı tanınmış bir adam oldu.

Gazi Hazretleri, Çagatay lûgatinin, eksikleri giderilip, doğru telaffuzlarla yeni imlaya geçirilip basılmak üzere hazırlanması işini Numan efendiye verdi. Sarayda kalıp çalışmasını emretti. Numan efendi, bu işi, yanına alacağı, garp dilleri bilir bir iki mütehassısla başarabileceğini bana söyledi. Arzettim. Pekiyi dediler. Türkiyat Enstitüsünden Abdülkadir beyle, diş mektebinden mezun Mecdi bey de bu işe alındı. Böylece, yakında basılacak olan Çağatay lûgati üzerinde çalışmalar başladı.

Kurultay toplanacağı sözü, değil yurt içindeki bilirleri, sınırlarımız aşırı dil bilginlerini bile hıza getirmişti. Bir sabah, Ermenice iki makale aldım: Agop Martayan imzalı... Tercüme ettirdim: Türk dilinin eskiliği ve köklülüğü, başka dillerde bıraktığı izler üzerine idi... Hami Reise arzettim. Bir iki gün sonra yine o imzanın yeni bir tezi daha geldi. Reisicümhur Hazretleri bu yazıları yazanın nerede olduğunu sordular. Öğrendik ki Sofya'da imiş. Kurultayda hazır bulunmak ve tezini anlatmak üzere getirtilmesi için emir verdiler.

İstiyorlardı ki, Türk dili üzerinde söz söylemek dileğinde, vaziyetinde olanlardan hiçbiri unutulmuş olmasın. Garbın en ötelerinden, en yukarılarından gelecekler de olsa onlara da kürsü açıktı. Yerli bilginlerden kendileri henüz müracaat etmemiş olanları da arattık. Elâziz'de dairei intihabiyesinde bulunan Fazıl Ahmet beye, memleketine izinli gitmiş olan, Amasya tarihi sahibi Hüsamettin efendiye birer telgraf çekildi. Çağırdıklarımızdan biri de Hüseyin Kâzım beydi. Kendisine mektup yazıldı, telefonla soruldu. Neden sonra bir gün, rahatsızlığını öne sürerek gelmiyeceğini bildirtti.

Hami Reis istiyordu ki, kurulta-

ya değil, yalnız belli başlı bilginler; uzak, yakın vilâyetlerdeki saz şairlerinden, halk hatiplerinden de hiç olmazsa birkaçı çağırılsın.

Adana'dan, Kütahya'dan gönderilen kadın, erkek birkaç köylü az çok bunlardandı.

Sarayın enginliğinde şaşıran bu kısa dizlikli, geniş kuşak ve kemerli yürükler, şalvarlı, çepkenli, üç etek entarili, peştemal, başörtülü hatunlar ilk geldikleri akşam elektrik ışıklarr ortasında Gazi'yi görünce gözlerine inamamışlardı.

Bu sade ve sevimli insanların sıcak rıhtım mermerlerine, merdiven basamaklarına oturup oturup, o anedek bilmedikleri denizi, onun üstünde irili ufaklı evelr gibi yüzen gemileri günlerce uzun uzun seyretiklerini unutamıyorum. Bir şeyi dinler gibi nasıl uslu ve sessiz otururlardı...

O günlerde gördüklerini, duyduklarını şimdi köylerinde bir masal gibi, belki de hâlâ anlatıyorlardı.

19 Eylûlde, Hami Reis Hazretlerinin huzurundaki toplanmlar başladı. Salon, yukarı katta, Reisicümhurun çalışma bürosunun yanında idi. Dolmabahçe'nin enlilemesine bir yüzden bir yüze, engin bir sofa gibi uzanıyordu. Ortasına, kurşunî zemin üzerine çok güzel yıldız kabartma işlemeli tavanın göbeğinden sarkan büyük avizenin altına uzun, geniş bir masa koymuşlardı. Bu masaya, kırmızısı çok bir Hereke halısı yaymışlar, üzerine sıra sıra kâat, kalem koymuşlar, yanlarına da çevreleme iskemle dizmişler. Toplanma saat 14 te başladı. Toplamada teşebbüs heyeti azasından başka T. B. M. M. Reisi Kâzım Pş. Hazretleri, Tarih Cemiyeti azasından muallim Afet H. , Amasya'lı Hüsamettin efendi, Profesör Doktor Kemal Cenap bey, bir de Sofyadan gelmiş olan Agop Martayan bey vardı.

O gün Samih Rifat beyi ilk defa ayakta görüyorduk. Bulunduğu daireden buraya sedye içinde getirilmişti. Lâcivert bir elbise içinde vücudü dal gibi incelmişti. Koltuğunun altında kocaman bir dosya vardı. Hami Reis Hazretleri de onu ilk defa görüyorlardı. Yorulursa dinlenmeğe çekilmesi için yan odalardan birini önceden hazırlamalarını emretmişti. Gazi Hazretleri ona iltifat ettiler, hatırını sordular. Celseyi açtılar. Kurultay gününe kadar basılıp, tashih edilip hazırlanması mümkün olabilmek için en önce nizamname okundu, müzakere edildi. Hemen matbaaya gönderildi.

Bundan sonra programın her maddesi üzerine yazılmış tezlrin sıra ile okunmasına geçildi. En önce Samih Rifat bey söz aldı. Bir hafta sonra kurultayda herkesin dinlediği tezini okudu. Kendi görüşleri ve ortaya koyduğu nazariyeleri ile tezin en orijinal kısmını, sağlıkça en üzgün bir insan üstüne almıştı. Açma nutku onbeş yirmi, ilk tezi de yetmiş seksen sahife sürüyordu. Bunları orada saatlerce okudu, şerhetti, sorulanlara cevap vardi. En şaşılacak şey, bütün bunları yatak içinde, ağrıları, sızıları, inniltileri arasında düşünebilip yazabilmiş olması idi.

Bu bitince Doktor Saim Ali bey

fen tecrübelerine dayanır tezini, Agop Martayan bey ilmî görüşlü düşüncelerini, Ahmet Cevat bey emek verilmiş Sümerce — Türkçe mukayesesini, Ragıp Hulûsi bey garp tetkikleri kılığı değerindeki yazısını okudu Saffet beyin tercümesi dinlenildi. Birinci madde üzerindeki her tez için ayrı ayrı müzakere açıldığı gibi maddenin bütünü üzerinde de herkes düşündüğünü söyledi.

Program maddeleri zamanımıza doğru yaklaşıyordu Hasan Âli bey halk ve divan edbiyatlarının karşılıklı ayrılıklarını çok belirtili renklerle çizmişti. Ali Cenap bey, genç kalemlerdenberi öne sürdüğü düşünceleri, daha genişleşmiş ve kökleşmiş yeni aramalar ve bulmalarla zenginleştirmişti. Ahmet Cevat bey, dilin geçirdiği değişiklikleri açıkça gözönüne koyan ikinci bir tez daha yazmıştı. Reşat Nuri, keskin tahlilli görüşünü, imrenilecek incelikteki üslubu ile bir dil peyizaji haline koymuştu. İhsan bey, kavrayışlı bir terbiyeciye yaraşır genişlikteki bilgilerini ne beğenilecek bir tatlılıkla anlatıyordu.

Ahmet İhsan bey merasim salonuna dair hatıralarını, kendi gençlik zamanlarındaki üslûp ile şimdiki üslûp arasındaki sadeleşme farkını yazmıştı.

Birer cümle içinde kısaltmağa çalıştığım bu tezlerin bütünü, Türk dili davasını ortaya koyuyor, anlatıyor, gidilecek yolun ana çizgilerini belirtiyor, bu suretle kurultayın fikir işlerinin kökünü ve özünü teşkil ediyordu. Bu şerfli işin ehemmiyetini kavramış olan teşebbüs heyeti azası, üzreine aldığı vazifeyi unutulmaz bir çalışkanlık ve yüksek bir bilgi ile başarmıştı. Tezlerin dinletilmesi, müzakere edilmesi, birbirlerine bağlılığı ve mevzuu zamanın uzun akışı boyunca belirtmğe muvaffakiyeti derecesini tayin bir hafta sürdü. Saat 14 te başlıyin toplanmalar 22 ye, 24 e kadar uzadı. İçlernde sabahın üçüne kadar sürmüş olanlar da vardır.

Tezler sıra sıra okunurken gözümün önüne şöyle bir levha gelirdi. Türk dilinin ve edebiyatının elli altmış asırlık bütün merhaleleri bir Başkumandanın önünden, bir bilgi ordusu halinde geçiriliyor. O, her geçeni baştan ayağa süzüyor, eksiği gediği varsa düzeltiyor, pürüzü kalmışsa gideriyor. Bu yüksek bilgi ordusunu yarın milletin karşısından geçirmeğe hazırlanıyor.

Bunu burıya tekrar koyuşum, Hami Reisin her işte en küçük noktasına kadar nasıl açıklık ve düzgünlük istediğinin, yapılabilecek hiçbir şeyi tesadüfün dağınıklığına ve karışıklığına bırakmaktan hoşlanmadığının bir örneğini daha vermek içindir.

Kurultayın zabıtları düzgün tutulmak için B. M. M. zabıt kalemindeki kâtiplerin getirilmesi kararlaşmıştı. O günlerde onlar da geldiler, yerleştirildiler.

Kurultay yarın saat 14 te açılacaktı. Ertesi günkü gazetelerde çıkan program şu idi:

" Kurultay, T. D. T. C. Reisi Samih Rifat beyin açma nutku ile müzakerelerine başlıyacak, bu nutuk-

tan sonra kurultay reisleri seçilecek, bunu Samih Rifat beyin konferansı takip edecektir. „

O gün için gazetelerin bu programda henüz bilmediği ve bildirmediği kısımlar ise şunlardı: Kararlaşmıştı ki Reisicümhur Hz. tam saat 14 te kurultay salonunu teşrif edecekler. Bu sırada İstanbul şehri bandosu İstiklâl marşını çalacak. Herkes yerine oturur oturmaz Samih Rifat bey açma nutkunu okuyacak. Bu bitince Kurultaya reis seçilmesini söyliyecek. O zaman söz alacağım; reisliğe B. M. M. Reisi Kâzım Paşa Hazretlerini teklif edeceğim. Bu seçme bitince Kurultay Reisi kürsüye gelecek. Kısa bir teşekkür hitabesinden sonra Kurultaya ilk ikinci reis seçilmesini istiyecek. Arkadaşlardan biri bu reisliklere, nizamnamemize göre cemiyetimizin fahrî reisi olan Maarif Vekili Reşit Galip beyi ve cemiyet reisi Samih Rifat beyi teklif edecek. Bunu Ahmet İhsan beyden rica ettim. Kurultay kâtipliklerine de Edebiyat Fakültesi Reisi Müderris Muzaffer, İsmail Müştak, Refik Ahmet ve Ali Riza beyleri teklif edeceğim. Böylece riyaset divanı tşekkül ettikten sonra müzakereler başlıyacak.

Bütün hazırlıklar gibi bunları da Samih Rifat beye bildirdim. Sıhhatini sordum: " Ben de hazırım, kendimi iyi hissediyorum „ dedi.

Bunu ve emir buyurdukları işlerin hazır olduğunu Hami Reis hazretlerine arzettim. Gece geç vakit odama indim. Biten bir tablonun sergiye konulmadan önceki son bir daha elden geçirilişi gibi bütün işler, uykusuzluktan üzerlerinde sayısız böcekler gibi benekler uçuşan gözlerimin önünden geçiyordu.

Ertesi sabah erkenden Dolmabahçeye gittim. Sarayın Kabataş'tan yana olan kanadındaki sofanın, yer yer, billûrları uslu bir parıltı ile ışıldıyan derin loşlugunda her vakitkinden çok ıssızlık var. Uğultu ve kalabalık, Merasim salonuna birikmiş. Orada en son tertibat alınıyor.

Sabahleyin gazetelerde çıkan krokinin, bahçede canlanmağa başladığını görüyorum. Çok güzel çeşitli zengin bir çam koleksiyonunun süslediği bahçenin çakıllı yollarına açık renk ceketli polisler dizilmeğe, kapıdan salona gidecek yolu heykeller gibi noktalamağa başlıyor.

Telefon boyuna işliyor; mektup, telgraf yağıyor; hademeler girip çıkıyor; ziyaretçiler artıyor; zabıt kâtipleri ile konuşuyorum; basılan nizamnamenin bütün azaya dağıtılması için tertibat alnıyor; salondan çağrılıyorum; Samih Rifat bey, dairesinde benimle görüşmek istiyor.

Saat yaklaşıyor. Bahçenin kalabalıklaştığı, görülmese bile, çakılların şıkırtısından anlaşılıyor. Celse açılacağına yakın salona giriyorum. Bir uçtakiler öbür uçtan ayırt edilemiyecek çokluktaki ışıklı ve düşünür başın bu kubbe altını doldurduğunu görmek öyle coşturucu ki... Bunlar, Türk dilini sevenler ki, kendi içlerinden aldıkları buyruğa uyarak buraya gelmişler... Arkadan ileriye geçinciye kadar yüzlerce el sıkıyorum, birçok bildikle bir iki kelime konuşuyoruz...

Birden İstiklâl marşının ilk notaları duyuluyor. Türk dilinin yeni çığırı açılıyor. Bütün bu kalabalık ayağa kalkıyor. El şakırtıları mızıka sesini yer yer bastırıyor; kubbeden taşacak bir hız alıyor. Kapıdan yana bakıyorum. Gazi Mustafa Kemal'in başı, bu alkış çağlayanının üstünde bir güneş gibi... Hiç kimseye bakmıyor sanılan, fakat herkesi ve her şeyi gören, herkesi kendine doğru sevgi ile çeken gözlerinin engin mavisi şimdi kimin ve neyin üstünde dinleniyor. Hareketsiz görünüşlü başının içinde şimdi ne düşünceler kaynaşıyor!

Bir, onun ağır duruşuna, bir de kalabalığın dinmiyen coşkunluğuna bakıyorum. Bu sesleri duymak için şu anda bütün Türk şehirlerinde, kasabalarında, demir ağızlar önüne birikmiş insanların uzaklıklar içindeki yığınlarını da zihnim, bu gözönündeki kalabalığa katıyor. Gazinin, bir akşam, kendi evinde dudakları arasından, gelişi güzel gibi çıkan bir sözün ne demek olduğunu görüyorum. Bütün bu canlı hız, onun yaratıcı enerjisinin bir grafiğinden başka nedir ? O, tarihe silinmez yeni izler açmasını ne yüksek bir anlayışla biliyor. Dhiliye Vekili Şükrü Kaya beyin, o gün: " Türke öz dilini verecek olan Kurultaya büyük saygılarını sunmak „ için Kurultay Reisliğine gönderdiği telgraftaki " Ulu Gazi'nin yarattığı ve yürüttüğü inkılâplardan birisinin daha temelini yüksek reisliğinizde toplanan Kurultay atıyor „ sözü ne kadar doğru! Türk dilini, bütün Türk milletine birden ilk defa Gazi düşündürüyor; bu düşünüşü milletine, cihana, aza sayısından yana belki de en kalabalık, programdan yana belki de en değerlilerinden sayılacak bir Kurultay halinde gösterecek... Asırlarca kendi havasına bırakılmış Türkçenin nasıl bir tükenmez varlık olduğunu, bundan böyle nasıl düzgün ileriletilmesi gerektiğini, ilk defa toplu bir yerde milletinin en değerli düşünce adamlarının ağzından dinleterek... Söylenecek sözlerin bir yönelmede olmasına onun kurucu ve koruyucu, kavrar ve uyarır bilgisinin ve dehasının öyle üstün yardımları dokundu ki!...

Halbuki birçoğumuzun uğraşarak, yorularak ancak birer parçasını doldurabildiği bu iş, o mimarın başardığı ölmez yapılardan ancak bir tekidir. Şanının levhasına yeni bir kuruculuk sıfatı daha yazan bu ulu manzarayı o, şimdi kendi gözleri ile görüyor.

NİETZSCHE'nin ZARATUSTRA'sı

— 1 —

HASAN CEMİL

ZARATUSTRA, 19 cu asrın büyük mübeşşirlerinden Nietzsche'nin en şahsî eseri, onun ruhî hayatının, en iç macerasının hikâyesidir. Bu onun idealinin şiiridir.

Bu Fars peygamberini, Nietzsche, en yüksek ümitlerine, en uzak hedefine timsal yapmıştır. O bu timsali daha çocukken rüyasında gördüğünü kızkardeşine yazdığı bir mektupta söylüyor: " Bu şerefi ben bir farsa vermeğe mecbur oldum: Çünkü tarihi, en önce, bütün ve büyük olarak düşünen Farslar'dır. „

Bununla beraber, Zaratustra — şiiri efsanevî Fars peygamberiyle yalnız bu mutantan ahenkli isimde müşterektir. Bunun ötesinde, Nietzsche, bu timsali, şair hürriyetiyle, doğrudan doğruya kendi ruhundan ve ruhunun yaşayışlarından, tahassüslerinden yaratmıştır.

Zaratustra, Nietzsche'nin kendisidir: İdealleştirilmiş kendisi. O, ahlakî idealini bu timsalde teşahhus ettirmiş ve bununla ilân etmiştir.

Bu ahlakî ideal fevkalbeşerdir. Bu onun bütün eserlerinde vuzuh ve sarahatle göze çarpar: " Beşeriyet, daima ve daima, büyük münferit insanlar yaratmağa çalışmalıdır, — ve onun vazifesi yalnız budur, başka bir şey değil. „

Onca istikbalin vazii kanunu fevkalbeşerdir. Çünkü ruhî rehberlik vazifesini görecek kudretler menfileştiler: Kilise hayat ve dünya düşmanıdır ve ruhan mürteci; ahlak uyuşmuş ve daralmıştır; devlette büyük sözü insafsız demagoklar söylüyor; felsefe ise, mücerret sistemleri içinde, şahsî hayatı semerelendirmekten âciz... Beşeriyet kendini ideale götürecek halis bir rehbere muhtaçtır.

Zaratustra — şiiri aynı zamanda İncildeki İsa hikâyesine bir naziredir. Mü'min hıristiyanın Yeni İncilde bulduğu şeyi, Nietzsche, artık Allaha ve ahirete inanmıyan asrı insana bu eserde vermek istiyor. Ve nasıl İsa, ümmetinin karşısına çıkmadan önce, çöle çekilmişse, Zaratustra da, halka hitap etmeden önce, inzivaya çekiliyor. Çünkü uzun bir inzivaya tahammül ruhun yaratıcı kudretinin zenginliğine delâlet eder.

Nietzsche, insanların nasıl olup da hâlâ şüpheden âzâde bir îman içinde yaşayabildiklerini anlıyamıyor; kendisi için Allah ölmüştür. Bu itibarla Zaratustra kitabı hasren hıristiyanlığın kabul ettiği manada şahsî

bir Allah'a ve bir ahirete îmanını kaybedenler içindir.

Nietzsche bir tek mutlak kıymet tanır: Hayat. Bütün öbür kıymetler ve tekemmüller: Güzellik, kudsîlik, metafizik, derinleşme, ahlaklılık vesaire hep, hayatı tasvip etmek için, hayatı arttırmak ve yükseltmek için vasıtadırlar.

Nietzsche'ye göre, hayat sonsuz tarihî bir inkişaftır ve bütün kıymetler tarihî hayatın irtifa ve içtima noktalarıdır. Bütün insanî meziyetler: İrade enerjisi ve asillik, düşünme kuvveti ve hilim, zihniyet büyüklüğü ve güzellik, hep insanlığı ileriye ve yükseğe götüren ve bu umumî maksadı tahakkuk ettiren kıymetledir. Hayat ezelî bir varlıktır ve onun şahikasına zemin hazırlıyan bütün öbür kıymetlerle bir kül, bir vahdet olarak yaşanmalıdır.

Herne ki küçük, âciz ve korkaktır, herne ki abes ve çirkindir, hayatın azlığı ve hayat istikbalinin azalması demektir. Halbuki hayat sonsuzdur ve dolgunluğunun hududu yoktur. Bu sebeple, bütün o meziyetler, her an için, insanî kıymetlerin tahakkuk etmesine yarıyan hedef istasyonları ve aynı zamanda aralık istasyonlarıdır. Başka bir ifade ile, her tekemmül gerçi insanlık için bir hedeftir, fakat hayat daima daha yüksek tekemmülü ister; bu sebeple, elde edilen hedefler tarihî hayat vetiresinin, kademe kademe, münferit tekâmül merhaleleridir: Beşeriyet bu merhalelerden geçe geçe, müstakbel hedefe, fevkâlbeşere ulaşır.

Nietzsche'nin ruhunda dalgalanan insan ideali " fevkâlbeşer „ dir. Bu bir ruhî — ahlakî yükselme cehtidir. Ve bu ceht insanın iradesine tabidir. İşte Zaratustra insanları bu iradeye davet eder.

İnsanın ruhî — ahlakî hedefine, fevkâlbeşere giden yol tehlikelerle doludur. Bunun için o: " Tehlikeli yollardan gidiyor Zaratustra! „ demiştir.

Nietzsche geldiği vakit, mevcut bir kültür vaziyeti bulmuştur. Tarihî cereyanın bir mahsûlü olan bu vaziyette, bilhassa hıristiyanlıktanberi, zayiflerden, orta kabiliyetlilerden, ehemmiyetsizlerden mürekkep bir ekseriyet vücut bulmuş ve bu ekseriyet kavilerin, asillelerin ve orijinallerin akalliyeti üzerine içerden ve dışarıdan hakimiyet kazanmıştır. Bunun netice ve ifadesi olmak üzere, aslî ahlak kıymetleri büsbütün değişmiştir. Meselâ lisaniyat ilmi gösteriyor ki, eski insanlarda, muzaffer olmak, hâkim olmak, kendi kuvvetlerine ve tekemmüllerine, hattâ başkaları hesabına muvaffakiyetle inkişaf vermek aslen " iyi „ sayılırdı; " fena „ mağlup olandı, zayıf ve âdi olan. Hıristiyanlık bu kıymet tezadını değiştirdi: " İyi „ şimdi feragat sahibi olandır; meramını infaz etmekten vaz geçen; zayıflar için, ruhan fakirler için, ve altta kalanlar için yaşıyan... Evet, hattâ asıl " iyiler ve salibler „ bu muztariplerdir, bu mahrumlar, bu altta kalanlar. Semavat bunlar içnidir ve cennet bunlar için.

Bu kıymet değişmesinin tabiî neticesi şu oldu: Bizzat kaviler, tabiatin emretmek için yarattığı kudretliler, bu dıştan ve içten müstakiller,

hayatlarını tabiî olarak değil, bilâkis fena bir vicdanla yaşamağa başladılar, kendilerini Allah'ın icra vekilleri olarak gösterdiler ve müraîliğe saptılar. Beşeriyet yine tahakküm edenlerle hizmetkârlık edenlere ayrıldı. Ve ötekiler bunların faziletini Allah namına avuttular.

Ahlakî alâkaların böyle aşağıya doğru istikamet alması, ahlakî vekarın böyle değişmesi, hiç de hayatın artmasına, onun dolgunluğunun, güzelliğinin ve orijinalliğinin tahakkuk etmesine yardım etmedi, bilâkis zayıfların hesabına gösterilen bu feragat, yüksektekilerin aşağıdakilere teslimiyetini, umumî insan tipini ortalaştırdı, alçalttı. Ve sürüde hayvan insan, tekemmül etmiş yüksek insana galebe etti. Halbuki sağlam ve sağ hayat insiyakı büyümeğe, kuvvetlerin birikmesine ve kudrete ulaşmak iradesine meyyaldir, yalnız bu türlü saiklere itaattir ki insan nevini yükseğe götürür. Bunun aksine olarak, ideallerin aşağıya doğru eğilmesi, bütün yükselme insiyaklarını ve kuvvetlerini körleştirir.

Hıristiyanlığa has altruistik - demokratik kıymet mefhumları kaviyi zayıfa, sağı hastaya, yükseği alçağa hizmetkâr yapmak isterler; bu zihniyet muvaffak olduğu nisbette, başta rehberlik edenler kütlenin derekesine inerler ve iyilik, mahviyet, teslimiyet, feragat gibi bütün o zahirî ahlakiyet, insan tipini ve onun yükselmeğe doğru giden kıymetlerini, gittikçe ve gittikçe, daha aşağı derekelere düşürürler.

Nietzsche'nin hıristiyanlığa kini Allah önünde müsavat fikrine teveccüh eder. Âciz bir biçarenin, bir sefil ve bir aptalın ruhu, hiç M kel Ancelo'nın ve Betoven'in ruhu gibi aynı metafizik kıymeti haiz olabilir mi ?

Hıristiyan, arzı hayatın manasını uhrevî saadette arar ve bunun için masivadan yüz çevirir. Nietzsche bunun aksinedir. O ister ki insan arza sadık kalsın, azim ve kararla, bütün uhrevî ümitlerden vaz geçsin ve hayatının manasını fevkâlbeşer idealini tahakkuk ettirmkte arasın. Hıristiyan akidesine göre hayatın ahireti istihdaf eden manası Allahın iradesine tabi ve bununla kaimdir. Halbuki Nietzsche der ki, bizim iradetimiz taallûk etmedikçe hayatın bir manası yoktur. Bizde kıymeti ve kıymetdeğili, yükseği ve alçağı ayırt eden bir duygu vardır. İşte bu duygu yardımiyle biz irademiz ve amelimizle hayata bir mana verebiliriz.

Bu düşünme teselsülünün düğüm noktası şudur: Hıristiyanlık batan, çürüyen hayatı kudsîleştirir. Altrurism onun ahlakî, içtimaî ideal şeklidir. Nietzsche ise, kuvvet idealinin, inkişaf idealinin mümessilidir. Nasıl hayvan insana inkişaf etmişse, insan da tekâmül ede ede fevkâlbeşere gitmelidir. Bu bütün manasiyle tekâmül nazariyesidir. Ve Nietzsche, müteassıp bir tekâmülcüdür.

Fevkâlbeşer mefhumunu kendine kim ideal yapabilir ve ona yaklaşmağa kim savaşır? Kim ki kendisiyle ve " saadet „ , " akıl „ ve " fazilet „ namına bütün elde ettikleriyle kalbini tatmin edemez ve nefsini de hakir görürse, o. Çünkü onun içinde, daha

yüksek ve daha büyük için, ihtiraslı bir talep vardır.

Bütün küçüklükleri Nietzsche'nin sanatkâr aklı istihkar eder. Büyüğe doğru kanat açmıyan, hamlesiz ve kanaatkâr, küçüklüğü kâfi gören pinti tarz onca merduttur. Böyle olmaktansa bir büyük günahkâr olmak evlâdır.

Asıl hedef ahlakî tekemmüldür, " fazilet „ . Ve büyük bir fazilet birçok küçüklerinden daha kıymetlidir. Böyle bir fazilet insanın bütün hayatının nazımıdır. Bu itibarla onun mukadderatıdır, ve " nasibi „ .

Daima, bulunulan halden daha yükseğine çıkmak, daha yüksek tekâmüle ve kemale ulaşmak. Nietzscheye göre, istikbalin manası budur. Allah insan sinesinde, hâlâ bugün dahi, ancak ahlakî ideal manasını tazammun edebilir. Ve insan kendi idealini de tenkide tabi tuttuğu için " allahını terbiye ediyor „ demktir.

Beşeriyetin yolu yukarıya doğru mu gitmeli, yoksa aşağıya doğru mu, fevkâlbeşere doğru mu, yoksa " sonuncu insana „ doğru mu?... " Sonuncu insan „ nefsini istihkar edemez, bu sebeple yükselme cehtinden mahrumdur. Halbuki insanda henüz şekillenmemiş kabiliyetler vardır. İnsan yüksek şekli almağa müsait bir hercü merçtir. " İçinizde hercü merç olsun, tâ ki dans eden yıldızı doğurabilesiniz. „ Bu yıldız Nietzsche'nin yüksek ve parlak idealidir ve insan ruhu bu ideali doğurmağa kabiliyetlidir.

İnsan kendini içinden tazyik etmeli ve kendi üstüne çıkarmalıdır; çünkü insan bir " köprü „ dür.

Bir maksat, bir hedef değil, bir inkişaftır; tam ve bitmiş bir varlık değil.

Ruhunda ideal taşıyan ve bunu ibcal eden insandır ki kendi kifayetsizliğini görür ve hedefine uçan bir ok hızıyle kendi üstüne yükselmeğe savaşır. Neciplere, asillere düşen ruhî vazife budur.

Ruh daima yeniden kaynıyan, daima daha yükseğe tırmanan hayat olmalı, namütenahiye doğru yaratıcı inkişaf olmalı. Atalet uyuşuklukla, ölümle birdir. Kant'ın, Fihte'nin Hegel'in idealist felsefeleri de bu esas fikre dayanır. Daima daha yükseği, daima daha fazlası. — Sevmek daha çok sevmek demektir — ve hayat daha çok hayat.

Bu daha fazla yükselmenin, daha fazla kuvvetlenmenin, gittikçe artmanın ve büyümenin sonu fevkâlbeşerdir.

Spinoza gibi, Nietzsche de, allah olmamağa tahammül edemez. Şahsiyet onca bu kadar yüksektir... Kemal bulmuş şahsiyet.

Beşeriyet bu kemal bulmuş şahsiyetlerden terekküp etmelidir. Nietzsche'nin dünya telakkisi budur ve insanlık fikri budur.

İnsanlık ki, onun bütün ihtirasını teşkil eder, fertlerde yaşar. Fakat fert tecerrüt etmiş bir varlık değildir, kendi kendine ve kendi nefsi için bir atom değildir. Bilakis fert kendisine kadar uzayıp gelen bütün bir insan zincirinin bir halkasıdır. Bu zincir yukarıya doğru giden bir hat olunca, insanlık her fertle bir kademe daha yükselmiş olur. Nietzsche tarihin kıymet mahrekini böyle çizer.

İnsanlık onca kemiyet değil, keyfiyettir: Fertlerin keyfiyeti. Ferdin kıymeti beşeriyetin kıymteidir. Bu mefhum kaybolduğu, yahut fert kendi kıymetini çokluğa feda ettiği anda insanlık düşer.

Nietzsche'nin bu ferdiyetçiliği aslâ liberalism değildir. Çünkü o, sosyalism ile liberalism arasında, ne birini, ne de öbürünü tercih etmez... " Korkunçtur bizim için o mütereddi zihniyet ki : Herşey benim için! der. „

Fert, Nietzsche'ye göre bir kıymet varlığıdır. Bununla insanlık şimdiye kadar eriştiği mertebeden daha yükseğine çıkar.

Bu makaleyi ve bundan sonra gelecekleri yazarken istifade ettiğim eserler:

Friedrich Nietzsche: Also Sprach Zaratustra.

Friedrich Nietzsche : Der Wille zur Macht.

Georg Simmel : Schopenhauer und Nietzsche.

August Messer : Erläuterungen zu Nietzsche's Zarathustra.

TÜRK - YUNAN DOSTÇA ANLAŞMA MİSAKI

NUSRET KEMAL

DÜNYANIN uzun boylu laflarla çektiği dertlere çare aradığı ve yağmurdan kaçarken doluya gittiği bu günlerde Türk inkılâp hükûmeti her zamanki vakar ve sessizliği içinde dünyanın gürültüleri arasında ufak, fakat beynelmilel manası itibariyle büyük bir iş daha yaptı. İsmet Paşa Hükûmeti, yalnız dünya sulhunun temeline yeni bir taş daha koymakla kalmadı, Türk milliyetçiliğinin insanî vasfını da en beliğ bir delille dünyaya ilân etti.

On sene evel kim diyebilirdi ki, Türklerle Yunanlılar dost olabilir ? Dünyanın bugünkü anlaşamamazlık havası içinde mucize sayılmakla mübalağa edilmiş olmıyacak olan bu işin fiilde tahakkuk ettirilmesi şerefi şüphe yok ki, Türk ve Yunan ricaline aittir. Fakat işi biraz derinleştirip esas âmilleri arıyacak olursak yüzde yüzen siyasî ve iktısadî — isterseniz tarihî — zaruretlerin yollarını bulmasına imkân açan kültür kuvvetlerini görürüz.

Türkiye ve Yunanistan, tarlalarını süren traktörlerin ve şehirlerinin göklerini karartan bacaların sayısı bakımından birçok garp memleketlerinden geri olabilirler, fakat isbat etmişlerdir ki, kültür bakımından, insanlık bakımından, yani iç medeniyet bakımından, dış medeniyette dünyaya hocalık eden birçok milletlere ders verebilecek kadar ileridirler. Buna şaşmamak lâzımdır; çünkü garpta hâlâ gönülleri aydınlatan güneş Orta Asya'da doğmuş, Sümer'de parlamış - ve Ege'de semtire'se gelerek Avrupa'ya Türk akınlarının saçtığı medeniyet tohumlarını filizlendirmiştir. Türklerin ve Yunanlıların müşterek malı olan bu Ege kültürüdür ki bugün dahi dar milliyetçiliğin soğutucu rüzgârı içnide içleri biraz ısıtıyor, makine uğultuları ve silah şakırtıları arasında gene kendini işittirmeğe muvaffak olan bir iç sesiyle insanları beynelmilel sulh hedefine doğru düşe kalka yürümeğe sevkediyor.

Avrupanın kötü müstemleke bezirgânlığı dalaverelerinin birbirinden ayırmış olduğu Türklükle Yunanlılığı Gazi'nin meydana çıkardığı kültür beraberliği birbirine çekmektedir. Bu yeni birleşme Ege kültü

üne yeni bir kuvvet verecek, bu kuvvetin rehberliği altında millî olduğu kadar insanî esaslar içinde inkişaf edecek olan Ege iktısadiyatı, Türk ve Yunan milletlerine dünya medeniyetindeki rehberliklerini yeniden ele almak yolunu açacaktır.

14 Eylûl 1933 tarihinde Ankarada her iki devletin Başvekilleriyle Hariciye Vekillerinin başları bulundukları Türk ve Yunan murahhas heyetleri tarafından imzalanmış olan " Türk - Yunan .dostça anlaşma misakı „ Yakın Şarkta sulh ve emniyetin teessüsüne doğru çok müsbet bir adım teşkil ediyor. Avrupa sulhünü daimî bir tehdit altında bulunduran müzmin " şark meselesi „ nin korkunç heyülâsı Osmanlı saltanatı ile sulh ufuklarının en karanlık zamanında bir dost tebessümiyle herkese elini uzatan Türkiye Cümhuriyeti arasında ne büyük tezat!

İNKILÂP TERBİYESİ

MEHMET SAFFET

MİLLÎ tarihimizde İstiklâl Mücadelesi denilen büyük günlerden başlıyarak bugüne kadar devam eden inkılâplarımızın gösterdiği kuvvetli ve parlak çehre Türk milletinin azamet ve kudretinin en şanlı bir timsalidir. Bu inkılâbı bütün gelecek nesillere tanıtmak ve sevdirmek, onun ifade ettiği esasları ve büyük mefkûreyi telkin etmek ve benimsetmek bugünün münevverlerine düşen en mühim ve en şerefli bir vazifedir.

Türk inkılâbı, bu memlekette senelerdenberi devam eden bir cereyanın, bir hareketin, bir idealin mahsûl ve mümessilidir. Bu cereyan, bu hareket ve ideal bir zümrenin veya bir sınıfın menfaatlerini ve iddialarını değil, bu memleketin bütün münevver evlatlarının, sınıf ve zümre farkı olmaksızın, memleketin kurtuluş ve yükselişi uğrunda beslediği fikirleri temsil eder. Muasırlaşmak ve teceddüt! İşte bu cereyanın hulâsası...

İnkılâbımız henüz bitmemiştir. Fakat şimdiye kadar tahakkuk eden ve her biri ayrı ayrı bir devir yaratmağa kâfi gelecek derecede olan safhalarının heyeti umumiyesi mütecanis bir kül halinde kuvvetli ve esaslı bir içtimaî felsefe meydana getirmiştir.

İmparatorluk devrinin ilâhî haklara istinat eden mutlâkiyet idarelerine karşı hakkın hakimiyetini tesis eden bu inkılâplar, şimdiye kadar tarihî bir takım zaruretlerle geri kalmış olan milletimizin yükselişini ve medeniyette en ileri gidişini temin için vasıtalardan ibarettir.

Türk milletinin asırlardanberi tarihî bir takım zaruretlerle geçirdiği büyük tevakkuf devrini telâfi etmek ve hakim rolünü tekrar almak, cihan tarihinde muazzam bir hadise olacaktır. Bunu çocuklarımıza büyük bir ideal halinde telkin etmeliyiz. Şimdi tuttuğumuz yolun bizi o şerefli mevkiimize götürecek en kısa yol olduğunu, Türk milleti için bu kadar geri kalmış olmanın bile büyük bir ayıp teşkil ettiğini, bu geriliğin Türk'ün yüksek kabiliyet ve şerefi namına haysiyetşiken olduğunu Türk evlatları bütün acılığı ile, bütün utançları ile idrak etmelidirler. Türk milletini lâyik olduğu mevkie en kısa zamanda eriştirmek için îmanla antetmelidirler.

Lâkin, yolumuzda emniyetle ve süratle koşabilmek için hareketimizin ve gayemizin felsefî esaslarını, nereye doğru, niçin ve hangi vasıtalarla gitmekte olduğumuzu iyice anlayıp hazmetmiş olmamız lâzımdır. Ancak bu suretle çocuklarımıza bun-

ları muvafakiyetle anlatmak imkânını bulabiliriz. Bu da muallim meselesi, muallimi yetiştirme meselesidir. İnkılâbımızı izah edebilmek için meydana getirdiği bu yeni felsefenin ana prensiplerini burada hulâsaten arzetmemize müsaade buyurulmasını rica ederiz.

Türk inkılâbı sarih ve kati bir ifade ile iki kelime içinde düsturlaşır. Bu inkılâp her sahada bir halk hakimiyeti, bir millî hakimiyet inkılâbıdır. Bunun en kısa felsefî ifadesi cümhuriyet, yahut içtimaî demokrasidir. İmparatorluk devrinin umumî mutlakiyet ve teokrasi rejimine karşı siyasî, içtimaî, dinî ve hukukî bir aksülamelden ibaret olan inkılâbımızın bütün safhaları bizzat kendisinin yarattığı bu felsefe ile izah edilir. İçtimaî demokrasi, yahut halk hakimiyeti denilen içtimaî felsefenin gerek manevî, gerek maddî cephesinden şu üç esas vardır:

1 — Disiplinli hürriyet, yahut hak ve vazife münasebeti.

2 — Müsavi fırsatlar, yahut şahsiyetlerin azamî inkişafını temin.

3 — Tesanüt, yahut millî ruhun azamî inkişafını temin.

Disiplinli hürriyet, başkalarının kanunen ve ahlakan tayin edilen hak ve vazifelerine tecavüz etmemek şartiyle herkesin düşünüşünde, söyleyişinde ve hareketlerinde serbest olması dmektir. İçtimaî mürakaba, hürriyetin disiplinli olmak mahiyetini meydana getirir. Bu tarifte hak ve vazife münasebetlerini tayin ederken her hakkın bir vazife ile ve her vazifenin bir mesûliyetle müterafik olduğunu düşünmeliyiz. Zaten hak esas itibariyle, hürriyet gibi içtimaî bir mefhumdur. Umumî menfaatlere mugayir olan hiçbir iddia hak tşkil edemez. İşte, Türk inkılâbının siyasî, içtimaî, dinî sahada meydana getirdiği, değişiklikler her şeyden evel bu prensipe istinat eder.

Filhakika, siyasî hürriyetle, hakimiyeti sultanların, padişahların elinden alıp halkın eline teslim etmiş bulunuyoruz. Teşriî ve icraî salâhiyele intihap usûlüne müstenit bir temsilî hükûmet şekli kurulmuş oluyor. Cümhuriyetçilik umdemiz budur. İçtimaî hürriyetle, halkçılık ve devletçilik umdelerini kabul etmiş oluyoruz. Halkçılık cemiyet içinde sınıfları kaldırıyor, halkı yükseltiyor, dahilen ve haricen memleketimizin imtiyaz sahibi zümrelerini ve fertlerini tanımıyor, aile münasebetlerini yeni esaslara bağlıyor ve yeni medenî bir hukuk kabul ediyor. Devletçilik de, devletin vatandaşla iktısadî hukuk ve münasebetlerini tesbit ediyor. İktısadî inkişafa en müsait olacak bir programı yani ferdî teşebbüslere azamî fırsat ve imkânı vermekle beraber iktısadî hayatta devletin iştirak ve mürakabesini kabul ediyor. Dinî hürriyetle lâyiklik tesis ediliyor. Din ile devlet birbirinden ayrılıyor. Medreseler, tekkeler kapatılıyor, hilâfet ilga ediliyor ve bütün bu dinî saltalar kaldırılarak vatandaşların vicdanî hürriyeti, serbest itikat ve ibadeti temin ediliyor. İnkılâpçılık ise bunların hepsine şamil olan bir ilerleyiş ve yükseliş îmanıdır.

Buraya kadar arzedilen bu hürriyet mefhumu bir kanun şekli veya bir kanun icbariyle meydana gelmez, ancak terbiyenin mahsûlü olabilir. Halk arasında âdetin, kökleşmiş fikirlerin, ananelerin tiranlığı vardır. Bunlar bir hükümdar tiranlığından daha az değildir. Onun içindir ki, halk terbiyesi, inkılâbımızın esas prensiplerinden birini teşkil etmiştir. Hürriyetin hakimiyeti, terbiyeli bir aklın hakimiyeti demektir. Akla, muhayyeleye, içtimaî duyguya kapıları açmak demektir.

Şimdi ikinci prensibe gelelim:

2 — İnkılâbımızın ikinci esas prensibi, şahsiyetlere kıymet vermesi ve müsavi fırsatlarla onun azamî inkişafını temine çalışmasıdır demiştik. Hakikaten cümhuriyet rejimi cemiyetin kendi kendini idare eden müstakil şahsiyetler kuvveti üzerine salimen kurulabileceği kanaatıdır. Ancak bu esas üzerinde içtimaî bünye sağlam ve azamî derecede inkişafa müsait olur. Onun için müsavî inkişaf fırsatlarına malik olmak yalnız vatandaşın hakkı değil, aynı zamanda cemiyetin bir zaruretidir. Cemiyet içindeki bütün vatandaşlara insanî muamele yapmak, mücrimi, kusurluyu, cahili, muhalifi kendi haline bırakmıyarak ona menfi muamele yapmaktansa hak ve adalete müsteit bir kimse olarak kurtarıp yükseltmeğe, hakikati göstermeğe çalışmak inkılâbımızın ikinci umdesini teşkil eder. Yalnız şu var ki adalet, yahut müsavi fırsatlar prensipi herkese bilfil müsavi muamele yapmak veya müsavi kuvvet ve kabiliyete malik olduklarını kabul etmek manasını tazammun etmez. Her fert kendi kabiliyeti nisbetinde azamî inkişafa malik olmak için müsavi fırsatlara malik olacaktır. Cemiyet içinde ahenk prensipi bundan ibarettir. Vatandaşların kendilerine göre inkaşaflarını temin ederek onları lâyik oldukları mevkilerde bulundurmak esastır. Asırlarca evel Eflatun tarafından ileri sürülen " ferdî şeenileşmeyi içtimaî nizam ve istikrar ile bir tutmak „ düsturiyle ifade edilen içtimaî felsefe muasır terbivenin esas prensipini teşkil etmektedir. Şahsiyetin inkişaf ettirilmesi demek fikirlerin genişletilmesi, muhayyelenin canlandırılması, sevgi ve emellerin yükseltilmesi ve aklî mürakabenin takviyesi demektir. Bunları mekteplerde öğreteceğiz. *Vatandaş bunlara malik olduğu zaman hayatını yaşamağa değer addettiği gibi, cemiyet de bu nevi vatandaşlardan müteşekkil olduğu zaman tam yaşıyan ve yükselen bir millet olur. Bu nevi şahsiyetlerin şuurlu teşriki mesaisinden meydana gelecek işler en yüksek bir inkişafı temin eder.*

3 — İnkılâbımızın üçüncü bir umdesi, bir esas manası daha vardır ki, muasır cemiyet mefhumuna tamamen uygundur. O da şuurlu tesanüt prensipidir. Mutlakiyet idarelerinde bir hiyerarşiye tabi olarak şuursuz bir şekilde emirlere itaatten başka bir şey yoktu. Halbuki cümhuriyet idarelerinde vatandaşlar müsavi esaslar üzerinde ve şuurlu bir surette bir takım gayeler için birbirleriyle teşriki mesai ederler; aralarında bir tesanüt

vardır. Ekseriyetin kararlarına seve seve tabi olmak, muhalif fikirlere karşı tolerans sahibi olmak ve onları adilâne bir surette dinlemek bu prensipin icabatındandır. Bu sayede cemiyetin büyük işleri elbirliğiyle ve bir ahenk içinde tahakkuk ettirilir. İmparatorluk devrinde tebea ahlakının haiz olduğu riya, tabasbus ve gösteriş yerine, cümhuriyette ciddiyet, samimiyet ve çalışma birliği kaim olur. İskolastik medrese zihniyeti yerine ilmî zihniyet, ilme ve ihtisasa hürmet hakim olur. Bunların bir milletin hayatında en müessir inkişaf vasıtaları olduğu izahtan müstağnidir.

İşte miliyetçilik cereyanı denilen ve muasır medeniyetin en bariz karakteri olan hareket de bu prensiple birlikte meydana gelmekte ve inkılâbımızın en mühim bir umdesini teşkil etmektedir. Mütesanit bir cemiyet, milliyetçi bir cemiyettir.

Tarihte bazı hayırhah hükümdarların kıymetli hizmetleri görülmüşse de, asıl *içtimaî terakkinin tam semereli oluşu ancak içinde bütün erkek ve kadın vatandaşların faal ve müsbet bir surette içtimaî iştiraklerde bulunduğu bir cemiyette görülür. Bu telâkki tarihî ve ilmî bir milliyetçiliğin mana ve ehemmiyetini göstermektedir.* Çünkü hakikî tesanüt ve içtimaî ahenk, kan birliği, seciye ve tarih birliği, dil ve yaşayış tarzı birliği ve nihayet mefkûre ve menfaat birliği gibi tabiî âmillerin iştirakiyle meydana gelebilir. Büyük tarih ve dil inkılâplerımız bu esasa istinat eder. Bir cemiyetin manevî bağları bunlardan ibarettir. Bunların inkişafı ise kuvvetli bir nasyonalizmden başka bir şey ifade etmez.

Hasılı inkılâbımızın esası bu prensipler dahilinde yaşıyan ruhî bir enerjinin faaliyetiyle terakki ve inkişafımızın mümkün olduğunu anlamaktan ibarettir. Bu hür enerjinin ahenkli bir surette akışı içtimaî hayatımızı en yüksek ve en asîl safhalarına eriştirmek kudretine maliktir.

İNKİLÂP PRENSİPLERİNİN MEKTEPLERDE TATBİKİ

Ahlakî ve vatanî terbiye meselesi bilhassa iktısadî ve içtimaî şeraitin süratle değişmekte olduğu zamanlarda daha bariz bir surette kendini gösterir. Böyle zamanlarda yeni şeraite intibak etmek güçtür.

Tarihimizde hiçbir devir, şimdi olduğu kadar içtimaî ve iktısadî tahavvüller arzetmemiştir; onun için ahlakî meselemizin fevkalâde buhranlı olmasını pek tabiî olarak kabul etmeliyiz.

Şerait değişikliğinden meydana gelen müşkülâta bugün birçok gençlerimize hakim olan materyalist felsefenin tesiri de inzimam eder. Bu felsefe hizmetten ziyade kendini göstermeği, vazife şuuru ve mesuliyetten ziyade hudutsuz menfaatperestliği tekit eder; ve en ifrat şeklinde hissî ve ânî menfaat ve zevkleri millî menfaatlere tercih eder. Böyle bir zihniyet yıkıcı ve dağıtıcıdır. Bunun üzerine inkılâbın idealist ahlakını hakem kılmak lâzımdır.

Cemiyet, ahlak ve vatandaşlığın

telkini için her şeyden ziyade başlıca vasıta olmak üzere mektebe teveccüh etmiştir. Çünkü mektebin ilk vazifesi budur. Terbiyevî mürakabe olmadıkça polis ve mahkeme mürakabesi müessir olmaz. Bu terbiyevî mürakabe rolünü ifa edenler, başta mektep olmak üzere, aile, matbuat, hars müesseseleri ve içtimaî muhittir.

Çocuklarda iyi bir inkılâp terbiyesini temin ve iyi cümhuriyet vatandaşları yetiştirmek irin muallim meselesi başta gelir. Bunun için herşeyden evel muallimin dört vasfa malik olması icap eder:

1 - İnkılâp terbiyesini kendisinin haiz olması

2 - Öğreteceği prensipleri iyice bilmesi

3 - Bunları nasıl öğreteceğini bilmesi

4 - Mesaisinin semeresini ne suretle ölçeceğini bilmesi.

Bir zaman mekteplerde, doğrudan doğruya vatandaşlık tedrisinin bir netice vermiyeceği, ahlak ve vatandaşlığın muallimlerin hareket ve muamelelerinden, mektepte talebe arasındaki teşkilâttan, sporlardan vesaireden öğrenildiği iddia edilmişti. Bu iddia büyük bir hakikatı ihtiva etmekle beraber sınıflarda doğrudan doğruya yurt bilgisi tedrisinin de lüzumlu olduğuna bugün kanaat getirilmiştir.

Doğrudan doğruya tedris, bilvasıta olanı takviye içindir. Şu halde bu iki usûlün en iyi neticeler verebilmesi için tesbit edilmesi lâzımgelen esaslar nelerdir ve bunların en iyi tatbiki nasıl temin edilebilir ?

1 - Doğrudan doğruya usûlde ilmî tetkiklerin verdiği neticelere göre kıraatların ahlakî kıymet itibariyle çok zengin olduğu ve tercümeihallerin gençlere yüksek idealler telkin etmesi itibariyle ehemmiyeti anlaşılmıştır. Fakat bunların iyi parçaları ne kadar faydalı tesirler yapıyorsa, fena parçaları da o kadar muzır oluyor. Onun için parçaların seçilmesinde çok dikkatli bulunmak icap ediyor.

Mektep dersleri arasında ihtimâl ki en çok inkılâp terbiyesine hakim olan yurtbilgisi ve içtimaî ilimler olmuştur. İçtimaî ilimlerin tedrisindeki gayeler arasında bilhassa vatandaşlık mefhumu bulunmaktadır. Binaenaleyh bu derslere fazla ehemmiyet vermek ve sınıfta sualler sorarak vakıalar karşısında talebeyi düşündürme usûlü tatbik etmek lâzımdır.

Tarih derslerinde mütalea edilen mevzular ve görülen hadiseler sadece kuru bir bilgi mahiyetinde kalmıyarak inkılâbımızla mukayeseli irtibat ve münasebeti temin edilmeli, mevzuun geniş prensipleri kavranarak canlandırılmalıdır. Tarih hadiseleri arasında bugünkü telâkkiye uygun olanları, üzerinde durarak, tamik edilmelidir. Çocuk, iyice anladığı ve takdir ettiği kıymetten azamî istifadeler elde eder.

Bunlardan başka diğer dersler de içtimaî ve ahlakî kıymetlere maliktirler. Fen dersleri tehlikeli bir takım hurafeleri kırar, musiki ve sanat zarafet ve incelik veren bediî kül-

tür tesirlerine maliktir. Hasılı inkılâp kıymetleri düşünülerek iyi tedris edilen hiçbir ders yoktur ki bu sahada müessir olmasın. Dersler yalnız muhteviyatı itibariyle değil, aynı zamanda onların tedrisi esnasında sınıfta husule gelecek fırsatlardan istifade edilmek ve bu sayede mefkûreler teşkiline medar olacak canlı misaller meydana getirmek suretiyle azamî istifadeler temin edecektir.

BİLVASITA USÛL :

Ders harici faaliyetler:

Şimdi bilvasıta usûl, yahut ders harici faaliyetlere geçelim:

2 - a. Spor : Çocuk faaliyetleri arasında sporlar kadar iyi terbiye fırsatları veren bir mevzu yoktur. Bu sayede tedricen elde edilen iyi sportmenlik hasleti bilâhare bütün hareketlerde kıymetli vatandaşlık itiyatları kazanmıya saik olur.

b. Sınıf faaliyeti — Bazı şeraite riayet eden her sınıf faaliyetinde bir ahlakî kıymet olduğu şüphesizdir. Faaliyetin en esaslı şartı, bunların manalı, hedefli ve çocuk için tatminkâr olmasıdır. Yoksa alelâde bir hizmetkârlık değildir. Böyle olduğu takdirde çocuk namuskârane ve samimiyetle faaliyete iştirak eder. Faaliyetler, mübrem olan kabiliyetleri, vasıfları ve miyarları çocukta muvaffakiyetle tesis edebilmek için mektep haricindeki medenî hayatın ihtiyaçlariyle münasebettar olmalıdır. Çocuk, kendi yaptıklarının mesuliyetini bütün kalbiyle kabul etmeğe sevkedilmelidir. Talebe tarafından kıymeti takdir edilen bir gayenin istihsalinde devamlı bir gayret olmadan muvaffakiyetin imkânsızlığı da gösterilmelidir.

c. İçtimaî faaliyetler — Mektebin sınıf haricinde bayrak merasimi, millî dua, temsiller ve kooperatif gibi bir takım içtimaî faaliyetleri vardır ki, inkılâp terbiyesi hususunda çok ehemmiyetlidir. Bu usûlün en dikkate şayan safhası mektep haricindeki hayatı mektep içinde temsil edebilmektir. Bu suretle çocuklar müstakbel hayat itiyatlarına alışmış olurlar. Teşriki mesai edilecek ahlakî ve vatanî işler üzerinde münakaşalar yapıp, fikirler teati etmek büyük bir kıymeti haizdir. Bir talebe içtimaî bir mesele hakkında yalnız başına çıkardığı hükümlerden çok daha fazla topluluk içinde düşünüp münakaşa ederken büyük kanaatlar temin eder. Böyle bir zümre musahabeyi bir cemiyet içinde zümre faaliyetinin inkişafına en iyi bir fırsat verir. Bayrak merasimi de dahil olduğu halde bu faaliyetlerle milliyetçilik ve cümhuriyetçilik filen öğretilmiş olur.

Fakat bu içtimaî faaliyetlerin hakikaten faydalı olabilmesi için bazı şeraite riayetle program tertibi lâzımdır. Evvelâ, sınıfın, üzerinde işliyeceği mesele haricî hayatın veya mektep hayatının esaslı bir meselesi olarak ehemmiyetle telâkki edilmeli, meselenin ihzar ve hallinde muallimin delâletiyle ilk adım sınıfın kendisinden gelmelidir. Meselenin hal şekli talebenin kendi mesûliyeti altında kati olarak kabul edilmelidir. Üzerinde işliyebilmek için, her talebeye isabet edecek işin vasıtaları ve

membaları da mevcut olmalıdır. Eğer her talebe aynı şeyi okuyacak, aynı nevi hazırlıkta bulunacaksa çalışma iştiraki maksatsız kalır; müşterek gayrete hakikî bir ihtiyaç olmazsa iş şekilperestlikten ibaret olur. Buna fırsat vermemek ve işin ehemmiyetini kaybetmemesine dikkat etmek lâzımdır.

Çok ehemmiyetli olan bu faaliyetlere bir misal arzetmeği lüzumlu buluyorum:

Civar mekteplerin birisinde çocuklar mektebe giderlerken tarlalara saparak ekinleri tahrip ediyorlar, çiçeklere ağaçlara ziyan ediyorlar; muallim, bu vaziyette bir ahlak ve vatandaşlık dersi vermek ihtiyacını duyuyor. Yapacağı şeyin, belki çocuklara konferans vermekten ibaret olduğu zannedilir; fakat bunu yapmıyarak talebesini alıp doğrudan doğruya ziyana uğrıyan tarlalara götürüyor. Orada onlara vaziyeti iyice göstererek ve tahrip edilen şeyleri anlatarak, bu mal kendilerinin olduğu takdirde böyle bir tecavüzün başkaları tarafından yapılmasını beğenip beğenmiyeceklerini soruyor. Mal sahibinin bu ziyan karşısında ne his edeceğini düşünmelerini istiyor. Çocuklar bittabi, mal sahiplerinin bu hali hiç beğenmiyeceklerini derhal anlıyarak verdikleri cevapla bunu ifade ediyorlar. Bu vaziyette muallim belki " böyle bir şeyi bir daha yapmamalıyız „ demekle iktifa edebilirdi. Halbuki bunun yerine " bu tarlalara bir daha girmeyeceğinizden nasıl emin olabiliriz ? „ şeklinde bir sual soruyor. Çocuklar bundan vaz geçmek için bir plân düşünmeğe başlıyorlar, nihayet buldukları plânı tatbik edip bu hareketten vaz geçiyorlar. Tatbik edilen plân şu oluyor: Evvelâ mal sahibine gidip af talep ediliyor ve asla bir ziyan yapmak maksadiyle hareket etmedikleri söyleniyor; en ziyade ziyana uğrıyan yerlere işaretler dikmek için müsaadeleri talep ediliyor. Talebe bu işaretleri bizzat kendileri hazırlayıp dikiyorlar. Sonra bu maksada ait olmak üzere bir takım millî, içtimaî küçük nutuklar hazırlıyorlar ve bunları bütün talebe karşısında irat ediyorlar. Muayyen saatlarda tarlanın muhtelif köşelerine kız, erkek kendi aralarından nöbetçiler koyuyorlar.

Muallim meseleyi burada artık bırakabilirdi. Çocukalrın hareketlerinde bu suretle iyi neticeler elde edilmiş oluyor. Fakat hayır, bu kadariyle iktifa etmiyor, bu fırsattan istifade ederek, çocukların öğrendikleri bu usûlü sıcağı sıcağına başka vazyietlere de tatbik etmek istiyor. Onların fikirlerini başka sahalara da sevkediyor. Bunun için kendilerine, buna mümasil başka ziyanlar yapıp yapmadıklarını soruyor. Çocuklardan biri, komşunun demet yığınını devirdiğini hatırladığını, diğeri müsaade almaksızın bir eve girip oynadığını ve daha başkaları da, bunlar gibi bir takım hareketler yaptıklarını söyliyerek kara tahta baştan başa çocukların kendi hatalarını itirafları ile doluyor.

Muallim, bütün bu vaziyetlerde çocukların tatbik etmeleri icap eden içtimaî prensipleri kendi kendilerine

buldurmak için bir takım sualler sorarak onları ahlakî ve vatanî fikir imaline sevkediyor. Tecavüzde bulunan her çocuk ondan nasıl vaz geçeceğine ve yaptığını da nasıl tamir edeceğine dair olan plânını söylüyor.

Görülüyor ki, amelî ahlak ve vatandaşlık tedrisinde pek mühim bazı âmiller vardır. (1) Çocuklar tarafından derhal anlaşılabilen müşahhas bir vaziyetten başlanıyor. (2) Çocukların bizzat kendileri, vaziyetteki yanlışlığı anlamağa sevkedilmişlerdir. (3) Çocuklar iyi bir hareket plânını kendileri tertip etmişlerdir. (4) İcraat yapmadan işlerin bitmediğini anlamak için tatbike sevkedilmişlerdir. (5) Bu vaziyette öğrendikleri şeyi buna müşabih vaziyetlere de teşmil etmeğe teşvik edilmekle bir plânın birçok şeylere tatbiki kabil olduğunu öğrenmişlerdir. (6) Millî ve vatanî duygularla istikbalde tatbik edecekleri bir takım prensipleri kendileri teşkil etmişlerdir. Hasılı, muallimin bütün yaptıklarında fikirlerin çocuklardan çıkmasına ve serbest ifadeye ehemmiyet verilmelidir. Bu sayede çocuklar kendi işlerinin mesuliyetini duyacaklardır. Bu usûl tamamen müşahhas olduğu için çocuk sadece ne yaptığını değil, aynı zamanda, niçin yaptığını da anlamış oluyor. Böyle bir ahlak ve vatandaş terbiyesi mektepte okutulan bütün derslerden daha ziyade alâka uyandıracak mahiyette ve cemiyet için ehemmiyeti de o nisbette yüksektir. Çockuların ahlakları üzerindeki tesire gelince, bütün derslerden daha fazla olduğu aşikârdır.

Şu halde, mekteplerimizde inkılâp terbiyesi, muallimin talebeye konferans vermesi değildir. Şüphesiz bunun da kıymeti inkâr edilmemekle beraber asıl terbiye böyle müşahhas bir mahiyeti haiz olmalıdır.

d. Mektep içinde daimî talebe teşkilâtı — Mektebin inzibat, temizlik ve intizam gibi dahilî idaresinde ve muvaffakiyetinde mesûliyetin mühim bir kısmının talebe tarafından kabul edilmesi inkılâp prensiplemizin telkinine hadim olur. Bu şerait altında talebe meydana gelen ahlakî vaziyetlerden kendi mesûliyet derecesiyle mütenasip olarak yeni bir şeref hissi duyar. Bunlar mektep vaziyetleri içinde kendi hareketine ait derin düşünmek, sınıf arkadaşlariyle iş ve oyuunnda zuhur eden meselelerî halle yardım etmek ve doğru olduğuna kani olduğu şeylerde arkadaşlarının tarafını iltizam etmek gibi cümhurî vasıfların inkişafında şenî vasıtalardır.

Bunun gibi meselâ ilkmekteplerde çocuklar aralarında nezaket müsabakası açarlar ve bu işin iyi yapılması için tam bir mesûliyet hissederler. Bu hususta kazanılacak muzafferiyet, hemen her çocuğun içinde bir iftihar duygusu ve iş sevgisi uyandırır. Başka bir zaman bayrak satınalmak için para toplanmağa karar verirler ve bu münasebetle bayrak sırığının dikilmesini Cümhuriyet Bayramı günü musiki ile merasimle yapmağa karar verilir. Bu karar, onlara yüksek bir sevinçle müterafik olarak kuvvetle millî duyguyu telkin eder.

Mekteplerde kendi kendini idare

usûlü tatbik edildiği zaman şu şartlara dikkat etmelidir. (1) Bu teşkilat, mektep idaresi tarafından bir imtiyaz şeklinde verilmiş gibi de telâkki edilmemelidir. (2) Talebe tarafından müsbet ve ehemmiyetli işler kabul edilmelidir. (3) Mektep idaresi ve muallimler tarafından teşkilâta itimat edilmesi ve hürmetli bir itibar gösterilmesi lâzımdır.

İşte bu program, haricî faaliyetler, spor cemiyetleri, musiki teşkilâtı, umumî içtimalar, müsamereler mektep hayatının tertip ve idamesinde talebeye, alâka ve mesûliyet hissi verir. Millî ve vatanî duyguların inkişafına hadim olur. Çocuklara hareket ve muvaffakiyetlerinde vicdanî mesûliyet hissi telkin eder, sadakat ve rehberlik vasıflarını takviye eder. Birlikte çalışma itiyatları teşkilinde elzem olan bu faaliyetlerin böylece mekteplere ithaliyle, çocuklar, çok müessir bir surette mektep haricindeki hayat meselelerinin hallinde ne surетle teşriki mesai edeceklerini, yani tesanüdü öğrenirler. Ahlaklı ve yüksek karakterli cümhuriyet vatandaşları olurlar.

e. Musiki vasıtası — Buraya kadar hulâsa edilen kendi kendini idare ve toplu faaliyetler sistemi içinde musiki en mühim telkin vasıtalarından birisi olarak kullanılmalıdır.

Musiki, çocuk ruhuna fevkalâde tesir eden bir vasıtadır. Millî, ahlakî, çocuk şiirleri bestelenerek çocuklar arasında daima kütle halinde ve mümkünse musiki âletleriyle birlikte söylenmesi çocuğu yükselten en büyük âmillerden birisidir. Her gün bayrak merasimi ve bualardan başka, musiki derslerinde ve her fırsattan istifade ederek bu âmili hiç ihmâl etmemelidir. Toplu bir halde söylenecek marşlarda ve şarkılarda liderlik yapacak grubun önde bulunması ve diğerlerinin onlara iltihak etmesi ahenk ve intizamı daha iyi temin eder. Ekseriya bu musiki saatlerinden sora muallimin veya son sınıf talebesinden birinin actüalite olan millî bir havadisi, bir vakayı anlatıp bundan ahlakî, vatanî dersler çıkarması ruhları musiki ile parlamış çocuklar üzerinde çok güzel tesirler bırakır. Çocuklara en iyi, en müessir telkinler bu saatlerde yapılabilir.

İnkılâp köşesi :

Bütün bu vasıtalardan başka mkteplerde bir de inkılâp köşesi yapmak ve çocuğun gözü önünde her gün inkılâp safhalarını canlandırmak kuvvetli bir inkılâp terbiyesi vasıtası olarak kullanılabilir. Bu köşeye inkılâba ait her şey imkânın müsaadesi nisbetinde mukayeseli bir şekilde konacaktır. Meselâ, harf inkılâbı, şapka inkılâbı, eski medrese ile yeni mektep, güzel kabartma şekillerle temsil edilmelidir. Bunun bir örneği evvelâ Maarif Vekâleti Müzeler Müdürlüğü ve Güzel Sanatlar Akademisi tarafından yapılır ve sonra mekteplerde bu örneğe göre inkılâp köşeleri yapılarak tedricen inkişaf ettirilir.

Afişler ve duvar resimleri :

Mekteplerde inkılâp safhalarını gösteren ve inkılâp vatandaşlığı telkin eden büyük yazılı afişler ve tersimî ifadeler her tarafa asılmalıdır.

Bunlar vekâletçe Güzel Sanatlar Akademisine muayyen plânlar dahilinde yaptırılıp bütün mekteplere tevzi edilir.

Muallimler :

Bütün bu vasıtaların içinde inkılâp terbiyesi hususunda en kuvvetli âmil, şüphesiz muallimin bizzat kendisi olduğunu burada ehemmiyetle tekrar etmemize müsaade buyurulsun. Muallimin idealist karakteri, millî şahsiyeti herşeyden ziyade çocuk üzerinde müessir olan bir vasıtadır. Eğer muallim yapmakta olduğu işin ehemmiyetini lâyikiyle idrak etmez ve bu işleri ciddî bir surette benimsemezse esaslı bir inkılâp terbiyesi verilmesine imkân yoktur. Onun için herşeyden evel muallimlere inkılâp fikirlerini vermek, inkılâp îmanını aşılamak için kurslar açılması, muallim mekteplerine inkılâp dersi konması ve muallimlere bir el rehberi, fikir rehberi tertip edilmesi lâzımdır.

Buraya kadar verilen izahatı şöyle hulâsa edebiliriz :

1 — Teşkilâtı esasiye kanununun cümhuriyetçilik, halkçılık, hürriyet, müsavi fırsatlar, tesanüt gibi prensipleri " toplu faaliyetler „ sistemi içinde verilecektir.

2 — Dinden hiç bahsetmemek en iyi lâyiklik terbiyesi vermek demektir. Sorulan suallere vicdan hürriyetinin manası anlatıralark cevap verilir.

3 — İnkılâp terbiyesinde piyesler ve toplu faaliyetler en iyi vasıtadır. Sırası geldikçe inkılâp prensipleri muallim tarafından izah edilir. İstiklâl mücadelemizin bazı hikâyeleri ve Lozan muahedesinin yapılışına ait anlatmalarda millî istiklâlin mahiyetini çocuğa epiyce vuzuhla gösterebilir.

4 — Tarih; tarih ve mitolojisi, hikâyeleri ve menkibeleri söylenmekle ve piyeslerle millî şuur uyandırılır. Türklerin en eski medeniyete sahip olduğu ve dünyanın her tarafına medeniyetler götürdüğü anlatılarak Türk milletini bugünkü medeniyette de en ileri götürmek için kendisine büyük vazifeler düştüğü telkin edilir.

İnkılâp nesillerinin böyle bir terbiye ile yetişmekte olduğunu düşünmek, bu milletin mukadderatiyle alâkadar her Türk'ün en büyük manevî zevk ve saadetidir.

İLİM VE İNKILÂP

NİYAZİ HÜSNÜ

İNKILÂBIMIZIN gözettiği esaslardan ve belki en mühimlerinden biri de, kafalarımıza ilmî zihniyeti yerleştirmektir. Bütün kudretini fevkattabiî, ilâhî menbadan aldığına kani olan bir sultanlık rejiminin en çok düşman olduğu şey, *ilmî zihniyet*tir. Etrafımızı saran tabiî hadiselerin tabiî ve makul izahlarını aramağa başlamak bütün insanların tarihinde olduğu gibi, bizim tarihimizde de monarşinin ve ilâhî hukukun yıkıldığının, millet ve halk şuurunun uyanmakta olduğunun en bariz delilidir. Bizim için bir saltanat ve hilâfet devrinde i l i m kadar sahte ve imkânsız bir şey olamazdı.

Bunun için değil midir ki, memleketimizde milliyet ve hürriyet şuuru uyanıncıya kadar, belki bugünkünden daha fazla serbestçe hayatımıza sokulan garp medeniyeti, birçok lisan bilir, güzel konuşur ve giyinir insanlar yetiştirdiği halde pek az ilim kafası yetiştirmiştir.

İlmî zihniyetin garpta da yerleşmesi pek kolay olmamıştır. İlmî zihniyetin temeli olan âlemşümûl bir i l l i y e t nazariyesine tefekkür tarihinde ilk defa olarak eski Yunan devrinde rasgelebiliriz. Bununla beraber, ilmin hakikî başlangıcını ancak yeni zaman tefekküründe bulabiliriz. Gerçi, Renaissance'ın ilk zamanlarında bile ilim henüz daha felsefenin bir şubesi halindedir; fakat bu devirde ilim, kendine has olan müşahede ve tecrübe usullerini bulmağa muvaffak olmuştur. Gerçi Copernicus ve Kepler hâlâ tabiatte gördükleri riyazî ahenk içinde *nihaî sebep* arıyorlar, fakat bu nihayet Newton zamanına kadar sürüyor; ve ondan sonradır ki bir hadise riyazî hadler dahilinde kemmî olarak ifade edilince ilmî olduğu kadar felsefî olarak da izah edildiği fikri tessüs ediyor. Bu hareket ilk büyük ilmî terkibi yapan Newton'un cazibe kanunlarını ifade etmesinden sonra büün hızını aldı ve hattâ onsekizinci asır Fransız ansiklopedistlerinin müfrit mihanikî ve materyalist felsefesiyle haddinden fazla ileriye bile götürüldü.

Fakat, asıl ondokuzuncu asırdır ki, bütün manasiyle " ilim asrı „ denebilecek bir devre olmuştur. Ondokuzuncu asrın bu hususiyeti sadece bu devredeki şayanı hayret dereceye varmış tabiat bilgilerinin inkişafında değildir. Son bir veya bir buçuk asır zarfında bütün tabiat mefhumu, insanın da etrafındaki kâinat gibi aynı fizikî kanunlara tabi olduğuu ortaya atması ile değişmiştir. İnsan tabiatten ayrı olarak telâkki olunmaz; binaenaleyh ilmin müşahade,

istikra, talil ve tecrip usulleri, sadece insanın muhitindeki âleme değil, fakat aynı zamanda bütün beşerî hadiselere de tatbik edilebilir.

Bununla beraber, onsekizinci asırda başlayıp ondokuzuncu asırda en son hadlerine kadar götürülen ilmî zihniyet, başlıca iki düşünüş tarzının tesiri ile bir taraftan çok ifrata ve binaenaleyh yanlış tamimlere gitmeğe, diğer taraftan da ciddî bir surette itibardan düşmeğe maruz kaldı; bu suretle birçok ciddî mütefekkirler tarafından ilim telâkkisinin esasından tamamen hatalı ve imkânsız olduğu kanaatini doğurdu. Bu iki âmil, bir taraftan spritualist felsefe, diğer taraftan her yerde baş gösteren ve maneviyat âlemine kadar yayılan materyalist felsefedir.

Hakikaten, yirminci asrın başlangıcına kadar ilim adamlarının çoğu safdil bir materialismi kabul ediyorlar ve fizik ilminin bütün eşyanın realitesini bize verebleceğine şiddetle inanıyorlardı. Bu düşünüş tarzı yalnız fizik ilmi sahasına münhasır kalmıyor, bütün ruhî ve içtimaî âleme de geçiyordu. " Tarihin materialistçe tefsiri „ felsefesi de bu acele ve kaba materialismin son eseri oldu.

Buna karşı, ondokuzuncu asrın idealist felsefesi materialisme karşı bir cephe aldı, bu felsefe müsbet ilim metoduna, bilhassa buunn ruh ve cemiyet sahalarında tatbiki şekline karşı geldi ve bunun imkânsızlığı neticesine vardı. Materialismin yirminci asırda varmış olduğu garip şekil de bu cereyana hak verir gibi gözüktü. Fakat, tefekkür tarihindeki bu reaksiyonun ilmî zihniyet üzerine yapmış olduğu birçok tadilkâr mahiyetteki iyi tesirlere rağmen, gitmesi zarurî olan müfrit enfüsiyetçi felsefeye ve spiritualist bir metafizik veya mistisism tehlikesine karşı ilmin almış olduğu yeni istikamet onun mahiyetini daha çok tavzih etmiş ve anlaşılmıştır ki ilmin, bilhassa ruhî ve içtimaî hadiseleri izahta karşılaştığı güçlükler, onun dayandığı determinism prensipinin, şu veya bu prensipin hatalı olduğundan ziyade bu presiplerin daima tek cepheli görüşlerle tefsirinden doğan bir hatadır. Hakikaten, birçok kimselere göre ruhî veya içtimaî hadiseler, tabiat ilimlerinde tetkik edilen ve daha basit bir surette muayyen olan fizikî hadiselerin daha kompleks bir şeklinden başka bir şey değildir. Şu halde, meselâ, cemiyet hadiseleri, bir bakıma göre fizik ve kimyanın esas mefhumları ile; bir bakıma göre cağrafyanın mutalaarı ile veya iktısadî determinism ile; bir bakıma gökre biyoloji ile veya insiyakalr ve refleks şartlanmaları ile izah edilebilirler. Hulâsa, izah menbaları ne olursa olsun hepsinin ilmî görüşü, methodologie'si birdir. Bu görüş monisttir, besatetçidir, materialisttir.

İşte, şimdiki zamanın ilim telâkkisi ve istinat etmiş olduğu determinism prensipi bir taraftan materialism ifratları, diğer taraftan da idealismin hücum ve istilâsı altında bocalayıp dururken onun yeni bir izahını yapmak ihiyacı, evvelâ riyaziyat ve fizik ilimlerinden geldi ve çok geçmeden biyoloji, ruhiyat ve içti-

maiyat sahalarında da ilmin telâkki ediliş tarzının buna tamamen uygun geldiği görüldü.

İlmin gayesi, hadiselerin nihaî bir tefsirini yapmak değildir. O realitenin yalnız maddeden veya safi ruhtan ibaret olduğunu herkese inandırmakla meşgul olamaz. Yine, ilim hadiselerin ilk sebebini vaya menşeini aramaz. Tabiat hadiselerinde olduğu kadar ruhî ve içtimaî bütün hadiselerede de aranacak olan şey, her şeyin maddenin hareketlerinden ibaret olup olmadığı veya içtimaî hadiselere ancak ve ancak maddî âmillerin müessir olup olmadığı değil, hadiseler arasındaki mütehavvil münasebetleridir.

Tefekkür hayatımızda, son zamanlarda, bilhassa iktısadî ve içtimaî meselelerin tetkikine karşı büyük bir alâka görülmektedir. Bununla beraber, ciddî ve esaslı araştırmalara, uzun ve hattâ senelerce süren müşahade ve kayıtlara istinat ederek ilmî tetkikler yapmak zahmetini ekseriya ihtiyar etmeyiz, Avrupa'dan bir felsefe konservesi bulup çabucak sistemler, nazariyeler kurmağa teşebbüs ederiz. " Tarihî Materialism „ ile inkılâbımızı ve tarihimizi izaha kalkışmak teşebbüsleri hep bu acececiliğin ve ilmî zihniyetsizliğin neticesidir. Buna mukabil, bu aceleciliğe karşı yine birçoklarımız, bilhassa Alman romantik felsefesinin tesiriyle garip bir spritualisme kaçıyoruz ki, bu da bizi muhafazakârlığın ve ananeperestliğin ifratına götürüyor. Cemiyet de tabiî bir varlığın tetkiki gibi tetkik edilmek ister; onun hakkında arzu ve temayüllerimizden veya menfaatlerimizden doğma ideolojiler yepmak henüz daha dinî doğmatismin tadına doymıyanların işidir. İnkılâp demek birçok " dogma „ ların yıkılmasıdır. Onların yerine yeni dinler ve mezhepler kurulmasına müsaade etmemeliyiz.

Bunun içindir ki, bugünün mütefekkirinin inkılâp yolunda kendisine düşen yol, dar muhitlere kapanıp materialism veya spritualism spekülationları yapmak değil, hayata krışmak, onu sabırla dinliyerek tanımak ve onun nesçinin bütün canlılığını ve bütünlüğünü, hiçbir felsefe uğruna sönükleştirmeğe veya şişirmeğe razı olmaksızın, kavramaktır. Bu bizi menfi zihniyetten kurtaracaktır; bu bize mütenakız gibi görünen hayatımızın insicamını gösterecektir; bu bizim en büyük zevkimizin ve neşemizin kaynağı olacaktır.

BİR KÖYCÜLÜK PROJESİ TECRÜBESİ

NUSRET KEMAL

SANAYİİ çok inkişaf etmiş memleketlerde " köye doğru „ bir hareket başlamış bulunuyor. İçtimaî, iktısadî ve siyasî salabeti için her memleket büyük ve müreffeh bir köylü sınıfına, yani iktısadî istiklâline sahip ve bütün memleketi beslemeğe muktedir bir vatandaşlar zümresine muhtaç olduğunu anlıyor. Artık ne dünyanın en büyük donaması, ne dünya altının dörtte üçü, ne de bütün dünyanın en ileri tekniği bir memleketi vatandaşların mesut ve müreffeh yaşamaları için emin bir yer yapmağa kâfi gelmiyor. Artık dünya soyanlar ve soyulanlar rejimini sürüp gitmekten vaz geçmiş olduğu cihetle her memleket evvelâ kendi içinde teşkilâtlanmağa mecbur; memleketler arasındaki alış veriş sonraki iş. Üç dört senedir artarak devam etmekte bulunan " buhran „ birçok sıkıntılardan ve lafugüzaftan sonra anlayışı kartlaşmış, yahut henüz inkişaf etmemiş olan beşeriyete bu hakikati öğretmek istiyor.

Türkiye, birçok garp memleketlerinde gıpta ile söylendiği gibi, sahiden, büün noksanlarına rağmen, bugün dünyanın en bahtlı memleketlerinden biri. Garbın soyucu şehirciliği henüz memleketimize yayılmamış; nüfusun hemen hepsi istihsal, imal veya hizmet işlerinde çalışıyor; istihsal ile imal ve istihlak arasında büyük müvazenesizlikler, tenakuzlar yok; medenî seviyesi yükselmekte ve ihtiyaçları artmakta olan büyük bir köylü sınıfı millî sanayie büyük imkânlar açıyor; yeni başarılmış bir inkılâp ilerleme önündeki bütün engelleri yıkmış ve artan bir hızla kendini memleketin medeniyet ve kültür seviyesini yükseltmeğe vermiş bulunuyor.

KÜLTÜR VE MEDENİYET

İnkılâp hükûmeti on yıldanberi birçok şeyler yapmıştır. Fakat memleketi saltanat idaresinden öyle bir şekilde almıştık ki yapılacak işler henüz pek çoktur. Memleketin medeniyet seviyesini yükseltmek demek, bir kere bütün nüfusumuzu yaşamağa ve inkişafa elverişli yerlerde iskân etmek, sonra her köyde mektep, dükkân, tamirhane, posta, dispanser, kreş açmak, evleri ıslah etmek, umumî sıhhat tedbirleri almak, istihsal, istihlak, istikraz kooperatifleri kurmak, istihsal tekniğini yükseltmek, her köyü muntazam yollarla merkezlere bağlamak, her köye bir radyo koymak, kitap ve gazete yollamak ve arada bir tiyatro heyeti veya sinema uğratmak demektir. Medeniyetin birinci şartı olan siyasî haklar ve de-

mokrasi idaresi ise köylüye esasen verilmiş bulunuyor; mamafi bu sahada da yapılacak mühim bir iş vardır: Bir dereceli intihap.

Bugünkü manasiyle, medeniyet dediğimiz zaman yerli ve toplu hayat, teşkilâtlı iktısat, ileri teknikli istihsal, sıhhatin korunması tedbirleri, başka yerlerle temas vasıtaları ve eğlence ve kültür vasıtaları gibi şeyler anlıyoruz. Görülüyor ki, Medeniyet insanların kendilerini korumak ve ihtiyaçlarını gidermek için amelî zekâlarını maddeye, tabiat ve cemiyet kanunlarına tatbik ederek ve aralarında elbirliği yaparak vücude getirdikleri şeyler ve müesseselerdir, yani " dış „ şeylerdir.

Bu dış medeniyetten ayrı olarak bir de " iç „ medeniyet vardır ki, buna " kültür „ diyoruz. Kültür, insanda hakikati arama (bilgi) aşkı, güzelliği anlama ve sevme kabiliyeti, yaşamasını kendine ve etrafına (kültür derinledikçe *etraf* genişler) faydalı yapmak idealleridir. Bu itibarla medeniyet bütün beşeriyetin müşterek yapısı, kültür ise evvelâ fertlerin, ilimde olduğu kadar his ve düşüncede de iştirakler vücut buldukça içtimaî grupların, milletlerin ve nihayet en geniş hududunda beşeriyetin malıdır. Medeniyetin ifade vasıtası madde ve teşkilattır. Kültürün ifade vasıtası ise, dil ve sanattir; binaenaleyh kültür evvelâ millî olmak ıztırarındadır. Kültür ve medeniyet aynı şeyler olmamakla beraber birbirlerinden ayrı da değildirler. Beraber yürümeğe mecbur olan bu iki insanî kuvvetin mütenasip bir inkişaf takip etmemiş olmasıdır ki, beşeriyeti bugünkü ıztıraplı müvazenesizliğe götürmüştür. Medeniyet kültürü kendine maksat edinmeli ve onun rehberliğini kabul etmelidir.

Türk maarifi her büyük işte ön olan büyük inkılâpçının rehberliğiyle kültür terbiyesinin ehemmiyetini kavramış ve tebarüz ettirmekte bulunuyor. Halk ve köy terbiyesinde de medeniyet terbiyesine olduğu kadar, belki daha fazla, kültür terbiyesine ehemmiyet verecek olan inkılâp Türkiye'si, garbın asırlarca yürüdüğü hatalı yola sapmıyacak, Türk milletinin manevî varlığını da maddî varlığıyle beraber inkişaf ettirecektr. Köy rehberleri yetiştirirken bilhassa gözönünde tutulacak nokta budur. (" Yeni Türk „ Mecmuasının ilk sayısında " Demokrasiyi kurtaralım „ yazısına bakınız.)

KÖY REHBERLERİ VE KÖY DÜKKÂNLARI

Köy rehberlerinin külür bakımından olduğu kadar medeniyet bakımından da muhitlerine rehberlik etmeleri lâzımdır. Köy rehberi, muhitinin kültür ve medeniyet seviyesini yükseltmek için sözden ve kendi hareketleriyle nümune olmaktan istifade edeceği kadar eşyadan da istifade edecektir. Her insan için, bilhassa işlenmemiş kafalar için, eşyanın ağız sözünden ve yazılı sözden çok daha beliğ ve işleyici bir ifadesi vardır. Köy rehberine bu suretle terbiye sahasında kendi evi ve " köy dükkânı „ yardım edecektir. " Köy dükkânı „ aynı zamanda, rehberin köyü iktısat sahasında teşkilatlandır-

masına ve teknik sahasında ilerletmesine de vasıta olacaktır. Köy dükkânları, köy ile bütün memleket ve bütün medenî dünya arasında bir bağ olacak, memleketin iktısat ve kültür şebekesinde vücutta kan mübadelesini yapan geçme damarların vazifesini göreceklerdir. (Ülkü'nün dördüncü sayısında " Halk dükkânları „ yazısına bakınız.)

Köy dükkânı, bir istismar dolabı değil bir hizmet yuvası, bir terbiye müessesesi olacaktır. Köyün bütün içtimaî ve iktısadî varlığı onun etrafında çevrelenecektir. Köy dükkânının tezgâhında duran adam bir mürabahacı, bir bezirgân değil, halkını yükseltmek heyecaniyle kaynıyan bir Türklük ve insanlık misyoneri olacaktır. Bu dükkân zavallı Türk köylüsünü en mütevazı ihtiyaçları için mürabahacıların, bezirgânların elinde esir ve oyuncak olmaktan, kendi mahsulünü bile yiyemiyecek kadar soyulmaktan kurtarmakla kalmıyacak, ona hakikî bir insan gibi yaşama isteğini telkin edecek ve vasıtalarını gösterecektir. Onda iktısat, elbirliği, ilerleme şuurlarını uyandıracak ve istihsal, istihlak ve istikraz kooperatifleri gibi teşkilatlanmalar yapmasına imkân hazırlıyacaktır.

Köy rehberi tarafından köy dükkânı ile aynı çatı altında kurulacak ufak atölyeler de köyde teknik ilerlemeyi temin edeceği gibi yaşama şartlarının düzelmesinde, bilgi ve görgünün yükselmesinde de mühim rol oynıyacaktır.

Bir köyün iktısat işleri nihayet mahdut olacağı cihetle köy rehberi esas işi olan kültür işlerine vereceği vakitten fedakârlık etmiyecektir; nihayet köyde yapacağı bu iktısadî faaliyetlerin hedefi de kültürdür. Rehber yine aynı çatı altında, kendi için ve köylü için, bir kütüpane ile bir de toplanma, ders odası yapacaktır. Bu oda aynı zamanda kapalı havalarda jimnastik salonu olarak da kullanılabilecektir.

Köy rehberi, aynı zamanda neslin ıstafası işini de üzerine alacaktır. Sıhhatlı ve zeki insanların birbirleri ile evlenmelerine, nesli bozacak bedenî veya ruhî noksan veya hastalıklarla illetli olanların evlenmemelerine, köylüde umumî sıhhat ve bilhassa dimağ hıfzıssıhhası şuuru uyandırmağa, köyün sıhhî rehberliğini de yapmağa çalışacaktır. Sıhhat, maddî ve manevî tekâmülün birinci şartıdır. Binaenaleyh, sıhhatli olmak, beden ve ruhu sıhhatlı çocuklar yetiştirmek ve aynı zamanda fert sıhhatı ve nesil sıhhatı şuurunun memlekette yayılması yolunda bütün kuvvetlerini azamî derecede kullanmak her Türk'ün en mukaddes borcudur.

Yukarıdanberi anlatıldığı gibi köy rehberinin en mühim vazifesi, kyölüye kültür vermek olacaktır. Rehberin bütün diğer faaliyetlerinin hedef ve maksadı budur. Köy rehberi köylüye tabiatin sırlarına, kanunlarına nüfuz etme heyecanını, güzellikleri görme, anlama ve sevme duygularını, etrafına, mensup olduğu cemiyete, Türk vatanına faydalı olmak, şuurlu bir vatandaş olmak iştiyakını, hayatta yeri olan hür ve

dürüst bir insan olmak şerefini telkin edecektir. Bu kültüre malik olan köylü traktöre biraz geç bile kavuşsa memleketinin hür ve temiz havasiyle ciğerlerini şişirerek, bulgur ve ayranının huzuru kalple yiyerek millî benliğinin varlığı içinde mesut ve müreffeh yaşıyacaktır; ve şüphe yok ki, kültüründen aldığı yükselme hızı ve iştiyakı onu medeniyet yolunda ıztrapsız hamlelerle ilerletecektir.

Dünyanın bütün yeni ve eski tecrübeleri arasında Danimarka'nın gürültüsüzce seksen senedenberi yürümekte olduğu kültür yolu bir milleti millet ölçüsünde, kimseye ıztırap vermeden, yükseltmek için en müsmir kuvvetin dehşet ve zor değil, sevgi ve kültür olduğunu müsbet neticelerle, bütün bir milletin refah ve saadetiyle gösteriyor.

Görülüyor ki, önümüzdeki iş büyük, mühim ve güçtür. Dış medeniyetin her şeyinden vaz geçsek bile memlekette lâzım olan kültür inkılâbını toptan yapmak için enaz kırk bin dükkân ve kırk bin rehbere ihtiyaç vardır. Bu, maddeten imkânsız. Mümkün olsa bile lüzumsuz. Kültür işlerinde bile iktısadî usullerle - esasen medeniyet herşeyden evel bir usuldür - hareket etmek faydalıdır. İşe evvelâ en kolay inkişaf edebilir yerlerden başlamak lâzımdır. (Ülkü'nün beşinci sayısında " Köy seferberliğine doğru „ yazısına bakınız.) Diğer lüzumlu bir şey de köy rehberlerini büyük bir itina ile yetiştirmektir.

KÖY REHBERLERİNİ YETİŞTİRMEK

Başlangıçta inkişafları en kolay olan, kıyı köylerine rehber yetiştirmek için İstanbulda bir " Köy rehberleri mektebi „ açmak en verimli faaliyet olur. Bunun bir faydası da İstanbul'un daralmakta olan çerçivesi ve kozmopolit havası içinden Türklüğün nurlu gençliğini kurtarıp memleketin özlü ve bakir çalışma sahaları na sevk etmek olur. Bu mektep ayni zamanda bir tecrübe mektebi olabilir. Meşrutiyettenberi mektepçilikte şu veya bu memleketi kopye etmekte bulunmuş olan Türkiye henüz kendine has bir terbiye sistemi bulmuş değildir. Köy rehberleri mektebi millî bir terbiye sistemi bulunmasına hiç olmazsa bazı bakımlardan yardım edebilir. Terbiye usullerinde inkişaf ve yeniliklere, talebelerinde istidatların ve şahsiyetin azamî inkişafına imkân vermek için mektep azamî derecede geniş esaslar üzerine kurulmalıdır. Meselâ mektebe girecekler için önceden hiçbir kayıt konmamalı, her müracaat teker teker muallim meclisi tarafından tetkik olunarak kabul veya reddolunmalıdır. Talebelere geniş bir intihap hakkı verilmeli, iyi bir kütüpane istifadelerine açık tutulmalı, muallimlerle her zaman kolayca temas edebilmeleri temin olunmalı, dersler müakaşalı konuşmalr tarzında yapılmalıdır. Muallimin vazifesi bir takım basmakalıp şeyler " takrir „ etmekten ziyade ortaya meseleler koyup gençleri bu meseleler üzerinde

tetkikler yapmağa ve düşünüp neticelere varmağa, vardıkları neticeleri aynı meseleler üzerinde düşünmüş bir grup içinde ve muallimin sıkıştırıcı sualleri karşısında münakaşa edebilmeğe alıştırmak olmalıdır. Mektebin geniş esaslarından birini de sınıf ve tahsil müddeti gibi şeylerin olmaması teşkil etmelidir. Bir köy rehberi için lâzım olan bilgileri, ruhî vasıfları, meleke ve sanatları edindiğine kanaat getiren bir genç istediği zaman muallim heyetine müracaat ederek, ehliyetini isbat edebildiği takdirde, mezuniyet vesikasını alabilmelidir. Muallim heyetinin aşağı yukarı bir hazırlık müddeti tasarlaması, bir progrom takip etmesi tabiîdir; fakat talebe tahdit edici kayit ve şartlardan mümkün olduğu kadar azade olmalıdır. Program da, birinci saat — riyaziye, ikinci saat — fizik tarzında olmayıp gün öğleden evel, öğleden sonra ve akşam olarak üç kısma bölünmeli, öğleden evel fikrî çalışmalara, öğleden sonra amelî işlere, akşamları konferanslara ve münakaşalara tahsis olunmalıdır. Bir gün içinde beş altı mevzuu birer saat okumak yerine meselâ bir ay için bir mevzu alınıp talebe ve muallim bu ay içinde kendilerini tamamiyle bu mevzua vermeli ve bu mevzu tamam oldukça başka bir mevzua geçilmelidir.

Köy rehberlerine ne gibi " dersler okutulacağına „ gelince; rehberlerin üzerlerinde işliyecekleri mevzuları ve meleke edinecekleri işleri tayin edebilmek için evvelâ köy rehberlerinin ne gibi bilgilere, ruhî ve bedenî vasıflara ve melekelere malik olmaları lâzım geldiğini ve bunun için de köyde karşılaşacağı vaziyetleri düşünmek lâzımdır. Köyde karşılaşacağı vaziyetler karşısında icap eden ruhî aksülamelleri alamıyan, muvaffakiyetli karşılaşmalar, hiç olmazsa kaçınmalar gösteremiyen bir "rehber„ derhal muvaffakiyetinin temeli olan manevî nüfuzunu sarsılmış bulacaktır. Köylü, gelip geçici yabancı ile hiç meşgul bile olmaz, fakat köyde kalacak bir yabancıyı az zamanda tartar ve kendi ölçülerine göre biraz eksik buldu mu alaya alır; âlimikül dahi olsa artık köyde kimsenin ona inanı kalmamıştır. Rehber için o köyü bırakıp uzak bir köyde - çünkü havadis büyük bir çevre içinde yayılır - yeni bir tecrübeye atılmaktan başka çare yoktur. Otorite tesis etmek için lâzım olan şeylerden sonra, derhal işe başlıyabilmek için, rehber, icap ederse binasını kendi yapıp, köy dükkânını açabilmek ve muvaffakiyetle işletebilmek için yapıya, ticarete, muhasebeye, iktısada dair bir şeyler bilmelidir. Bunlardan sonra taassubu, batıl itikatları, fena itiyatları içten çürütme ve yıkma, köylünün kültür, medeniyet, sıhhat ve kazanç seviyelerini yükseltme işleri için lâzım olan bilgiler ve sanatler gelir.

KÖY REHBERLERİ MEKTEBİ MEVZULARI

Köy rehberleri mevzuları öğretme grupları itibariyle şöyle sıralanabilir:

Nazarî mevzular

Birinci grup:

Fen bilgisi (köy işleri bakımından, icat fikri verecek temrin ve meselelerle)
Sıhhat ve neslin ıstafası (ilk tedbirler ve amelî doktorluk bilgisi de verilerek)
Medeniyet felsefesi

İkinci grup:

Umumî coğrafya (kısa bir umumî görüş)
Türkiye coğrafyası (güzellik, iktısat ve halk bakımlarından)

Üçüncü grup:

Umumî medeniyet tarihi
Türk tarihi (Türk medeniyetleri ve İnkılâp bahisleri mufassal)
Türkiye'de halk tarihi
Halk edebiyatı (halk şairleri, halk masallar, vaızlar, meddah, karagöz, ortaoyunu)
Büyük adamların hayatları (ideal adamları)

Dördüncü grup:

Ziraat nazariyatı (tohum ıslahı, toprak dinlendirme, hayvanlarda nesil ıslahı bahislerine hususî ehemmiyet vererek)
Köy iktısadiyatı ve köy dükkânları (istihsal, istihlâk, istikraz kooperatifleri bahisleri mufassal)
Muhasebe

Beşinci grup:

Ruhiyat ve terbiye (terbiye bakımından fert ve cemiyet ruhiyatı)
Ahlak ve din felsefesi tarihi
Laik ahlak
İçtimaiyat
Devlet felsefesi (inkişaf etmekte olan Türk halkçı demokrasisinin Türkiye için en uygun şekil olduğunu ve Türk inkılâbı esaslarını iyice izah ederek Türk halkçı demokrasisinin faşizm, sovyetizm, rasizm, krallı demokrasi, federal demokrasi vesaire gibi sair millî şekillerle mukayesesi; milliyetperverl'k ve beşeriyetçilik meseleleri ve milliyetperverliğin zarureti)

Altıncı grup:

Köy terbiyesi felsefesi
Başka memleketlerdeki köy terbiyesi faaliyetleri
Köy kanunu ve hukukî bilgiler

Amelî bilgiler

Köy mimarlığı
Resim (bilhassa mimarlık bakımından)
Duvarcılık
Çömlekçilik
Doğramacılık ve marangozluk
Demircilik
Makine tamirciliği
Muhtelif tezgâhlar imali
Dokumacılık
Terzilik
Ev döşeme, süsleme
Ahçılık (vitaminler, ucuz beslenme, neslin ıstafası bakımlarından)
Sebzecilik
Meyvecilik
Tavukçuluk
Arıcılık

Sütçülük
Balıkçılık
Yelkencilik
Binicilik
Spor (boks, güreş, nişancılık ve toplu oyunlar)

KÖY REHBERLİĞİNİ CAZİP VE VERİMLİ YAPMAK İÇİN

Köy rehberliği esas itibariyle bir ideal işi olmakla beraber en idealist bir adamın dahi yiyip içmeğe, giyinip gezmeğe ve önünde daha büyük işler yapabilmek için açık bir yol görmeğe, yarınından emin olmağa ihtiyacı ve hakkı vardır. İstidatlı gençleri bu işe çekebilmek için onlara köyde geçinmelrini temin edecek kadar bir aylık, köy dükkânının kazancından pay — bu daha ziyade dükkân için faydalıdır — , her sene bir ay tatil ve aynı köyde geçirecekleri her kesiksiz dört seneye mukabil muvaffakiyetlerine göre altı aydan bir seneye kadar tatil, çalışacakları köyleri seçebilmek ve değiştirebilmek gibi haklar, Türkiye dahilinde teşkilâtlı vasıtalarla bedava seyahat, sinema ve tiyatrolara bedava girmek, devlet fabrikaları mamûlatını iskonto ile almak gibi imtiyazlar bu ideal işindeki feragatları tahammül olunabilir bir hale getirecektir.

Köy rehberleri arasında sivrilen istidatları köy terbiyesinin çok ilerlemekte olduğu Danimarka, Sovyet ittihadı ve Amerika gibi memleketlere tetkik ve tahsil için göndermek de hem gençler için büyük bir teşvik olur, hem de teşkilâtın ilmî seviyesini günden güne yükseltecek bir *baş*lar yolu açılmış olur.

Yukarıdaki mevzular listesinde " yabancı dil „ bulunmaması belki göze çarpmıştır. Yabancı dil öğrenmek epi zamana ihtiyaç gösteren bir iştir ve nihayet insan şubesi dahilinde kendi dilinde okuyacak şey bulursa zarurî de değildir. Köy terbiyesi bu teşkilâtla Türkiye'de müesseseleneceği cihetle kendi *kitabiyatı* olacak ve başka memleketler neşriyatını da çok yakından takip ederek en faydalılarını Türkçeye çevirecektir.

Yabancı memleketlere gönderilecek istidatlar ise lisanı orada daha az zaman ve emek sarfiyle öğrenebileceklerdir.

Demek oluyor ki, köy rehberleri mektebi talebesinin olduğu kadar mezunlarının okuma ihtiyaçlarını da tatmin ile mükelleftir. Köy rehberleri hazırlıkları ve köydeki hayat ve faaliyetleri itibariyle okumağa çok düşkün ve muhtaç olacaklardır. Köye doğru yola çıkan her köy rehberinin yanına mümkün olduğu kadar zengin bir köy rehberleri kütüpanesi vermek lâzımdır. İlk giden rehber kütüpaneyi orada bırakacağı cihetle sonra gidenler hazır bulacaklardır. Bittabi yeni neşriyat da yapıldıkça rehberlere gönderilecektir. Bundan başka neşredilecek bir "Köy Rehberleri Mecmuası„ ve radyonun muayyen zamanlarda yapacağı köy terbiyesi neşriyatı ile — her köy rehberinin bir radyosu olmalıdır — köy rehberleri daima bir manevî birlik havası içinde yaşatılmalı, birbirlerinin yaptıklarından haberli olmalıdırlar.

Köy terbiyesi faaliyetlerinin verimini arttırmak için yapılabilecek başka bir şey de köy rehberleri arasında her sene münakaşalı mıntaka kongreleridir. Rehberler bu kongrelerde tecrübe ve fikir mübadeleleri yapacaklardır.

PROJENİN TATBİKİ

Projenin tatbiki için en büyük mesele, tabiî para meselesidir. İşi kurmak için olduğu gibi idame etmek için de epi paraya ihtiyaç vardır. Bu paranın belki bir kısmı Evkaf, Ziraat Bankası, İş Bankası, hususî idareler gibi memleketin içtimaî, iktısadî ve kültür işleriyle alâkadar olan yerlerden, bir kısmı da belki devletten temin olunabilir. Fakat bir işin sağlam esaslar üzerine kurulabilmesi için kendi geliri olması lâzımdır.

Halk ve köy dükkânları teşkilâtı bu iş için, aynı zamanda halka ve memleket kültür ve iktısadiyatına pek faydalı olan bir gelir kaynağı olabilir. Halk ve köy dükkânları teşkilatının gazete ve kitap bayiliğini fiilî bir inhisar halinde üzerine alması diğer bir gelir kaynağı teşkil eder. Bu işte kanunî inhisara lüzum yoktur; teşkilat bunda filî bir inhisar tahakkuk ettirebilir. Gramofon, plak, radyo satışı, hiç olmazsa tevzii de fiilî inhisar halinde teşkilat tarafından yapılabilir. Bütün devlet inhisarlarının ve fabrikalarının, posta ve damga pullarının satıcılığı teşkilata verilebilir. Kırtasiye ve mektep levazımı işlerini de teşkilât filî inhnsar haline getirebilir. Yazı makinesi inhisarı teşkilata iyi bir kâr temin edeceği gibi köyler için hususî, majüskülsüz bir makine yapılmasını da mümkün kılar. Halk dükkânları merkezi ecnebi memleketleriyle ithalât ve ihracat temaslarına girerek tavassut işlerini filî inhisar altına alabilir. Memleket sinemacılığının da halk dükkânlarına bağlı bir inhisar halinde işletilmesi iktısat bakımından olduğundan ziyade millî kültür bakımından mühimdir. Böyle bir inhisar sinemanın köylere kadar giden bir terbiye vasıtası olarak kullanılmasını temin edecektir. Gramofon ve plak için de aynı şey doğrudur. Memlekete giren ecnebi neşriyat da aynı bakımdan mühimdir. Ecnebi neşriyat satışı inhisarının yalnız posta ile ferdî siparişler serbest bırakılarak, halk dükkânlarına verilmesi memlekette ahlak bozucu ve fikir zehirleyici neşriyatın yayılmasına mani olacaktır.

Halk dükkânlarının lüzumu ve faydaları Ülkü'nün dördüncü sayısında anlatılmış olduğu için burada tekrar edilmemektedir.

Yalnız başlangıçta, iş her ne kadar mahdut ve mıntakavî yapılırsa yapılsın kuruluş masraflarına ihtiyaç vardır ve bu masrafların devlet ve alâkalı müesseselerin iştirakiyle döner sermaye olarak konulması ancak işi halledebilir.

Konulacak mütedavil sermaye ile bu işi kurmak ve memlekette halkçılık ve köycülük işlerini terbiye ve iktısat bakımlarından teşkilatlandırmak üzere bir Halk Terbiyesi ve Halk Dükkânları Cemiyeti kurulması işin sürat ve selameti için en uygun şekil olur.

HAKİMİYET, İLAHÎ HUKUK VE MİLLET HAKİMİYETİ, HAKİMİYETİN HUDUTLARI

NAZIM İZZET, Tokat Mebusu

HAKİMİYET

İTAATİ mecburî olan kanunlar ve emirler ısdar eden makam hâkimdir. Hâkim bazan bir hükümdardır, bazan milleti temsil eden bir maclistir, bazen de vaktiyle Atina'da ve bugün İsviçre'de olduğu gibi bütün bir millettir.

" Tocquéville „ diyor ki: Hakimiyet kanun yapmak hakkıdır.

Bilistihkak hükümdar olan bir zat eğer devleti maksadına vusûlden men'e çalışırsa bu istihkakından mahrum edilir. İşte bunun içindir, ki bazen bir kralı ve hattâ bir hanedanı devirmek meşrudur.

İnsan cemiyetleri içinde herhangi bir zamanda herkesin tekâmülüne yarıyacak bir içtimaî nizam vardır. Buna " meşru nizam „ ismini verebiliriz ve bu ammenin saadetine en uygun olduğu için mer'i bulunmalıdır.

İşte milletleri idare hakkı bu meşru nizamı bulup tatbik edenin veya edenlerindir. Hakimiyet kuvveti onun veya onlarındır.

Bunlar en zeki, en âdil, en okumuş, bir kelime ile ihatalı, faziletli ve âkil olanlardır. İşte bunun içindir. ki akli selim dünyanın hakimi olmak lâzımdır. " Guizot „ der ki: " Hakimiyete hak akıldan gelir, iradeden değil. „

Bir baba ne için çocuğu üzerinde nüfuz sahibidir ve onu kendisine zorla itaat ettirir? Çünkü baba, çocuktan daha âkildir ve her ikisinin de menfaati birincinin tahakkümünde, ikincinin de itaatindedir. Bir deniz kazasından sonra sal üzerinde kalanların haline bakınız: Eğer aralarında mahir bir gemici varsa emri ona bırakırlar ve kendisine itaat ederler. Çünkü onları ancak o kurtarabilir.

İşte bunun içindir ki hakimiyet ve hükûmet idaresi meşru nizamı bulabilip herkesin saadeti için temine muktedir olan akli selim sahiplerine aittir. Eğer bir millet âmmenin menfaatinin ne olduğunu bilemiyecek ve binaenaleyh bu menfaati temin edecek tedbirleri alamıyacak halde ise hükûmet edemez. Çünkü reşit değildir.

Medeniyetin bazı derecelerinde müstebit bir idare lâzım ve binaenaleyh meşru olabilir; çünkü anarşiden daha iyidir ve bu takdirde terakkinin şartı, âmilidir. Yalnız terakki meydana geldikçe müstebit idarenin hududu dar olmak ve hükûmet vatandaşların eline geçmek lâzımdır.

İyi bir hükûmet sahibi olmak için kuvveti, kararlarının saiki âmme men-

faati, adâlet ve meşru nizam olanlara vermek lâzımdır.

Bunlar kimlerdir? Akla gelen şudur: Bunlar az çok refaha malik ve bu itibarla ilim ve irfan sahibi olmak fırsatını bulanlar, mahir ve zeki olanlar, tabiri diğerle mümtazlar " élite „ dir.

Bununla beraber uzun devirlerin tecrübesi bize göstermiştir ki insanlar, hattâ başkasının zararına da olsa, şahsî menfaatlerini takibe pek düşkündürler. Eğer kuvveti müreffeh ve ilim sahibi olanlara verirseniz, onlar bu kuvveti herkesin iyiliği için değil, kendi menfaatleri için kullanacaklar, bu menfaatin devlet menfaati olduğunu iddia edecekler ve milletin büyük bir ekseriyeti ile meşgul olmıyacaklardır. Bu ekseriyet feda edilecektir. Çünkü temsil edilmiyen her sınıf daima zulme uğramış ve esarete düşmüştür.

İngirtere'de Venedik'te ve daha başka yerlerde aristokratlar hükûmet sanatini çok ileriletmişler, idare ettikleri devlete bu suretle bir şan vermişlerdir. Fakat kanunlar, muharebeler, fütuhat daima onların servetini ve nüfuzunu arttıracak şekilde yapılırdı. Millet bu maksada vusûl için kullanılan bir âletten ibaretti; çarpışmak için lâzım olan adamları o verirdi. Sâyinin semeresi efendilerine onu daha ziyade esir edecek vasıtaları temin eylerdi.

Hükûmetin gayesi umumun menfaati olduğuna ve umumun menfaati her şahsın menfaatinin heyeti mecmuasından teşekkül ettiğine ve herkes de kendi menfaatini komşusundan daha iyi takdir eylediğine göre âmmenin saadetini ve tekâmülünü temin edecek kuvveti yaratmak için herkese müracaat etmek lâzımgeliyor.

Fakat şahsî menfaatlerle alâkası pek uzak olan yüksek maksatlar için kanunlar yapmak, kararlar almak lâzımgeldiği zaman maalesef kâfi derecede tahsili olmıyan bir halk adamı ve sabahtan akşama kadar çalışan bir amele en faydalı kararı bulup çıkaramaz. Ekseriya yanlış bir fikre saplanarak hem kendi için, hem millet için en fena olan bir tedbiri tasvibe kalkar.

İşte bunun içindir ki ortada meşru nizamı hakim kılacak iyi bir hükûmet teşkili zor bir iş, halli gayet müşkül bir meseledir.

Kuvveti müreffeh olanlara, ilmü irfanı ve mahareti bulunanlara veriniz. Onlar da bunu yalnız kendi menfaatleri için kullanacaklardır. Kuvveti âmmenin saadetini temin için herkese veriniz. Bu sefer onlar da, cehaletin sevkiyle hem kendilerine, hem devlete zararlı olan kararlar ittihaz edeceklerdir.

Bu fasit daireden şu şekilde çıkılabilir: Şahsî harekete geniş, herkesin menfaatini en iyi temin edeceği bir saha bırakmak. Amme menfaatine taallûk eden işleri de mahdut, fakat herkesin nefi için alınan bir tedbir ile şahsî menfaatler arasındaki münasebeti takdirde tecrübe ve mahareti olan bir heyete vermek ve nihayet husûle getirdiği münasebetler gayet karışık olan millî menafi için kararlar almak hususunda da çok münevver olan ve milletin saadetine pek ziyade bağlı bulunan vekiller intihap etmek.

Nüfuz ve kuvvet insanın kendi arzu ve iradesinden doğmaz, daha yüksek bir kuvvetten gelir. Arzu, iradenin bu kuvvete itaati lâzımdır. Demokrat memleketlerde bir tedbirin meşru olacağından veya iyiliğinden bahsedildiği zaman onun milletin arzu ve iradesine muvafık olduğu söylenir ve bundan zannolunur, ki kanunu yapan bu arzu ve iradedir. Bu yanılıştır, "J. J. Rousseau „ nun "Contrat Social„ nam kitabında kuvvetli bir mantıkla şu yolda şerhettiği bir prensiptir: " Herkes kendi şahsının hakimidir. Şahsı için yegâne meşru kanun kendi arzu ve iradesidir. Hiçbir zaman hiçbir kimse hiçbir sıfat ve suretle onun üzerinde bir hak iddia edemez. Meğerki kendisi buna razı olsun. Binaenaleyh hiçbir kimse rizasını vermediği bir kanuna itaate mecbur tutulamaz Bir kuvvet ancak milletten geldiği zaman meşrudur ve bir kanun ancak millet tarafından kabul edildiği zaman ona riayet etmek lâzımdır. „

Hakimiyetin şahsiyet nazariyesi ismi verilen bu nazariye mucibince vatandaşların, vaktiyle Atina'da olduğu gibi, bütün kanunlara doğrudan doğruya rey vermelerini icap ettirir. " Rousseau„ nun istediği de budur. Fakat bu nazariye, bir ekalliyet tarafından şiddetle reddedildiği halde ekseriyet tarafından kabul edilen kanunlara bu ekalliyetin ne için riayete mecbur tutulması lâzımgeldiğini izah etmemektedir.

Bu müşkülden kurtulmak için denilmektedir, ki ekalliyet herşeyden evel içtimaî bağların muhafazasını ve devletin devam etmesini ister ve bu maksadı temin için reddettiği kanunla ra dahi arzu ve iradesiyle itaati kabul eyler. Bu, sadece bir hayalden ibarettir.

Bununla beraber bu nazariye başka bir şeyi daha istilzam eder ki, o da şudur: Her halde insanlar hükûmet icrası için mümessiller intihap edeceklerdir. Fakat bu mümessiller behemehal ve yalnız onları seçenlerin ar zu ve iredasini temsil edeceklerdir. O halde mebuslar daima müntehiplerin istediği gibi rey vermeğe mecburdurlar. Eğer fikirleri başka türlü ise istifa etmeleri lâzımdır. Aksi takdirde aldıkları vekâlete sadakatsizlik edeceklerdir. İşte bu vekâlet kelimesi herşeyi izah etmektedir. Mebuslar kendilerini intihap edenlerin vekilleridir. Vaktiyle hükûmet meclislerine gönderilenler kendilerini bağlıyan kat-i ve sarih talimat ile gönderilirdi, tıpki ecnebi memlekete giden bir sefir gibi. Fakat insanlar yalnız riza gösterdikleri kanunlara itaat ile mükellef tutulacak ise, hiçbir hükûmetin tesis ve idaresi kabil değildir. Çünkü her zaman bütün insanların tanzim edilen bütün kanunları istediklerini tasavvur etmeğe bile imkân yoktur.

Bir kanunun ammenin menfaatine uygun olup olmadığını tayin eden insanların arzu ve iradesi değildir. Kanun ya bu menfaate uygundur, yahut da değildir. İnsan bu hakikati görür ve ona göre hareket eder. Faydalı olan şeyi yapmak makûldür, zararlı olan işten kaçmak vazifesidir. Eğer başka türlü hareket ederse bundan tevellüt edecek fena neticeden kendisi de mutazarrır olacaktır.

" Guizot „ diyor, ki " arzu ve ira-

de hiçbir zaman meydana getirdiği hareketlere meşruiyet sıfatı veremez. „ Bu hareketler meşru kuvvetin yegâne membaı olan akliselime, adalete, hakikate uygun oldukça meşrudur, olmadıkça değildir.

Hak bahsinde insanın mutlak bir kuvveti yoktur. O, akıllı ve hür bir şahsiyet olmak itibariyle kendisinin yapmadığı, fakat riayet etmesi lâzım olan kanunlara riayet edecektir. Her halde ve her zamanda insanı umumî nizama, yâni bir milletçe tutulmuş olan ve saadet ve tekâmüle götüren doğru yola en uygun şey ne ise onu yapacaktır. Şahsî menfaati itibariyle böyle hareket etmesi lâzımgeldiği gibi, umumun nefine taallûk eden bir karar ittihazında da böyle hareket etmesi daha kuvvetle lâzımdır. O halde herkesin menfaatine daha muvafık olan bir kararın kabulünü isterse buna nasıl muvaffak olacaktır? Bunun için kanunlara ya " plebircite „ tarikiyle doğrudan doğruya kendisinin veyahut da bilhassa kendi arzusuna itaat edecek bir şahsı tevkil ederek bu vekil vasıtasiyle rey vermesi mi lâzımgelecektir? Katiyen. Bunun için de iyi giyinmek, iyi yemek yemek, iyi tedavi olunmak, istediği zaman ne yapıyorsa onu yapacaktır. Yâni her iş için en mutahassıs olan adamlara müracaat ile bu işleri görmesini talep edecektir. İşte kanun yapmak ve hükûmet idare etmek meselesinde de yapacağı bundan ibarettir. O, umumî surette efkârı, kendi fikirlerine mutabık olan ve iyi kanun yapmakta, iyi hükûmet idare etmekte mahir bulunan bir takım insanları seçecek ve kendi düşüncelerini onlara kabul ettirmek istemeden bu işi tamamiyle onlara bırakacaktır.

İLAHÎ HUKUK VE MİLLET HAKİMİYETİ

" Pitt „ 1788 senesinde irat ettiği meşhur bir nutukta şöyle bağırmıştı: " ilâhî hukuk, kuvvei mutlaka... Şimdi bihakkin beğenilmiyen ve unutulmağa mahkûm olan eski zaman fikirleri! „

Ey mutlakiyet taraftarı krallar! Siz allah tarafından kendinize verilmiş bir vezifeye istinaden hükümran olduğunuzu iddia ediyorsunuz. Bu vazife size ne zaman verildi? Filvaki nesliniz asırlarca taç giydi. Fakat haddizatinde meşru olmıyan bir vaziyetin senelerce devamı onu meşru kılar mı?

Hukuku ilâhiyeden münbais krallıklar için denecek birşey var ise o da şudur: Milletler bu yolda itaat kendilerine kolay ve tabiî geldiği için onu kabul etmişlerdir. Bu suretle hakimiyet hemen hemen dinî bir şekil almış bulunuyor. Krallara itaat kanunlara itaati istilzam ediyor. Her rejimde asıl olan da budur. Fakat milletler ve hükümdarlar buna inanmadıkları anda bu akide bütün faydasını kaybetmiştir.

Şöhretleri pek büyük olan din âlimleri bile hakimiyetin millette olduğunu kabul etmişlerdir; bunlar yalnız milletin o hakimiyeti vekâlet tarikiyle bir prense verilebileceğini kabul etmektedirler.

" Saint Thomas „ a göre aslen hakimiyet milletindir. Fakat onu bir hükümdara devredebilir.

Demek oluyor ki her hükümdar

ancak milletin rızasiyle icrayı hükmeder. Bu rıza zımnî de olabilir.

" Bossuet ,, de aynı fikiri beyan etmiştir. Cebir ve kuvvetle yerleşen krallar milletin rizasiyle meşru olmuşlardır.

Fakat tâ "Réforme,, un bidayetinde İsviçre'de, İskoçya'da ve Fransada milletin hakimiyetini beyan ve kralların zalim idarelrinden kurtulmak lüzumunu ilân eden protestan muharrirler olmuştur.

" Bentham ,, milletin hakimiyetini şu muhakeme ile isbat ediyor: " Kendisine irişilmek istenilen maksat, insanların en büyük saadetidir. Hükûmet eden kuvveti kendi nefine kullanır. Ve herkes hükûmet idaresine iştirak edecekse, bunlar kuvveti hep kendi menfaatlerine kullanacakları için bu bir ideal olacaktır. ,,

Şüphesiz, her millet kendi iyiliğini ister. Fakat bu iyiliğin neden ibaret olduğunu bilmezse kendi menfaatine mugayir olarak hareket eder. " Rousseau ,, bile kabul ediyor ki: bir millet birçok körlerden mürekkeptir, ekseriya ne istediğini bilmez, çünkü kendi iyiliğini pek az farkeder. " Rousseau ,, hattâ daha ileri giderek esareti arıyor. Çünkü eski zamanda esaret vatandaşlara umumî işlerle uğraşmak fırsatını veriyordu. " Eski Yunanlılarda milletin bütün işini esirler görürlerdi ve milletin de en büyük işi hürriyetti. Ey yeni milletler, sizin esirleriniz yoktur, fakat siz kendiniz esirsiniz!. ,,

Daha evelki zaman âlimleri de böyle düşünürlerdi. " Fazilet ve binaenaleyh vatandaşlık hakkı ve hürriyet vatanın işini gören mesai sahiplerine, çiftçilere verilemez. Bunlar bilmecburiye esirdirler. ,, " *Aristo, Polit, III, 6, 7, 8.* ,,

1848 ihtilâlinden sonra Paris Demokratları namına " Louis Blanc ,, tarafından Fransa halkına hitaben neşredilen bir beyannamede şunlar okunmaktadır: " Bir demokratik kuvvet menbaını ârâyı umumiyeden alan, esası milletin hakimiyeti olan ve gayesi " hürriyet, adâlet ve uhuvvet ,, formulünü vücude getirmek bulunan kuvvettir. İyi teşekkül eden bir demokraside hükûmet edenler ancak milletin vekâletini haiz olanlardır. Bunların mesûl ve azli caiz olması lâzımdır. ,,

İşte milletin hakimiyeti nazariyesini en ateşli bir taraftarı bu yolda izah etmiştir. Bu nazariye Fransa'nın birçok teşkilâtı esasiye kanunlariyle tsbit olunmuştur. 1791 teşkilâtı esasiye kanununun üçüncü kitabının birinci maddesi der ki: " Hakimiyet birdir, tecezzî kabul etmez. Mürüru zamana uğramaz, o millete aittir. Halkın hiçbir sınıfı, yahut bir fert onun istimali hakkını kendine izafe edemez. ,,

1793 teşkilâtı esasiyesine takaddüm eden hukuku beşer beyannamesinin 25 inci maddesi şöyledir: " Hakimiyet millette mündemiçtir. Birdir, tecezzi kabul etmez, mürüru zamana uğramaz, devrü ferağ edilemez. ,,

" Bir millet her zaman teşkilâtı esasiyesini tetkik etmek ve değiştirmek hakkını haizdir. Bir nesil gelecek olan nesilleri kendi kanunlarına itaate mecbur tutamaz. ,,

Cümhuriyet tarihinin üçüncü senesi teşkilâtı esasiyenin haklardan bah-

seden 17 ci maddesi şu tarzdadır: " Hakimiyet doğrudan doğruya vatandaşların heyeti mecmuasında mündemiçtir. „

1848 teşkilâtı esasiyenin birinci maddesi de şöyle yazılmıştır: " Hakimiyet Fransa vatandaşlarının heyeti mecmuasında meknuzdur. Kabili devrü ferağ değildir, müruru zaman ile zail olmaz. Hiçbir şahıs, halkın hiçbir sınıf ve kısmı onun istimali hakkını kendine alamaz. „

Belçika teşkilâtı esasiyesi aynı prensipi daha az münakaşaya sebebiyet verebilecek olan şu cümle ile ifade etmiştir: " Bütün kuvvetler milletten gelir. „

HAKİMİYETİN HUDUTLARI

Demokraside eğer hürriyetin kurtarılması isteniyorsa, hükümran olanın harekâtının hudutlarını sıkıca tesbit etmek lâzımdır.

Hükümran olan millet kendisi ise bu, belki de kendi arzu ve iradesine hudut tanımamağa bir hükümdardan daha ziyade meyyaldir. Çünkü millet her zaman demokrasi hukuk ve menafiine muvafık bir surette hareket etmekte olduğunu zanneyliyecektir.

" Rousseau „ diyor ki: " Bir hyeti içtimaiye kendisi hükümran olduğu zaman ne âzasının mecmuuna, ne de herbirine ayrı ayrı zarar iras edebilir. Herkes aynı suretle hareket ettiğinden şart ve vaziyet bunların hepsi için birdir ve bu vaziyeti hiç kimse diğerine daha pahalıya mal etmeğe çalışmıyacaktır. Çünkü aynı kanun kendisine de tatbik olunacaktır. Her fert heyeti içtimaiyenin diğer azasına terk etmiş olduğu hakları kendisi de almış olacağından kaybettiğinin daima muadilini kazanmış ve kazandıklarını büyük bir kuvvetle muhafaza etmiş olacaktır. „

Bundan daha tehlikeli bir nazariye yoktur, çünkü hakimiyetin istimaline hiç hudut tanımaz. Fransa ihtilâlini berbat eden bu nazariyedir.

"Benjamin Comtaut„ bu hususta pek haklı olarak demiştir ki: " Bir cemiyetin azası üzerinde hudutsuz bir hakimiyete sahip olması fikri yanlıştır. Bir milletin arzu ve iradesi âdil olmıyan bir şeye adâlet izafe edemez. „

Bu hakikat hakimiyeti milliye üzerine teesssüs eden 1848 cümhuriyeti teşkilâtı esasiyesinde tanınmıştır. Bu kanun Fransa Cümhuriyetinin " müsbet kanunlara takaddüm eden bir takım hukuk ve vazayif kabul ettiğini „ ilân etmektedir.

(Bu yazıların birincisi Ülkü'nün geçen sayısında çıkmıştır. Demokrasi hukuku bahisleri bundan sonraki sayılarda da devam edecektir.)

BİZDE MÜZECİLİĞİN BAŞLANGIÇLARI

ABDÜLHAK ŞİNASİ

BİZİM aziz topraklarımız daima medeniyet kaynağı ve kültür yatağı olagelmiştir.

Daima en eski zamanların kendi zamanlarına benzerliklerini söyliyerek insanları şaşırtan tarih ta milâttan evel bile Bergama'da, Antakya'da ve sonraları da Bizans'ta müzeler mevcut bulunduğunu öğretiyor.Bu toprakların Türk hakimiyetine geçtikten sonraki devresine gelince Fatih'in muhtelif dillerde nadide kitapları, zengin ve mühim bir kütüphanesi var dı ki, aşağıda göreceğimiz gibi, bu kitaplar belki kısmen olsun, bugün Topkapı müzesinde hâlâ mahfuzdur.

Bütün Avrupa'da olduğu gibi, bizde de güzel san'atlara ait kıymetli eşyayı toplamak ve muhafaza etmek fikri ilk önce en zengin yerde yani sarayda tatbik edilmeğe başlanmıştır. Esasen o devirlerde bunun başka türlü olmasına imkân da voktu.

Ata Bey Enderon tarihinde Fatih'in "Hazine tarzını tahvil ve tamir buyurdukları büyük hazinei humayun,, dan bahseder. Omanlı padişahlarının zaten Bursa ve Edirne'deki saraylarında da hazine daireleri vardı.

1504 senesi (Hicrî 910) İkinci Bayazıt zamanında Enderon hazinesi hakkında tanzim edilmiş bir defter bulunmuştur. Ata tarihinin verdiği izahata göre Yavuz Sultan Selim zamanında hazinenin mevcudü Enderon ve harem hazinelerine sığamıyarak bunların bir kısmı Yedikule mahzenlerinde hıfzedilmeğe başlanmıştı. Uçüncü Sultan Murada kadar Yedikule hisarında böyle bir hazinenin muhafaza edildiğini ve ancak onun zamanında Topkapı sarayına naklolunduğunu da yirmi sene kadar Uçüncü Muradın sarayında hekim başılığı eden Dominicos isimli Kudüs'lü âlim bir Musevi'nin kitaplarından öğreniyoruz. Osmanlı padişahlarının o zamanlardanberi bu hazinelerinde topladıkları mücevherat, tezyinî san'atlara ait ve nadide eşya, silâhlar ve Çin porslenleri halâ hayretimizi mucip olacak derecede zengin ve kıymetlidir. İşte bu "hazine,, bizde bir müzenin nüvesi, taslağı ve başlangıcıdır. Nasıl ki Cümhuriyet sayesinde bu "hazine,, nin 3 nisan 1924 tenberi bir müze olarak açılmış bulunduğunu da aşağıda göreceğiz.

Fakat san'at karşısında şark ve garp zihniyetleri arasında pek büyük bir fark vardı. Bir taraftan şarkkârî tezyinî sanat eserlerine büyük bir kıymet verilir ve memlekette pek ince bir millî sanat zevki hâkim olurken diğer taraftan topraklarımızı kıymetlendiren tarihî harabelere ve süsliyen eski abidelere ve heykeltraşî eserlerine hiç ehemmiyet verilmezdi.

Bu kültür farkından dolayı hükû-

met ve millet ne kıymetli sanat âbide ve eserlerine nasıl lâkayıt kalmışlardı, bu "zamanı cehalet" imizde bu bakımdan ne büyük bir millî serveti elimizden çıkardık ve dünyanın en mühim müzelerine şeref veren ne kadar harikulâde kıymetli eserleri kaçırdık, sonra bu "asarı atika" yı muhafaza etmek ve müze açmak fikri bizde nasıl doğdu, ve müzeleri dine, islâmiyete mugayir bularak bunları küfür telâkki eden eski zihniyet karşısında bu medenî fikir ne büyük müşkülât ile büyüyebildi, hemen parasız bir bütçe ile vatana ne mühim hizmetler ifa edildi ve ne mühim servetler kısmen kurtarılabildi, bu yolda devlet bütçesinden sarfedilen paranın azlığına mukabil elde ettiklerimiz ne kadar verimli olmuştur? İşte bu sahada daha yapılabilecek işler için bunları biraz teferruatlı olarak öğrenmek gayet faydalı olacaktır.

Üstat Halil Ethem Beyden bu husustaki hatıralarını mümkün olduğu kadar etraflı olarak ve mutlaka yazmasını rica ederiz. Zira onun hayatı 40 senelik bir zamandanberi bütün bu macera ve facialar içinde geçmiştir. Ve şükretmeli ki onun elinde daima fikirlerinin esasını icmalen olsun kaydeden bir kalemi de vardır. Cümhuriyetin ilâniyle bu eski suiistimallere ve bu yürekler acısı cehaletlere bir set çekilmiş oldu. Ancak gözlerimizi daha iyi açmak için bu yazıların bize halâ çok faydası dokunacaktır. Halil Ethem Beyden bu hatıralarını müzecilik tarihçesi için lüzumlu bir vesika olarak neşrini rica ederiz.

Fakat asıl istediğimiz gerek şimdilik elde bulunan bütün vesaik ve menabi, gerek Halil Beyin daha yazılmamış bu hatıraları ve gerek bilhassa müzenin arşivlerinin tetkikiyle Türk müzeciliğinin bir monografisinin yazılmasıdır. Bunun için siyasiyat ile alâkadar olan cihetler, meselâ Almanların Abdülhamit zamanında bazı asarı atikayı zorla almak için gösterdikleri inat ve ısrar ve yapılmış olan tesirlere ait vesikaları bulmak ve tetkik etmek de iktiza eder.

Esasen birinci Türk tarih kongresinin Maarif Vekâleti ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti tarafından tertip edilmiş olan konferanslar ve müzakere zabıtlarını ihtiva eden kitabın 532 inci sayfasında Halil Ethem Beyin Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti azası sıfatiyle Müzeler ünvaniyle verdiği konferans mevcuttur. Ve 563 üncü sayfasında Halil Ethem Bey bu lüzumu tasdik ile: "Bir vakit bu müzelerin mufassalan tarihçesi yazılmak lâzımdır" diyor.

Böyle bir tarihçeyi bizde samimî bir ilim ve bir millî kültür muhabbetiyle çalışarak şimdiye kadar "Türk matbaacılığı", "Türk temaşası", "Türk gazeteciliği" monografilerini yazmış, bu hususta melekesi ve meydanda nümune eserleri olan Selim Nüzhet gibi müteyakkız bir müteteb-biden yahut Avrupa'da arkeoloji tahsil eden gençlerimizin birinden, meselâ Arif Müfit Bey yahut İstanbul Müzeleri Roma ve Yunan eserleri mütehassısı Remzi Oğuz Bey gibi güzel bir kalem sahibi olan genç Türk âlimlerinden istemek ve beklemek hakkımızdır.

Zaten Remzi Oğuz Beyin müze ve müzeciliğe dair henüz basılmamış bir eseri bulunduğunu Asarı atika ve Müzeler Müdürü Hâmit Zübeyr Beyin yazdığı ve C. H. F. neşriyatından olarak basılmış olan "Tarihî abidelerimizi koruyalım,, ünvanlı risalesinden öğreniyoruz.

Bütün medenî teşebbüsler müşkülât ile çarpışmışlardır. Kolay bir zafere ermiş hiç bir terakki yok gibidir. Müzeciliğimiz fikri de türlü müşkülât ile başlamış, türlü müşkülât ile çarpışmış ve bazı sahalarda muvaffak olmuş, bazı sahalarda ise bu müşkülâttan kurtulamamıştır. Böyle bir tarihçenin bu hususta yapılmak istenen gayretlere ve elde edilmek istenen neticelere çok faydası dokunurdu.

Fakat istediğimiz ve beklediğimiz bu ilmî eser yazılıncıya kadar bu hususta böyle başıboş bir sohbette bulunmak, kuş bakışı bir hatırlayış ve görüşle bir musahabe zevkine dalmak istedim.

Korkulur ki kitaplar içinde kurumuş çiçekler gibi solup kalmış malûmatın ilk renklerinden dikkatsiz zihinlere hiç bir nişane gözükmesin ve bunların kokularından hiçbir sır duyulmasın. Fakat bu işler, bu gayretler, bu mücadeleler, bu arzular, bu anlayışlar, bu inatlar ve bu muvaffakıyetler vaktiyle, hayat içinde, hep canlı bir takım şeylerdi. Ben bunlardan bazılarının hikâyesini kısmen çocukluk hatıralarım içinde bulduğum içindir ki bütün bu işlerin his ve hayat cephesine nazır birkaç pençeresini aralamak istedim ve bu ufka nazır birkaç cam açabilmek ümidine düştüm. O muhiti bir an hatırlatıp bir parça göstermiş olmak bu hakikatin çerçevesini meydana getirmeğe çalışmaktır. Hafızamda yaşıyan solmuş ve büsbütün kurumağa yüz tutmuş bazı hatıraları, bazı hikâyeleri birer şehadet olarak tesbit etmek istedim. Bu musahabelerin bundan başka büyük bir iddiası yoktur.

Ve esasen bunun içindir ki Halil beyin hatıralarına bu kadar kıymet ve ehemmiyet atfediyorum. Bütün bunların kendi ailelesinin, hayatının hatıraları arasında yerleri vardır ve onun içindir ki onun anlatacağı şeyler bize başka hiç kimsenin gösterip duyuramıyacağı kadar canlı olmalıdır.

Bizde asarı atikaya rağbet ve itibar etmek ve onları muhafaza etmek fikri tanıdığımız bazı ihtiyarlardan daha yaşlı değildir. Bu ancak takriben 87 yaşında bir fikirdir. Ve bunu ilk düşünmenin şerefi bizde münevver bir askere, o zaman Tophanei Âmire Müşürü olan Damat Fethi Ahmet Paşaya aittir.

Fethi Ahmet Paşa bu fikri Sultan Mecit zamanında, hicrî 1263 veya 64 senesi yani 1846, veya 1847 senesinde (zira hicrî tarihlerin milâdî tarihine naklinde halâ bazı tereddütlerimiz kalıyor. Ahmet Muhtar paşanın bu hususta muhtelif tarihlerin günü gününe mukabillerini gösteren cetvelli kitabına bakarak bu tarihleri birer birer tesbit etmeliyiz) ilk defa olarak birçok asarı atikayı kurtarmak, korumak ve saklamakla tatbik etmeğe başlıyor ve saray içinde o zaman cephane denilen Harbiye ambarı ve şimdi Askerî müze olan eski

Aya - Irini kilisesi binası içinde ilk asarı atika kolleksiyonumuzu tertip ediyor.

Fethi Ahmet Paşa topladığı asarın Fransız arkeologlarından Mösyö Dumont isimli birine kataloğunu da yapıştırmıştır ki bu katalok Paris'te "Revue archéologique,, de basılmış-tır. İşte 1868 senesinde basılan bu katalok o tarihlerde bizde ne gibi antikalar mevcut olduğunu tesbit eden kıymetli bir vesikadır.

Fethi Ahmet Paşanın zamanının çok ilerisinde bir adam olduğu şundan da anlaşılıyor: Topkapı sarayının methali olan orta kapının iç tarafında açıkta bulunan Bizans İmparatorlarının kırmızı porfir taşından lâhitlerini harbiye ambarına naklettirdiği sırada bunların ikisinin kapağının bir büyük çinar ağacının altına isabet eden bir noktada gömülü olduğunu tesbit etmiş ve çıkarmağa muvaffak olmadığından bunu gelecek nesillere bildirmek için 1847 de o mahallin karşısına isabet eden bir revak direğinin ütsüne tâlik ettirdiği bir kitabeye Harbiye ambarına naklolunan lâhitlerin kapakları şu kadar adım ilerideki çinarın altında gömülü bulunduğunu hakkettirmiştir. Bu sayede bu kapaklar müze müdürü Halil Bey tarafından, umumî harp esnasında antikaların millî bir servet olduğunu müdrik diğer kıymetli bir asker olan Birinci ordu kumandanı ve Merkez kumandanı Mehmet Ali Paşanın verdiği iş efradı vasıtasiyle, topraktan çıkartılarak yeni müzenin önüne naklolunan teknelerinin üstlerine konulmuştu.

1869 senesi 8 temmuzunda Âli Paşanın sadareti esnasında bu Harbiye ambarındaki depoya resmen "Müzei Humayun,, ünvanı veriliyor ve ilk olarak o zamanki "Mektebi Sultanî,, yani Galatasaray lisesi hocalarından bir İngiliz, Mösyö Goold (bu isim Guld telâffuz edilir) müdür tayin ediliyor. Mösyö Goold üç sene çalışıyor ve artmış olan asarı atikanın yeni bir kataloğunu tanzim ediyor.

Bu esnada Maarif nazırı olan Safvet Paşa valilere gönderdiği birkaç tamimle antikaları tahripten siyanet etmeği ve toplayıp İstanbul'a, müzeye göndermeği emrediyor ve bunun üzerine bazı parçalar daha geliyor.

1871 de Sadrazam Mahmut Nedim Paşa müze müdüriyetini lüzumsuz görerek bunu lağv ve bunun yerine ancak oraya toplanmış bulunan asarı atikanın muhafızı olarak, o zamanki Avusturya sefirinin iltiması ve tavsiyesi üzerine, Mösyö Terenzio isminde Avusturyalı bir müdür tayin ediyor. O da bir sene bu vazifede kalıyor.

1872 de Türkçülüğün muhterem mübeşşirlerinden biri, hakikaten pek dikkate şayan bir sima, ve ismini daima hayırla yadettirmek fırsatını bulmuş olan Maarif Nazırı Ahmet Vefik Paşa Müze müdürlüğünü yeniden ihdas ediyor ve müdürlüğüne Mösyö Déthier (bu isim Detiye telâffuz edilir) isimli âlim bir almanı tayin ediyor. O da vazifesi başında 9 sene kalıyor.

1874 te yani bu Mösyö Déthier'nin müdürlüğü esnasında Maarif Nazırı bulunan Sami Paşa zade Abdüllatif Suphi Paşa Harbiye ambarı olan Aya - Irini'deki asarı atikanın Çinili

köşke naklolunup Müzenin açılmasına karar veriyor. Lâkin yazık ki bu kararın tatbiki, kolleksiyonun nakli ve müzenin açılması bir hayli teahhur ediyor. Fakat bizde Müzeyi asıl tesis eden odur sayılır. Zira Müze isminin mevcudiyetine rağmen o zamana kadar m vcut ol n ancak bir depo idi. Bu hususta en salâhiyet sahibi olan Hamdi Bey de "Müzei humayun luhut ve makabiri atika kataloğu,, na yazmış olduğu bir mukaddemede böylece müzenin asıl müessisi Suphi Paşa olduğunu yazmıştır.

Suphi Paşa Lâtince, Yunanca, Arapça, Farsça bilir ve tarihle iştigal ederdi.

Bizde meskûkât ilmiyle ciddî bir surette ilk meşgul olan odur. İbni Haldun tarihinin kitabı sanisinin birinci cildini tercüme ederek 1859 da (1276 hicrî senesinde) İstanbulda bastırmıştı. Tarihin bu kısmına münasebeti olmak üzere ona zeylen "Tekmiletül İber,, ünvaniyle Büyük İskenderin vefatında Suriye'de zuhur eden Silifkiyan ve İran'dan başlıyan Eşkâniyan devletlerinin tarihi ve sikkeleri hakkında yazdığı eseri de Itsanbul'da 1861 de (1278 hicrî senesinde) iki kısımda bastırmıştır. Işte meskûkât hakkındaki büyük eseri budur. "Uyunülahbar fil nukudu vel âsar,, atlı eserinde meskûkâtı islâmiyenin iptida icat ve katı hakkında bir fasıl vardır. Ilk önce Tasviri Efkâr gazetesinde makale olarak basılanbu tetkik sonra 1278 de ayrıca bir risale şeklinde basılmıştır. Bu şimdi gayet ender bulunur bir kitaptır. "Hakayikül kelâm fi Tarihi Islâm,, ünvanlı eserinin birinci cildi 1294 te basılmıştı. Yazık ki ikinci cildi basılmamıştır. Kıymetli bir eserinin de, gayrı matbu olarak, Yıldız kütüphanesinde bulunduğunu duymuştum. Kendisi Avrupa'nın bazı ilmî cemiyetlerine aza intihap olunmuştu. Binaenaleyh bu asarı atika ve müze meselelerinin ehemmiyetini tamamiyle ihata eden bir âlimdi. Hamdi Beyi bütün teşebbüslerinde himaye etmiştir.

1874 de Suphi Paşa bizdeki 36 maddelik ve 20 sefer 1291 tarihli ilk asarıatika nizamnamesini neşrettiriyor.

1879 veya 1880 de (Hicrî 1297 senesi Ramazanında) nihayet müzenin resmi küşadı icra ediliyor. Ramazan olduğundan gelenler pek azmış. Maarif nazırı Münif Paşa bir nutuk irat ediyor. Bunda asarı atıkaya ehemmiyet vermekte geç kaldığımızı, hatta bundan birkaç sene evel Kıbrıs'taki bir Amerika konsolosunun oradan bir müze dolduracak kadar asarı nefise çıkarıp götürdüğünü, vaktiyle himmet edilmiş olsaydı, dünyanın en mükemmel müzesinin şimdi bizde bulunacağını söyliyor, ve bu müze açmak teşebbüsüne kendisinden evel başlanmış olduğunu hatırlatarak "Bu Müzei Humayunun tanziminde eslâfı kiramım hazeratının vukua gelen himemi celilelerini takdir ve ilân ile küşadının memuriyeti acizanem zamanına tesadüf etmesinden dolayı kendimi bahtiyar addederim,, diyor.

1881 senesi martının 3 ünde Mösyö Déthier'in ölümü üzerine aynı senenin içinde 11 eylûl 1881 tarihinde Ethem Paşa zade arkeolog Osman Hamdi Bey Müze müdiriyetine tayin olunuyor. Hamdi Bey ilk Türk mü-

ze müdürümüzdür. Ve 1910 senesinde vefatına kadar Müze müdürü kalmıştır.

Medeniyete hizmet etmiş fertlerin hikâyesi çok yazıldı. Medeniyete hizmet eden ailelerin de tarihçelerinin yazılmasına bir gün belki sıra gelecektir. Mahallî tarihlerde her zaman böyle büyük roller oynamış ailelere tesadüf edildiği görülür. Binaenaleyh bunların da romanları yazılmalıdır.

İşte Ethem Paşa ailesi de romanları yazılmağa değecek ailelerden biridir. O zamanlar bizde alafrangalığa taraftarlık, alafrangalık birkaç aileye mahsus bir imtiyaz gibi idi. İstipdat devrinde asarı atika fikri, onların muhafaza ve müdafaası hizmeti ve cesareti de, bir imtiyaz gibi, zımnî bir müsaade ile, Ethem Paşa ailesine verilmiş bir haktı. Bütün bu işler bu aileye havale edilmiş gibi idi.

Ethem paşanın kendisi, Ahmet Vefik Paşa ile beraber, Viyana sergisi için yazılmış "Mimarîi Osmani,, ve Türk kıyafetleri hakkında da, metinsiz ve bilhassa resimlerden ibaret olmak üzere " Kıyafeti Osmaniye „ ünvanlı iki eser neşrettirmiştir.

Oğullarının en büyüğü, İsmail Galip Bey, bizde Suphi Paşanın tesis etmiş olduğu meskûkât ilminde ona ilk peyrev olan zattir. Suphi Paşa meskûkât ilmi hakkındaki vukufiyle Avrupada tanılmıştır. İsmail Galip Bey bu ilimde ona halef ve Avrupa'da meşhur olmuştur. Ilk islâm sikkelerine dair kataloğu sanırım ki o tertip etmiştir. Müze için yapmış olduğu iki kataloğu vardır:

" Müzei humayun meskükâtı islamiye kısmından Meskûkâtı Türkmaniye kataloğu „ bu kataloğun Fransızca nüshası da ayrıca yazılmış ve basılmıştır. Bir de "Müzei humayun meskûkâtı kadimei islâmiye kataloğu„ kendi hususî kolleksiyonlarının da iki kataloğunu yapmıştır: "Takvimi meskükâtı Selçukiye „ , " Takvimi meskükâtı Osmaniye „ .

İsmail Galip Beyin vefatı üzerine kendisinin bu iki kataloğunu neşretmiş bulunduğu bu kıymetli meskûkât kolleksiyonları ucuz bir fiatla zarphane tarafından satın alınmış ve bunlar orada dolap gibi bir yerde muhafaza ediliyormuş. Zarphanedeki bu İsmail Galip Bey kolleksiyonlarının Müzeye alınması ve burada teşhir olunması ve kataloklarından umuma istifade ettirilmesi pek muvafık olmaz mı ?

İsmail Galip Bey bu dört mühim eserinden başka bir çok gazetelerde birçok makaleler, sair bazı ufak eserler ve Fransızca bazı tetkikler neşretmiş mütevazi ve ciddî bir Türk âlimiydi. (1)

---

(1) Bu musahabenin mabaadi: "Müzelerimiz ve Hamdi Bey„ gelecek sayımızda.

GÖNÜL ZEYNEBE DEĞİL ... (*)

MİTAT ÖMER

— 2 —

Ankara : 931

Recep Beyfendiye:

Anlaşılmaz bu kızın ne büyü var kanında?
Gözler gölgesi gibi dolaşır dört yanında;
Gönüller gözlerinde sinecek bir yer arar.
Hiç kimse sevilmedi, sevmeden Zeynep kadar...

Sevgiye, gözyaşına, hiç kimseye kanmadı.
Ne güldü, gülümsedi; ne de duyuldu sesi!
Ne yer buldu gözünde bir bulutun gölgesi.
Zeynep, yıldırım gibi, hep yaktı, hiç yanmadı...

Bir yudum su vermedi, kurumuş dudaklara;
Coşkun dereler gibi durmadan aktı geçti.
Bir içim su!... diyenin bağrını yaktı geçti.
Ona açılan kollar, sarıldı topraklara...

Anlaşıldı bu kızın gönlü yok, duygusu yok.
Uğrunda can vererek ölene saygısı yok.
Sevmekten de korkmıyor, sevilmek kaygusu yok.
Gönül, Zeyneb'e değil, artık kendine acı!...

(*) *Zeyneb'in başlangıcı, Ülkü'nün üçüncü sayısındadır. Seri olarak yazılan Zeyneb'in daha beş parçası vardır.*

YAŞAMAK

YAŞAR NABİ

Yaşamak, güzel şey bu, çocuklar, güzel şey bu...
— Yaşamak, her lâhzayı ayrı ayrı yaşamak —
Yaşamak, güzel şey bu, çocuklar, güzel şey bu...
Yaşamak, güzel şeydir bir türkü haykırarak

Uyumak ölüm demek, çocuklar ölüm demek,
Yol uzun, günler kısa, varılacak yer ırak.
Uyumak ölüm demek, çocuklar, ölüm demek,
Geliniz yaşayalım uykumuzu kırarak.

Vaktimiz yok ölümü düşünmeye, çocuklar,
Düşünsünler ölümü canlı ölüler bırak.
Vaktimiz yok ölümü düşünmeye, çocuklar,
Ahret onların olsun, bize yeter bu toprak.

ZEYBEK!

AHMET CEMİL MİROĞLU

" Buda „ nın büyüklüğü, önünde boyun eğer...
Oturup da bir bağdaş kuruşun yok mu zeybek!
Tunçtan denecek sana kımıldamasan eğer...
Yaylada şöyle dimdik duruşun yok mu zeybek!

Göğsün kabarmış, dönmüş gibisin bir akından...
Gözler kamaşır, seni seyredemez yakından...
Parıldıyan palanı sıyırıp gümüş kından,
Dizlerini yere bir vuruşun yok mu zeybek!.

KARA EKMEK, BULGUR PİLAVI, AYRAN

ZEKİ NÂSIR

TÜRK köylüsü yıllar, asırlardanberi başlıca bu üç gıda ile besleniyor, yaşıyor ve üreyor...

" Türk gibi kuvvetli „ diye ün alan ecdadımızın beslenmesinde bu üç gıdanın mühim bir yer aldığına şüphe edilemez.

Türk'ün bu beslenme tarzında şüphesiz yaşadığı yerin ve çalıştığı işin de tesiri olmuştur. Türk'ün esas zanati çiftçiliktir. Köylerimizde çift, çubuğu olmıyan ve bununla uğraşmıyan kimse hemen yok gibidir. Türk köylüsü eskidenberi toprak ile uğraşır. Toprağın ilk mahsûlü buğday olduğuna göre ecdadımızın habbe olarak ilk tanıdığı ve tatdığı gıda da tabiatiyle bu olacaktı. " Tarih eski Türklerin darı ile beslendiklerini de kaydediyor. „

Habblerin içinde en faydalısı ve besleyicisi hiç şüphesiz buğdaydır. " Gliadin „ denilen buğday proteini diğer habbelerin proteininden yüksek derecededir. Buğday özünde bu yüksek proteinden maâda vitamin A, B ve E de mevcuttur.

Köylümüzün iptidaî vasıtalarla yaptığı undan hazırladığı kara ekmek, beslenmek ve enerji noktasından fevkalâde bir gıdadır. Şehirlilerin has ekmek iptilâsının ne kadar yanlış olduğu son senelerin gıda taharriyat ve tetkikatı ile pek âlâ anlaşılmıştır. Has ekmekte buğday özünün hassaları kısmen zayi olmakta ve vitamin harap bulunmaktadır. Bu ciheti anlıyan şehirliler son zamanlarda sırf kepekten yapılmış esmer küçük francalalar ile sabah kahvaltısı yapmağa başlamışlardır.ı

Ordumuzun eskidenberi yediği " tayin ekmeği „ nin bugünkü nazariye ve mefhumlarlau uygun pek mükemmel bir gıda olduğu anlaşılıyor. Bu çeşninin yurdumuzda daima saklanması icap ediyor. Tayin ekmeği, köylünün kara ekmeğinin şehirlenmiş bir cinsi sayılabilir. İstanbul'da eskiden nizamiye ve bahriye tayını diye birbirleriye rekabet eden ve ün alan bu mübarek gıdanın ordumuzun kuvvet ve haşmetinde mühim yer aldığı da söylenebilir.

Başlıca gıdası ekmek olan köylülerimizin değirmen ve elekleri, yıkama ve pişirme tarzları biraz ıslah edildiği takdirde kara ekmeği herkesin seve seve ve tatlı tatlı yiyeceğine şüphe yoktur.

Bulgur, " bütün buğday „ ın köylülerimiz tarafından hususî bir usûl ile hazırlanan bir nevidir. Köyün esas katığını teşkil eden çorba ve pilavı bulgurdan yapılır. Köy sofralarımızda sabah akşam eksik olmıyan bu yemekler köylülerimizin beslenmesinde mühim âmil olmaktadır.

Bulgur buğdayın bütün hassalarını havidir. Ve iyi piştiği takdirde kolayca da hazmolur.

Kalori noktasından tereyağlı bulgur pilavının bir eşi daha olamaz. Ancak taze ve saf tereyağını yakıncıya kadar haşlamak iyi beslenme cihetinden hiçbir suretle muvafık değildir. Bütün medenî dünya tereyağını ekmeğe sürerek taze taze yediği halde biz eski ve fena bir itiyat ile bu kıymetli gıdamızı yakıyor, hırpalıyor ve hassalarından çoğunu ziyaa uğratıyoruz. Köylülerimiz pilava katacakları tereyağını - acemlerin çilavında olduğu gibi - buğulu pilavın içine ısıtmadan dökseler sağlığı korumak uğrunda çok iyi bir iş yapmış olacaklardır.

Tereyağı kalori cihetinden pek mühim bir gıdadır. Terkibinde çok mıkdarda vitamin A ve D vardır. Hastalıklara ve bilhassa sarî ve entanî olanlara karşı vücudü mukavemet ettiren, müdafaa cisimlerini yaratan bu iki vitamindir. Taze tereyağını sabah akşam birer dilim ekmek üzerinde bolca yiyerek büyüyen çocuklar kendilerini tehdit eden birçok hastalıklara tutulmazlar. Tutuldukları takdirde hastalığı hafif geçirirler, ölmezler. Tereyağından mahrum kalan, tereyağı yemeğe alışmıyan köylerde kızıl ve kızamığın yaptığı tahribat buna beliğ bir misaldir. Halbuki, tereyağına alışan ve yiyen şehir çocuklarında bu gibi hastalıklar hafif ve çok kere ölümsüz geçmektedir.

Köylerimizde sağmal hayvanı olmıyan bir aile yok gibidir. Bu hayvan ailenin varlığına göre keçi, koyun, inek, manda olabilir. Bu gibi bir hayvanın köyde beslenmesine sebep yavrusundan sütünden ve kılından istifade etmektir. Köy halkı sağdığı sütün bir çoğunu tereyağı yapar. Geri kalanı yoğurt olarak kullanır. Bundan maada yayıktan arta kalan ayranı da içer.

Köylümüzün taze süt içtiği nadirdir. Esasen süt iptidaî hayatta taze saklanılmıyan bir gıdadır. Sütü sıcağın, hararetin şiddetinden saklıyacak vasıtalara malik olmıyan milletler, bedevîler bu kıymetli gıdayı yoğurda çevirmeğe ve ekşitmeğe koyulmuşlardır. Bu cihetle yoğurt Yakın Şarkın ve Arabistan'ın mühim bir gıdası haline geçmiştir.

Köylülerimizin sabah akşam sofralarında içine ekmek doğrıyarak lezzetle yedikleri ayran, sulu ve kıymetli bir gıdasıdır. İçinde kısmen sütün kaymak ve tereyağını da havi olan bu gıdada her üç vitamin " A, B ve C „ de oldukça vardır. Bundan maada sütün kalsiyüm, fosfor ve çeliğini de havidir.

Bol ayran içmekle köylümüz su ihtiyacını, atşını da giderir. Bilhassa yaz mevsiminde soğuk ve buzlu bir ayranı içerken insana vereceği zevke de doyum olmaz. Köylümüzün tarlada çift ve çubuğunun yanında eksilmiyen bu içkisi, diğer taraftan onu ispirtolu içkilere alışmaktan da alakoymuştur. Türk içkisi olan ayranı köy ve şehirlerimizde yaz ve kış lezzetle içilen millî bir içki ve gıda haline koymalıyız. Bu, köyün refa-

hı ve iktısadiyatı cephesinden de başarılması lâzımgelen bir iştir.

Köylümüzün yıllardanberi alıştığı hemen hiç değişmiyen bu beslenme tarzında bugünün bilgileriyle eksik kalan gıdaları hatırlatmak istiyoruz. Büyümek, kuvvetlenmek ve üremek kaygusunda olan yeni nesle bugünün ihtiyaçlariyle mütenasip beslenme yolunu öğretmek mecburiyetindeyiz.

Onun için:

Köylülerimizin bugünkü beslenişlerindeki eksiklik başlıca şu üç gıdadadır.

1 — Hayvanî protein " Albömin „

2 — Taze sebze " Yapraklı veya köklü „

3 — Taze meyve .

Köylümüz günlük karavanaları ve yiyecekleri içine bu üç gıdadan da katar ve buna alışırlarsa sağlığı koruyan bugünün tagaddisini emniyetle yapmış olacaklardır.

Köylülerimizin besleniş tarzlarında bugünün beslenme ihtiyacı ve düşünceleriyle aykırı olan cihetler değişik sedeplerden ileri geliyor. Bunların içinde göreneklik, bilgisizlik, alışkanlık ve parasızlık gibileri hemen göze çarpar. Bunları başarmak için köylüye bilgi nuru ve sağlık öğütleri vermeliyiz. Tatmadığı, lezzetini bilmediği, lâkin yaşamak ve sağlık için yenilmesi lüzumlu olan gıdaları tanıtacak ve yedireceğiz. Bundan maada köyün refah ve iktısadiyatını yükselterek satın alma kuvvetini de temine çalışmalıyız.

Sağlığı koruma işinde pek ehemmiyetli olan beslenme bahsine bu sütunlarda tekrar geleceğiz.

H İ K Â Y E

BUMİN

ENVER BEHNAN

İRİ vücutlu, mavi gözlü bir adam bir kayanın üstüne oturmuş, karşısında kırmızı yüzlü, çelik tulğalı süvariler. Bir kollarını atlarının eğerlerine koymuşlar dimdik duruyorlardı. Mavi gözlü adam:

— Karşımda toplanan Alplar, Yabgular, Başbuğlar, Tekinler!...

Her taraf yakılmış, yıkılmış... Bir zamanlar şu yeşil çayırlarda genç kızların, yavuz delikanlıların güle, eğlene şen kahkahalar attıkları bu yerlerde şimdi onların kanlı vücutları yatıyor... Türk'ün o şanlı günleri ne oldu? O günlere tekrar kavuşmıyacakmıyız?... Hun devleti kaybolmakla, Mete'nin toprak altına gömülmesiyle Türklerin Cücenlere esir olması mı lâzımdır? Söyleyiniz!... Sizin düşüncelerinizi dinlemek istiyorum.

Tekinlerden birisi söze karıştı, bir eliyle kalın kılıcını tutarak:

— Bumin, çok iyi bilirsin ki, biz Türkler başsız bir iş yapamayız... Bizim önümüze yiğit düşerse, bütün dünyayı zaptetmek bize az gelir.

Hepsi birden bağırdılar:

— Bir yuvarlağı değil, gökteki yıldızlara at koşturur, ok atarız...

Bumin:

— Öyle ise benimle beraber olur musunuz?

—Oluruz !...

diye söz verdiler. Bu esnada atlar kımıldadı. İhtiyar eski bir başbuğ, gözlerini Bumin'e dikerek ilerledi ve durdu. Herkes susmuş, bu ihtiyarı dinliyorlardı. Ağır ve kalın bir sesle:

— Bumin, seninle beraberiz. Fakat memleket kurtuluşuna aşk karışırsa beklenilen gaye olmaz!...

Herkes birbirine baktı... Bumin'in yüzü kıpkırmızı oldu. Önüne baktıktan sonra:

— Gün görmüş ihtiyar, vatan aşkı, kadın aşkından çok yüksektir. Bunu sezenlerdenim... Emin olabilirsin...

— Öyle ama... Sen niçin Cücen Hakanının sarayı etrafıda çok geziyorsun?

— Etrafında değil. Hattâ içinde bile geziyorum.

Tekinler birbirine bakıştılar, kimi asabîleşti, kimi hayrette kaldı... Acaba Bumin ferdî zevkleri için bütün delikanlıları felâkete mi sürükliyecekti, herkesin kalbine bir şüphe düştü...

Yine ihtiyar:

— O halde sen onlardansın, aramızda işin ne?...

Bumin, gayet sakin bir tavurla:

— Ben Cücen Hakanı Ana Kue'yin kızı Asana'yı seviyorum, ondan...

Bir delikanlı bağırdı:

— Bumin bu ne demektir. Bir düşman kızı sevilir mi?...

— Ben Asna'yı seviyorum, çünkü o kız Asana hanedanından bir Türk kızıdır. Memleket için en büyük acıyı duyanlardan biridir. Öne atılmak cesaretini de ben o kızdan aldım.

İhtiyar:

— O kız kurtuluş davamıza karışacak mıdır?...

Bumin ayağa kalktı:

— Evet!...

İhtiyar Başbuğ:

— Nasıl karışacak?...

— Asena, babasının canavarlığından bıkmış, bütün ülkeye fenalık etmekle beraber, bütün ailesini de ufak bir gazapla kılıçtan geçirmiş bir adamdır... Ailesi içinde bir kız ve bir oğlundan başka sağ kimseyi bırakmamıştır. Yakında Asena'yı da Çinlilerin Hükûmdarına gönderecektir. Kız oraya gitmek istemiyor, ana soyundan birisiyle evlenmek istiyor...

— İhtiyar sordu:

— Bu kız bize ne suretle yardım edecektir?...

— Onu kale kapılarına dayandığımız zaman öğreneceğiz!...

Başbuğlar:

— Ya öğrenemezsek...

— Bana emniyet ediniz!... Bu yaşıma kadar yiğit yaşadım, yiğit olarak öleceğim!... Şimdi hepiniz gidiniz... Kahramanları başınıza toplayınız... Toplanma yeri, Kızılkaya'dır

Kamerin solgun ışıkları altında Kinşan dağlarının ak başları yavaş yavaş beliriyor. İzbe vadilerinde yüksek ağaçların loş gölgeleri altından yalnız süvarilerin mızrakları parıldıyor... Sabahın serin rüzgârı bir vatan türküsünü vadilerin derinliklerine doğru sürükleyip götürüyordu.

Güneş, bu içten gelen türküleri dinlemek için dağlar arasından başını kaldırıyor, bütün ışıklarını benek, benek Ütügen ormanının gölgeleri arasından bu kurtuluş yoluna atılanların üstüne serpiyordu. Kır atların neşeli kişnemeleri, hava tabakasını dalgalandırıyordu. Yürüdüler, yürüdüler... Kinşan dağlarının berrak ırmaklarına doğru yürüdüler. Kızılkaya mevkiine geldikleri zaman, Bumin kır atının üstünde gözyaşlariyle bu gelen alaya karşıcı çıkmış, onları selamladı...

Bu kalabalık arasında Bumin'in gün görmüş olan babası Tan da bulunuyordu...

Türklerin bu kaynaşmasını Cücenler de haber almış, yürüyüşe geçmişlerdi...

Bumin bağırdı:

— Durmak gerek değildir. Haydi düşman üzerine yürüyelim...

Emri alan coşkun ruhlu yiğitler, kımıldandılar, Bumin en önde idi. Bir gün yürüyüşten sonra iki ordu Havay Havang ırmağı kenarında vuruştular... En önde kurt başlı Türk bayrağı dalgalanıyor, ırmak boyunda borular ötüyor, davullar çalınıyor ve havayı kaplıyan toz, duman arasında kılıçların parıltıları- dehşet veriyordu... Süvariler hücuma kalktılar... Ana Kueyin orduları Türklerin önünde bir buz gibi eridi... Kaçan kaçtı... Kılıca başı rasgelenler iki parça oldular... Havay Havang ırmağı kızıl akıyordu. Cücen ordusu bo-

zuldu. Fakat Cücenlerin şehirleri etrafındaki surlar ne suretle aşılacaktı. Son zafer bu kalelerin ardında at oynatmakla olacaktı... Türk süvarileri kalelerin önüne bir sel gibi aktı... Daha öteye gideceklerdi, lâkin bu iri kayalı kale onların yoluna bir set çekti, durdular... Başbuğlar Bumin'in yüzüne bakıyorlardı... Kaleye yanaşamadılar, Çünkü Cücenler kaleden ok yağmuru yağdırıyorlardı...

O gün geçti, gece olmuştu... Türk süvarileri bir vadinin içine çekildiler. Gece yarısı idi... Bumin, yanına iki asker alarak yerden sürüne sürüne ilerlemeğe başlardı... Üç kişi kalenin duvarlarına yanaştılar... Kalenin mazgalından bir ışık yanıyor, sönüyordu. O tarafa yanaştılar... Cücen Hakanının kızı bu mazgaldan kalenin anahtarlarını bir torba içinde atacaktı... Bumin bu yanan ışığın altına yanaştı... On dakika sonra yere bir torba düştü. Bumin torbayı kaptı. He yecanından çarpan kalbinin üstüne dayadı, tir tir titriyordu... Arkasından ok yağmuru başladı... Yerlere yuvarlanarak koşuyur, bu zafer anahtarını kalbinin üstünden ayırmıyordu... Bu torbadaki anahtar ona çılgınca bir sevinç vereceğine, kalbine bir sıkıntı vermiş, boğulacakmış gibi bu torba ruhunu tırmalıyordu... Koştu, koştu karanlık vadinin arasında yanan büyük ışıkların yanına geldi... Herkes uyumamış, kalenin kapıları önünde öğrenecekleri zafer saatini bekliyorlardı. Bumin'i perişan bir halde, solgun benizle gören askerler, geri geri çekildiler...

Bumin, askerin bu gerilemesinden bir şey anlamamış, dimdik duruyor, elindeki torbayı göğsünden ayırmıyordu... Bumin'in göğsündeki kızıl kanı görenler Bumin'in bir ağır yara aldığını anladılar.

— Benden niçin gerigeri kaçıyorsunuz? Hâlâ şüpheniz mi var? Size kalenin kapılarına dayandığınız saat öğreneceğiniz hakikati göstermeğe geldim...

— Hangi hakikat?!...

— İşte torbanın içinde kalenin anahtarı!...

diyerek torbayı açmak istedi, eli ve göğsü kan içinde idi, heyecanla torbayı açtı... Bir kadın başı... Bumin, sevgilisinin kesik başını görünce baygın bir halde yere yuvarlandı. Gün doğarken Bumin'i ayılttılar, bu heyecanla Türk askerleri kaleye hücum ederek bir anda zaptettiler... Kızının başını kesen Cücen Hakanı Ana Kueyi esrarengiz sarayın kalın duvarlı bir odasında korkudan kendini asmış, Cücenlerin son verdiği nefes bu hakan olmuştu...

Ana Kueyin oğlu Anhisin bir mıkdar askerle Çin'e kaçmış, bütün Türk ili Bumin'in kurt başlı bayrağı altına girerek Ütüken şehrinde bir kök Türk devleti kurulmuştu.

K İ T A P L A R

BİR KİTAP VE BİR MÜLÂHAZA

KÂZIM NAMİ

KİŞİ kocaladıkça çocuklaşırmış. Serveti fünun edebiyatı üstatlarından Cenap Şahabettin Bey, bu atalar sözünün doğruluğuna yeni bir delil veriyor. Hani çocuklar, cicili bicili şeylerden, oyuncaklardan, bayraklardan hoşlanırlar. Onları sıralarlar, dizerler, böylelikle avunup giderler ya; onun gibi Cenap Şahabettin Bey de aruzu çocukların bayrak oyununa benzetiyor. Bayrakları bir kırmızı, bir beyaz, yahut bir kırmızı iki beyaz, iki kırmızı bir beyaz... diye dizersek, karma karışık dizilmesinden daha güzel görünüyor, diyor.

Bayrak dediğimiz şey, oldukça girift bir şeydir; bir deyneği, bir bezi, bezinin rengi, eni, boyu vardır. Yol mühendislerinin kullandıkları küçük vetetler daha sadedir. Bu vetetlerin boylarında az çok fark vardır; yere çakıldıkları vakit biri ötekinden iki üç parmak yüksek veya alçak görünür.

Aruz vezninin hareke ve sükûn tenavübünü, ben renkli bayraklara değil, küçük vetetlere benzetirsem, belki daha doğru bir benzetme yapmış olurum. Şüphesiz, nazım için, seslerin ahengi kadar hareketlerin ahengine de ihtiyaç vardır. Fakat bu ahengi kelimelerin hareke ve sükûnlariyle tayin etmek doğru mudur? Hendesî bir tenazür, kübik mimarî de bile, makbul olmıyan bir şeydir. Bir saat rakkasının yeknesak tik takı nihayet sinire dokunur.

Mefâîlün cüzünün uzun bir manzumenin bütün mısralarında dörder kere tekrarı bize ne verir:

. III . III . III . III
. III . III . III . III

Musiki bunun neresinde? Bir soldan başlayıp birer not ilerliyerek en yukarı sola varmak musiki yapmak mıdır? Musikide ritm, ifade ettiği manaya göre, en petsten birden bire en tize çıkabilir; bu, hiçbir vakit kulağı ve ruhu incitmez.

Aruz vezninin sitayişini yapmak için, manadan, heyecandan ziyade kelimelerin uydurma bir ahengine tapınmaktır.

Aruz vezni, son zamanlarda Türk vezni olarak gösteriliyormuş! Bu, çok fena ve ağır bir tavırdır. Arapça da Türkçe kelimeler bulunabilir; bütün Samî dillerin Türkçeden müteessir olduğu söylenebilir; fakat Arapça " Türkçe „ dir denemez; bunun gibi Arap, " Türk „ tür de denemez. Soyumuzun ve diliimzin menşe'lerini araştırırken, bazı eserlere ve izlere bakarak, ilmî usulün müsait olduğu kadar ileri tahminlere gidebilriz. Bu tahminler, belki de bize birer hakikat olarak görünebilir. Onları isbat için arştırmalar yapmamız gayet ta-

biidir. Bu tahminlerle, kapalı bir biçimde de olsa, istihza etmek hiçbir şey ifade etmez.

Onun için Cenap Şahabettin Beyin dediği gibi aruz, Türk vezni değildir ve olamaz. Türk, bu çöl mahsûlüne, din zoriyle iltifat etmiştir, belki, deveye itibarı gibi. Bir bedevî kızının, kendinden sürmeli kara gözleri, uzun kirpikleri için, bedeninin pis kokusuna, yakıcı kumlar üzerinde yayan yürüye yürüye çatlıyan ayaklarına tahammül edilemez. İşte aruz vezni budur; Türk'ün yılan ve akrep oynatan böyle bir ahenkle ne alâkası var?

Böyle örneksiz iddialarla aruzu batırmağa kalkmanın da ilmî bir mukabele olmıyacağını anlıyaruz. Türk vezni, " parmak hesabı „ değildir. Hece saymakla nazım yapılacağını ancak aruzcular kabul eder. Hiçbir Trük şairi, parmak sayarak nazım yapmamıştır. Evet... 3 + 4 + 4 + 4 veznini kullanan bazı şairler aruzdan daha yavan, elbette çok daha ahenksiz bir ucubeye meydan vermişlerdi. Fakat Orhan Seyfi'den ve Yusuf Ziya ile onlardan sonra gelen genç şairler, Türk veznine öyle bir ahenk verdiler ki, aruz onu hiçbir vakit eda edemedi.

Cenap Şahabettin Bey, Türk vezniyle yazılan şiirlere tahammül edemiyormuş! O, sözde ruh değil, aruzun ahengini arıyor:

Ufkunda doğacağım, ufkunda batacağım;
Asırlarca yazsam hep seni anlatacağım!
Ve bu yüzden giyersem bir gün daha tacını
" İstersen çiğne! „ diye önüne atacağım...

Bu kıtadaki yüksek ahengi, acaba aruz eda edebildi mi?

Faruk Nafiz aruzla " Çankaya „ yı yazdığı vakit, mevzuun mu, sözün mü, yoksa aruzun mu lütfuna sığındı?

Bu hiyaban ebediyet yoludur
Gider Allah'a kadar burdan ucu.
Karşıdan bakma geçerken yolcu
Belki bir derd ile kalbin doludur.

kıtasındaki ahenk:

İstiyorum ki: sana giden yolda ne şosa,
Ne ufacık bir geçit, ne açılmış iz olsa:
Sade sarp yalçın olsa ve sade dimdik kaya,
Avuçlarım, dizlerim koyulup kanamaya;
Kanımla kayalara destânımı yazarak
— Bahtım siyah olmadan, göğsüm kızıl, alnım ak;
Parıltılı gözlerim, yıldız olacak gibi —
Çıksam sana kale'ye çekilen sancak gibi...

parçasındaki ahenkten ne kadar aşağı, ne kadar tatsızdır!

Cenç Türk şairlerinin aruzu öldürdüklerine inanıyorum. Bunu hortlatmağa çalışanlar, cadıların sırıtkan dişli kafalariyle çocukları korkuttukları gibi, gençliği korkutmak mı istiyorlar? İşte bu da çocukluk ve gülünç!

Şimdi siez biraz da yeni çıkan

bir kitaptan bahsedeyim: Bir şiir kitabı. Şirlerin üzerinde ilkbaharın çiğleriyle parlıyan bir gonca ciyadeti var. O kadar terütaze... Fakat o kadar canlı ve heyecanlı ki:

Burada bir kalp çarpıyor.

dememek için, hakikaten kalpsiz olmak lâzımdır.

Ben, münhasıran şairden bahsedildiği vakit, miyar olarak, umumî bir şiir mefhumu kabul eder, şairi ona göre tarif eylerim. Onun için, müzleri birbirine çok aykırı bakan şairleri, şair olarak göstermekten çekinmem. Nevileri, akideleri, bilmem neleri başka başka da olsalar yine şairlikleri vardır.

Behçet Kemal, bir kere bu mefhuma göre şairdir; fakat eline aldığı mevzu itibariyle büsbütün başka bir şairdir.

Behçet Kemal henüz bir çocuktur; haydi bir delikanlıdır diyelim. Cenap Şahabettin Bey, bu yaşlarda belki " Tamat „ ı yazıyordu. Behçet Kemal, bakınız bu yaşta ne yazıyor:

Milyonların aşkiyle çarpmıyan kalb bir alçak...
Kalbimi elinde say, ey beni okuyacak!
Her mısraım bir damar, bir nabız her kafiyem:
Kitabım bir kalp gibi çarpıyor elinde bak!
Kâatta his, karada balık yaşatması zor...
Anlatamamış diye dudak bükme, bana sor:
Bir taksa mektup olsun gönder, cevap vereyim:
Kitap diyip de geçme, burda bir kalb çarpıyor.

Bu genç şariri, şair olarak tanıyalı, iki yıl bile olmadı. Tahsilinin derecesi nedir, bilmiyorum; kafasının içindeki bilgi stoku ne kıymettedir, haberim yok. Belki, bir gün yağı bitmiş kandil gibi, sallnıp sallanıp sönüverir. Yarının ne olacağını aramak, düşünmek istemem. Behçet Kemal, bir başka türlü şair olsaydı, şairliğin istikbaliyle alâkalanırdım. O, bugünün şairidir. Bugünün heyecaniyle heyecanlıdır ve bütün kudreti bu heyecnadadır.

Gazi'yi söylerken neler diyor:

Dere olsam ardından çağlasam, aksam, gitsem;
Kartal olsam köşkünü her akşam tavaf etsem;
Rüzgâr olsam, okşasam saçını bir yar gibi;
Arz olsam, kucaklasam seni bu diyar gibi.
Şimşek olsam, adımı göğe yazsam muttasıl...
Patlıyan fırtınaya göğüs gererse nasıl

Gemiler imdat diye koy arıya arıya,
Ben de öyle kendimi dar attım Ankara'ya.

Koparak bir çığ gibi yurdumun bir dağından
" Ülkü „ yü içmek için Ankara kaynağından,
Yüzünü görmek için yakından, bir saniye...
Yollarda yıldızlara daldım gözlerin diye.

Bu genç Anadolu yavrusu, bir gün meserretine kavuşuyor; Gazi'nin

huzuruna kabul olunuyor:

Vuslat, mal olmaz sade kana ve gözyaşına;
Bir gün yemin etmiştim gençliğimin başına:
— Bir çetin ısrar varsa darılma bu sözüme —
Gördüm ya isterlerse mil çeksinler gözüme.
Yansam pervane gibi gözündeki nura ben;
Kavuştum bugün artık en büyük gurura ben!
— Ve dudakları alnıma deyince —
Gam yemem: cehennemin aslı olsa ne çıkar;
Madem yanan alnımda dudağının izi var;
Kıyamaz cehennemler bu izleri yakmaya...
Bak, korkuyor gibiyim gözlerine bakmaya:
Kamaşıp kör olacak, sanıyorum, gözlerim.
Bir içli hıçkırığı andırmada sözlerim.
İşte diz üstü geldim, gözlerim dolu dolu.

sözleriyle, o görüşten aldığı tesiri ifade etmeğe çalışıyor.

Düşünüyorum ki, kaç şair Gaziyi bu kadar içten, tasannusuz ve saf, anlatmayı başarabildi. Behçet Kemal, göynü budaksız bir köylü çocuğu yüreğiyle Gazi'nin hasretini çekiyor ve onu görünce:

Gördüm ya, isterlerse mil çeksinler gözüme.

diyor.

" Burda bir kalb çarpıyor „ un içinde çok güzel, bakir duygulu, temiz şiirler var; bir türküyü dırlarken geveliyen bir çoban acemilikleri de var. Yarın Behçet Kemal, çalışa çabalıya bir kudretli şair olur; fakat hep bugünkü vecitli Türk şairi kalır mı ? O daimî gençlik, ancak bu aşkın devamına bağlıdır; Bu kitap mevzuunun yüksekliğinden başka, millî veznin aruzdan çok daha ahenkli olduğunu göstren parlak misallerden biridir de.

" Burda bir kalp çarpıyor. „ s. 170 Yazan: Behçet Kemal; basan ve satan: Sühulet kütüpanesi - İstanbul -

KÖY MİSYONERLİĞİ

N. K.

BU AYKİ Köycüler Bölümünde bir muallim arkadaşın ÜLKÜ'nün Köy Anketine iştirak için yaptığı bir tetkiki bulacaksınız. Bu yazıyı okuduğunuz zaman duyacağınız heyecan size şu hükmü verdirecek: Türkiyenin her köyünde böyle bir muallim, böyle bir genç bulunsa memleketin birçok meselelerinin halline doğru kuvvetli bir adım atılmış olur.

Bu feragatli arkadaşın — bu gencin yazdığı satırlar arasında İsa'nın havvarilerinde bile görülmiyen bir feragat okuyoruz — Anadolu'nun bir köyünde milletine hizmetle ruhunu doyurduğunu, belki tuzlusu tatlısından çok bir didinme sofrasında doyurduğunu, görüyoruz.

müddet yaşamağa karar vermek epiy bir cesarete, birçok yoksulluklara katlanmağı, birçok güçlüklerle savaşmağı, ve sukutu emellerden yılmamağı göze alabilmeğe bağlıdır. Fakat hayatın ortaya koyduğu kıymetleri en doğru değerlerile ölçüp sıralıyabilecek ve en değerli gördüğü ülküler yolunda her şeye katlanacak, ülküsüne doğru en ufak bir adım atmakla bütün acılarını unutabilecek bir ruh için yılınacak yoksulluk, kaçınılacak güçlük var mıdır? Olsaydı bugün Türkiye müstakil olur miydı? Olsaydı ülkü mefhumunu başardığı işlerle bugünkü Türklüğe kazandıran ve kelimeyi bu mecmuaya ad vererek Türkçeye sokan ADAM asırların biriktirdiği ve toplanmış melanetlerin yığdığı güçlükler karşısında muvaffak olabilir miydi?

Artık İsa dinini yaymak uğrunda Afrika ormanlarında yamyamlara yenmek devri geçti. Kılıcını sıyırıp Viyana kapılarına dayanmak da kahramanlık sayılmıyor. Bugünün misyonerliği milletinin, halkının, kanını damarlarında, duygusunu ruhunda, ve alnının terini vücudünün her höcresinde taşıdığı insanların derdini duymak ve bu derde deva aramak, kahramanlığı ise cehaletin, taassubun, tenbelliğin, yılgınlığın istihkâmlardan daha çetin kalelerini zorlamak.

Bütün nurlu Türk gençleri, şehirlerin havasını fazla esaretli ve biraz da zehirli bulduğunuz zamanlar oluyorsa bir köye gidiniz; basit fakat kibirsiz insanlar arasında ruhunuzu temizleyiniz, emeklerinizi tam yerine sarfetmek tadını duyunuz. Ve ÜLKÜ sizin toplanacağınız, konuşacağınız yer olsun.

KÖY ANKETİ

KÜTAHYA'DA ALAYUND KÖYÜ

Köy Muallimi NURİ

A

1 — KÖY 96 evlik, 485 kişiliktir.

2 — Şark - Garp istikametinde uzıyan geniş bir vadiyi şimalden kat eden diğer bir vadinin şarkında bulunan tepelerin cenup yamacında kuruludur. Rakımı 935 tir. Eskişehir, Afyon, Kütahyadan gelen demiryolları bu vadileri takip ettikten sonra Alayund'un 500 m. cenubu şarkîsinde birleşir. Cenuptan şimale akan Porsuk çayı Alayund'a 7 - 8 yüz m. yaklaşınca garbe doğru akar.

3 — İstasyonun hemen şarkında 70 - 80 m. yüksekliğinde Elenler tepesi vardır. Bunun zirvesine 15 - 20 m. kalınca 5 - 6 m. genişliğinde ufkî bir yol tepeyi çevirmektedir. Etrafına hakim olan bu tepenin evelce Kütahya kalesine " ileri karakol „ hizmeti görmesi muhtemeldir.

Köyün garbnde " Dabılga „ denilen yerdeki tarlaladan biri vaktiyle kazılmış, mermer âsara tesadüf edilmiş, kaşar kalıpları gibi renkli sırçalar çıkarılmıştır.

Alayund isminin Oğuz Türklerine mensup bir boya ait olduğu ve " alakısrak „ manasına geldiği tarihçe bellidir.

4 — Köy nüfusunun hepsi yerli Türk'tür.

B

1 — Düğün ve eğlence zamanı sonbaharla kıştır. Erkekler kahvelerde, odalarda " konukevi „ tavla, iskambil oynar veya avcılık, askerlik menkibelerini anlata anlata bitiremezler. Çoğu dinlemiye değer.

Kışın, delikanlı erkek ve kızlar ayrı ayrı evlerde toplanır; tavuk, kaz keser, helva basarlar ve türkü söyleyip def, dümbelek çalarak millî oyunlarını oynarlar. Gündüz, kuru yerlerde ceviz, aşık, kıbidik gibi oyunlarla vakit geçirirler. Hayata atılmış gençler çingene oynatmaktan zevk alırlar.

2 — Kadın, evde ev kadınıdır. Un eler, hamur yuğurup ekmek yapar, yemek hazırlar, çamaşır yıkar, yamalık yamar, evini süpürür, varsa çocuğuna bakar, koyun ve inekleri sağar, yemler, tarhana, bulgur, şariye, yufka gibi kışlık yiyecek hazırlar, boş vakit bulursa komşulariyle sokağa oturur, yün eğirir, çorap örer ve örerken de ağzı boş durmaz, müthiş tenkitçidir.

Erkeklerin çalışma zamanında onlarla beraberdir; çif sürer, hasatta (deste — tırmık) yapar, döğen sürer, buğdayı kalburdan geçirir, odun için dağa, 20 kuruş yevmiye ile pancar çapasına gider.

Görülüyor ki kadın üzerindeki yük erkeğinkinden fazladır.

3 — Çocuğu doğduğu zaman sevinmiyen, neşesine katılmıyan, hastalanınca üzülmiyen ana baba yoktur. Fakat çocuğa nasıl bakılacağını bilemezler.

Mektep çağına kadar çocuk köy kıyısından geçen sel yolundaki kumlukta, söğütlerin altında, harman yerinde, gübreliklerde oynar, kışın buraları karla örtülü olduğundan ya evlerde annelerinin dizi dibinde kapanıp kalırlar, yahut kardeşleriyle mektebe giderler.

Mektebe devama başlayınca, bitirdikten sonra ananın, babanın en büyük yardımcısıdır. Kızlar su taşır, evin temizliğini yapar, çocuk avutur. Oğlanlar bilhassa ilkbaharda mektebe devam düşünülmeden sığır, at, eşek ufak hayvan yavrularını güder, tavuk, kaz civcivlerini gözetler. Boş kalırsa oyun oynar. Çucuk büyüdükçe kıymet kazanır.

5 — Taassup şehirdeki kadar değildir. Bektaşî düşünieliler çoktur. İnanmalardan en şayanı dikkat olanı şudur: Köyün cenup kıyısında mermerden bir dibek vardır. Bunun vaktiyle Erenler tepesinde bulunduğu, içinde helva yapıldığı, sonra kendiliğinden yuvarlanıp geldiği rivayet olunur. Çocuğu yaşamıyan veya kısır kalan kadınlar bu dibeğin yanına aileleriyle gelir, başına bir yular takar, ev halkından biri yularından çekerek dibeğin etrafında üç defa dönerler, biavnihitealâ çoculu doğar ve yaşar.

Bu maksatla Kütahya'dan, etraf köylerden gelenler de olur. Bunlar kurban da keser ve Erenlerde de aş kaynatırlar.

6 — Hırsızlık, yalancılık, zina arasıra görülürse de menfurdur.

7 — İçki düğünlerde ve bazı toplantılarda içilir, içki ve kumara en büyük mani parasızlıktır.

8 — Mütereddî birkaç sığır, masrafını kurtaramıyan ortak davar sürüsü, kuvvei inbatiyesi kalmamış tarlaları, her türlü sıhhî şeraitten mahrum evi bulunan bir köylüye zengin demek ne derece doğru olabilir.

Köylerde ağa denilen zenginlerin yediği ve giydiği yoklanırsa şaşmamak elden gelmez, diğerlerini varın siz kıyas ediniz.

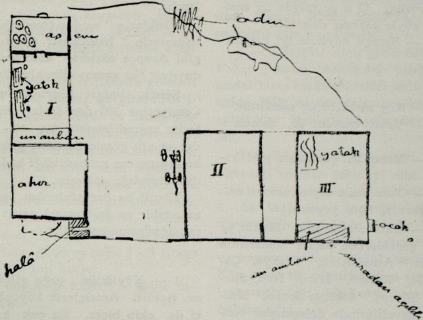
9 — Köyde borçlu olmıyan kimse yoktur. Borcu kapıyacak yegâne geliri tarlasından kalkandır.

Halbuki tarlasından aldığı hasılat daha kış ortasında biter. Geçen sene iyi yıllardan olduğu halde kasabadaki tanıdıklarından borçla, ödünç veya satın arpa, buğday almıyan dört ev kalmıştı. Hususî borçlardan başka köyün umumî olarak bankaya 1300, araziye 1500 den fazla, sayıma 1100, yol parasına 4000 lira kadar borcu vardır.

Sayım bakayası yoktur, çünkü muhtar ve tahsildar ikramiye alır.

Yol parasının bu kadar çoğalmasına sbep, hepsi yola yazıldığı halde ve çağrıldığı zaman yoldan ikinci bir emirle çevrilmiş, hepsinden cezasiyle beraber nakden tahsiline karar verilmiş bulunulmasıdır.

TOSKELLERIN EVI

I — Bu odada iki kişi, ana oğul, yatar
II — Karı - koca ve üç çocuk yatar.
III — Karı - koca bir çocuk; diğer oğul ahırda yatar
Aş evinde karı - koca yatar.

10 — Köylü para olunca samanlığı akıp da samanı çürümesin ve dolayısiyle hayvanları aç kalmasın diye evinden önce samanlığını kiremitler.

4 kişilik bir ev eşyası

11 — 4 yatak ve yorgan, 1 kilim, 1 teliz, 2 post (deri), 1 köşe minderi, 2 köşe yastığı, 2 el havlusu, 1 sandık, 12 bakır kabı, 3 çinko kâse, 1 kazan (her evde yoktur), 2 tepsi, 2 ibrik, 2 su tası (1 bakır, 1 çınko), 2 tekne (1 büyük, 1 küçük), 2 tabla, (1 büyk, 1 küçük), 1 lamba 5 numara (misafir gelince yakılır), 1 idare lambası, 1 aş yağı ibriği, 1 tas yağı şişesi, 1 saçayağı, 1 bazlama sacı, 1 soba, 1 mangal (gaz tenekesinden), 6 kullanılmış çuval, 1 yuvarlak saat (her evde bulunur), 1 ayna 20X25, 1 kahve değirmeni, 1 cezve, 3 muhtelif cins fincan, 3 süpürge (kır otlarından yapılmıştır), 1 tuluk, 4 muhtelif büyüklükte tarhana, şariye keseleri, 2 elek (sık ve seyrek), 1 kalbur, 1 gözer (büyük kalbur).

12 — 1 inci kânun 932 denberi 6 evlenme, 1 boşanma olmuştur.

13 — Hükûmetle olan işlerde köylü evelki köylü, memur eski memurdur.

14 — Köyün dışarda olan mensupları köye yakin istasyon ve demiryollarında ateşçi, amele başçavuşu ve

bekçi; kasabalarda marangoz olarak çalışıyorlar. 10 u geçmiyen bu amelenin köyle alâkası daimîdir.

15 — Komşu köylerle iyi geçinirler.

C

1 — Köy mektebi üç sınıflıdır.

2 — Vasatî mevcut 50, mezun 5 dir.

3 — Mezunlar çıktıkları gibi kalırlar.

4 — Okur yazar sayısı umumî nüfusa göre % 30 u geçmez.

5 — Hacı olmak için Mekke'ye kadar gidenlerden başka askerlikle Galiçya, Arnavutluk, Trakya, Çanakkale, Kafkas, İran, Irak, Surriye, Süveyş, Amman denizi, Kıbrıs ve havalilerinde dolaşmışlar vardır. Köyden dışarı çıkmamış yoktur.

6 — Gazete ve kitap gelmez.

7 — Ayrıca posta teşkilatı yoktur, fakat trenlerdeki seyyar posta memurları mektup alır, verir.

8 — Köylü arzuhallerini ya muallime veya Kütahya'daki arzuhalcilere yazdırırlar.

9 — 929 — 930 seneleri açılan kurslara devam eden kadın ve erkekler şimdi kitap, gazete bulamadıkları ve okuma odaları henüz tesis edilmediği için ilerlemek şöyle dursun geriliğe gidiyorlar.

10 — Köylünün kullandığı kelimeler sayılmamıştır. Yalnız erkekler kadınlardan fazla olarak askerlik, avcılık, demiryoluna ait isim ve tabirleri bilirler. Konuşmaların bir kısmını gayrı nezih sözler teşkil ettiği halde bunlar cemiyet içinde ve kadınların yanında çekinilmeden kullanılır.

Erkeklerin " medar (meder) olur „ kadınların " haibühasir (haybasıl) „ gibi Arapça sözlerle konuştuklarını duymak her zaman mümkündür.

Sonra, yalnız Alayund'dan Dil Cemiyetine 300 den fazla söz, 250 kadar neşredilmemiş sav, 40 - 50 kadar ot adı gönderilmesine gmre, köy konuşmasının zannedildiği kadar mahdut olmadığı onlaşılır.

Köylü bu dar sözlerden öyle manalı tabir ve darbımesel yapar ki insan ağızlarına bakakalır.

Ç

1 — Köylünün çoğu çifçi, paz azı işçidir. Amelelerin köydeki ailesi de ekip biçer. En çok hububat birkaç senedenberi pancar yetiştiriyorlar.

Bostan namiyle yalnız kabak, kavun, karpuz, mısır ekenler varsa da azdır. Diyorlar ki:

— Eskiden arpalıkları diz boyu kazınca su çıkardı. Onun için 30 okka patatisten 3500 okka aldığımız gibi, yüz dirhemden ağır soğan, bir araba gelecek karakabak yetişirdi. Şimdi sular derine kaçtı, 4 - 5 metreden anca çıkıyor.

— Dolap kursanız ya!

— Toprak kumsal olduğundan iş vermez, motör lâzım, o da masrafını kurtarmaz. Zaten kırağdan da mahsul (sebze) alamayız.

Zebzelerini Kütahya'dan alırlar, meyve ağacı namına bir iki ahlat vardır.

2 — Tarla, meralarıdır. Seyit-

gazi (Kütahya hududunda) yaylası vardır. Senede iki ay (nisan, mayıs) kalırlar. Porsuk çayından yalnız hayvanlarını sulamak, çamaşır, buğday yıkamak suretiyle istifade ederler.

İstasyondan da hiç fayda görmez.

3 — Ziraî bilgisi görgüsünden ibarettir. Bütün köyde 50 kadar pulluk vardır. Sayım alınan hayvanları:

Sığır 313, manda 62, tiftik 795, koyun 585, kil 137, at 8, eşek 36.

Hububat rastığı (kara dova) ya karşı arasıra göztaşı kullanan olur, nadasa ehemmiyet verirler. Gübrenin faydası bilindiği halde hayvanlardan biriken gübreyi çoğu 7 - 8 liraya satarak derdini körler.

290 doğumlu Karadayı şöyle anlatıyordu:

— Geçen gün çakmak ardındaki tarlamıza bakayım dedim, tarlanın bir başını babam sağlığında terslemişti (gübrelemiş) oranın ekini hâlâ öte başından farklı.

— Kaç sene oldu Karadayı?

— Ne bileyim, hemen 40 - 50 yıl oldu.

4-İki tane bakkallık eden kahvesi vardır. Birisinin sermayesi 300, ötekinin 600 liradır. İkisi de sermayesini dağıttığı için pek mahdut bakkaliye bulundurabilyorlar.

5 — Köy dışında çalışanlar 30 - 40 lira üzerinden aylık alırlar.

D

1 — Köyün şimalinde rüzgârları tutacak büyük dağ bulunmadığından havası oldukça serttir.

Erenlerin cenubunda " Düdenler „ denilen menba ve hafif bataklıklar varsa da sıtma yok denecek kadar azdır. Mamafi Sıtma Mücadele Reisi muayene için su almıştır.

2 — Köylüler dinç görünüşlüdür. Fakat gıdanın noksanlığı yüzünden hastalıklara mukavemetleri azdır. Her halde öküz ve mandaların arkasında çalıştıkları için olacak ağır kanlıdırlar.

3 — Sıhhate nafi itiyatları olup olmadığı sorulsa daha iyi olur.

4 — Eveleri iki türlüdür: 1 - dam 2 - bir katlı, üzeri kiremitli. İkinci tip evelerin zemin katı ahırdır. Pençereler tek camlıdr, bu yüzden ziya ve havanın eksik olacağı aşikârdır. Köy evine ilk adımı atarken rutubetle karışık ağır bir koku duymamak imkânsızdır.

5 — Köylü diyor ki: Yarın ahrette bize yediğimiz, gezdiğimiz sorulursa:

— Giydiğimiz üç etek, yediğimiz çökelek (bir nevi yağsız peynir) deyince: — Geç yeğitim geç derler. En çok mercimek, bulgur, yağda kızarmış, suda haşlanmış hamur işleri yerler. Süt içmezler, yumurta seyrek, eti de pek çoğu kdrbandan kurbana yerler. Yumurta ile erkekler cıgara, kadınlar köye gelecek oyuncakçıdan iplik, iğne, boncuk sakız almak için saklar.

Misafir gelirse, düğün, davet olursa tavuk, kaz kesilir. Hindiyi bir iki kişi yetiştirir. Kasabaya inerlerse lahna, pırasa, ıspanak gibi sebze alırlar, bazen köye seyyar sebze meyve satıcıları gelir, para, yumurta ve zahire ile satarlar.

Sudan başka bir şey içmezler. Yamasız elbise giyen hiç yok dense mübalağa olmaz. İki kat elbisesi olan yoktur, iş elbisesi âdet değildir. Dinî bayramlarda gücü yettiği kadar yeni ve temiz giymeğe çalışır. Kış ile yaz kıyafeti arasında pek az fark vardır. Çok erkeklerin dış elbisesi ya el tezgâhlarında dokunmuş aba, yahut yerli şayaktandır. Bunu enaz üç sene giyerler. Kadınlara yılda bir defa (alınabilirse) ayakkabı alıverirler. Kadınların yalınayak tarlalarda çalıştıklarını görmek her zaman ve her köyde kabildir. Erkekler yemeni (çivisnz ayakkabı) ve çarık giyerler.

6 — Kışın çok ısınmış odalardan çıkarken sırtlarına palto, kebe gibi şeyler almadıklarından bronşit, grip çok görülür. Bu hastalıkların çocuklar üzerindeki tesiri fazladır. Kızamık birkaç senede bir uğrar, fakat kavurur geçer.

7 — Etrafta çok iyi şöhret almış çeşmesinin suyunu iki sene evel 1500 lira sarfederek çoğaltmak isterlerken iyice kaybettirler. Şimdi kuyu suyu içiyorlar. Lağım yoktur. İnsan pislikleri ahırlardan atılan gübrelerle karışır.

8 — Birinci kânun 1932 denberi 6 doğum, 7 ölüm vardır. (*)

9 — Alayund'da en tesirini gösteren ölüm hastalığı veremdir. 5 - 6 senedenberi şiddetini zaman zaman göstermek üzere 30 kadar hayatı, 2 - 3 ocağı tamamen söndürmüştür. Partörlerin bulunması tabiîdir. Bir genç yataktadır. Ölüm saatini beklemekten başka hiçbir şey yapılmıyor.

10 — Frengi yoktur, belsoğukluğunu 8 - 10 genç atlatmış. Bunlar ekseriya çingenelerden almışlar.

11 — Deli ve tam aptal yoktur.

12 — Hastalar ölmek ihtimalinde olursa Kütahya'ya götürülüp doktora muayene ettirirler.

13 — Dişinden şikâyet eden çoktur. Fakat kıymetini, korumasını bilmezler. Meselâ, tahtaya çakılmış tel çivileri dişi ile sökmekte, tenekeleri bişiyle bükmekte mahzur görmez. Kemik hastalığı yoktur.

14 — Spor hiç yapılmaz. Askerde çavuşluk etmiş birisi:

— Muallim bey diyordu, tarhana çorbasını yedikten sonra idman mı yapılır ?

15 — Bir aile yılda ancak 5 okkaya kadar sabun kullanır. Çamaşır için en çok kil sarfedilir. Çamaşır 20 - 30 günde, kışın iki ayda bir defa yıkanır. Evin içi sofra kalktıktan sonra, bir de yatak yapılacağı zaman — ekmek kırıntıları düştü ise çiğnenip günah olmasın diye — süpürülür.

Zemin toprak olduğu halde sulanmadığı, süpürgenin bile ıslatılmasına lüzum görülmediği için müthiş toz kalkar, döşeme tahta da olsa aynıdır.

Köy sokakları yalnız, tarlalar gübrelenirken, gübreyi çoğaltmak için süpürülür. Başka zamanlarda kışın çamur, yazın tozdur. Bazıları yılda bir Kütahya'daki hamama gider.

Köylünün maarif, iktısat, sıhha-

(*) Anket sahibinin umumî ölüm sayısını yazdığı anlaşılıyor. ÜLKÜ

tinin yükselebilmesi için hemen alınması lâzım gelen tedbirler:

Bu sene iktısadî sebepten mekteplеri kapanan bir köylü:

— Mektebin kapandığı iyi oldu diyordu.

— Neden ?

— Kaç senedir mektep var, çocuklar bir şey öğrenmediler...

Gerçi köylüler çocuklarını mektebe muntazam göndermiyorlardı, fakat şikâyetlerinde bir parça haklıdırlar. Çünkü o köye giden muallimlerden birisi, belki de birincisi köylünün alay maksadiyle — Namaz kıldırıver teklifini kabul etmiş, beceremediği için de gülünç olmuştur. Sonra gelen de haysiyetini muhafaza edemiyecek kadar taşkınlık yaparak muhtardan sopa yemiş, sonunda köyden ayrılmak mecburiyetinde kalmıştı.

Bunlardan şu çıkar: Köye gidecek muallimde ahlakla bilgi aynı derecede yüksek olmalı ve muallim köylüyü hakikaten sevmeli, kendisini sevdirmeği bilmelidir.

Köylü bir sürü laftan, vaitten ziyade müsbet neticeli işlere ehemmiyet verir. Muvaffakiyet ve iyiliği gözü ile görürse ona bütün mevcudiyetiyle sarılır.

Köylüye okumanın, okutmanın faydalarını sayıp dökmekten ziyade mektebi olan köylerle olmıyanların farkını anlatabilecek bir çalışma lâzımdır ki, bu da bu teşkilât ve çalışma ile imkânsızdır. Bu maksatla mesai teksif edilmeli, kemiyetten ziyade keyfiyete ehemmiyet verilmelidir.

İnkılâbı köylü kadınlar üzerinde de müessir kılabilmek için köy mektebinde erkek muallimden başka muallim mektebi mezunu bir hanımın çalışması zarurîdir. Köydeki istidatların sönmemesi için de merkezden kaldırılan köy yatı mektebinin hiç olmazsa 4 ve 5 inci sınıfları açılmalıdır.

Sonra, muallimden yalnız vazife istemek de doğru olmaz. Medenî hayat, musiki velhasıl konfor ve eğlence denilen şeylerden severek ayrılabilen köy muallimleri, sıhhatini, mfkûresini, vazife hissi ve izzetinefsini kaybetmemek için en zarurî ihtiyacını temin edebilmelidir. İlkmektep muallimlerinin çoğu birkaç lira daha eksik aylıkla çalışamğa razidirler. Yeter ki, her ay alabilsinler.

Neşvünema devri bin türlü mahrumiyetler içinde geçen harp ve inkılâp gençliğinin daha fazla sefalet çekmeğe tahammülü kalmamıştır.

Köylünün zaten az olan geliri ya bilgisizlik veya matrabazların ellerine düşmek gibi sebeplerden büsbütün daralır. Herkes köylüyü aldatmağa çalışır. Hattâ bazı yerlerde Belediye memurları bakkalın köylüye satacağım dmesi üzerine çürük, bozuk meyve, sebzeleri satmasına müsaade edilmektedir.

İlkbaharda hemen her sene çok köylerde " orak kıtlığı „ denen açlık başlar ki yiyecek namına bir şeye raslanmaz. İşte tam bu sırada tavuklar da kuluçka olur, köylü civcivlere bulgur ve yem lâzım olacağını düşünür, fakat kendim yiyecek bulamıyorum, bir de onlarla mı uğraşayım diye tavuğu tutar, suya batırarak kuluçkalıktan soğutur. Yem bulduğu

zaman da kuluçka vakti geçmiş olur.

Çok evlerde kümes yoktur Tavuklar ya otluk altında veya ahırlarda tünerler. Bu yüzden sığırlara da tavuk biti gelip rahatsız eder. Atın faydasını, kıymetini bilirler, fakat öküzden ucuz olduğu halde malzemesini tedarik edecek kadar paraları olmadığı için alamıyorlar.

Köylünün âletlerini yağmur ve güneşten koruyacak yeri de yoktur. Aletleri yani, araba, pulluk ve sabanı durduğu yerde daha çabuk harap olmaktadır. Yüzde sekseninin samanını koyacak samanlığı, fazla zahiresini dolduracak anbarı, bolca çuvalı yoktur. Bunları ya olanın samanlık veya anbarına doldurmak için yalvarır, yahut evin bir köşesine yığarak değirmene götürünciye, satıncıya kadar bekletir.

Köylerde evvelâ istihlâk kooperatifleri yapılmalı. Bunun içni de köy muallim ve kâtiplerine kooperatifçilik ve defter tutma yolları öğretilmelidir

Yolların olmayışı da iktısadî faaliyeti durdurmaktadır. Köylünün arabası, atı, eşeği kışın çamurlara saplanıp yollarda kalmaktadır.

Gerek iktısadî düşünce ile, gerek doktor, irşat heyetleri, seyyar kütüpane vesairenin köylere gelebilmesi için köylerden umumî merkezlere doğru şosalar yaptırılmalıdır. Köylü bu işe hazır sayılabilir. Yalnız köylünün hasat mevsiminden sonra çok ciddî bir takibi ile elde edilebilir. Hükûmet tarafından da evvelâ istikşaf, sonra silindirajı mutlâka yapılmalıdır. Bunlar yapılmayınca köylüde emeğinin boşa gideceği kanaati hasıl oluyor. Yollaar nüfusa göre ailelere taksim edilmeli ve senelerce her aile kendi mıntakasından mesul tutulmalıdır. Baştan savma yapacaklar için para cezası tehdidi faydalı olur. Yol için bütün Türk köylüsü seferber edilmelidir.

Köyleri pis gösteren, yazın toz, kışın çamur yapan yegâne memba gübreliklerdir. Buraları aynı zamanda birçok hastalıkların da yuvasıdır.

Köy kanununa göre bunların atılması mecburî ise de ahırlar fena havalarda, kışın hayvanlara kolay bakmak için evlerin yanında yapıldığından gübreler muhakkak köy sokağına atılır. Gübrelik dolmayınca taşınmaz. Halbuki üç beş kürek de olsa tavuklar adamakıllı eşip yayarlar, toz ederler. Hem gübrenin zayi olmaması, hem de pislikten kurtulmak için gübreliklerin etrafına en az bir metre yüksekliğinde bir duvar çevirmek lâzımdır.

Her köyde hiç olmazsa bir tane demir fıçılardan yapılmış etüvler kullanılmalıdır.

Köyler vaktiyle bir muharririn de dilediği gibi doktorlara taksim edilmeli, ucuz ilâç verilmelidir.

Çocuk doktorlarına da çok ihtiyacımız vardır.

KÖYDE TOPLU ÇALIŞMA

KERİM ÖMER

CÜMHURİYET Köy Kanunu köyün içtimaî, sıhhî, iktısadî ve ziraî sahada inkişafını toplu çalışmaya " İmeceye „ tevdi etmiştir ki köyün mühim ihtiyaçları, imkân ve zaruret nisbetinde bizzat köy halkı tarafından görülecektir.

Köy kanunu, böyle bir salâhiyeti köye yalnız vermekle kalmıyor, aynı zamanda köyün hep birden hangi işleri mecburî olarak, hangi işleri de istekleriyle yapacaklarını saymıştır. Bu itibarla ne kaymakam, ne nahiye müdürü ve hattâ ne de muhtarlara, köyün ihtiyaçları üzerinde düşünmek külfetini bile bırakmamıştır. Köy ve köycülük işlerinde çalışacak arkadaşlarıma, bu kanunu daima ellerinde bulundurmalarını tavsiye ederek bu toplu çalışma mevzuu etrafındaki görüşmemize devam edelim:

Köy kanununda bu toplu çalışmağa taallûk eden işlerde ender kanunlarda görülecek bir vuzuh verilmiştir. Köyün toplu çalışma ile yapılacak işlerinden mecburî olanlar, su getirmek, yolları yapmak, bataklıkları kurutmak ve ilâ... gibi hayatî işler; ihtiyarîler de, köylünün boş kaldığı zamanlarda yapacağı ve onları maddeten ve manen yükseltecek işlerdir ki daha ziyade iktısadî, kısmen de içtimaî olanlardır.

Kanun, köylünün isteğine bırakmış olduğu işleri yapmağa mecburiyet yüklememekle beraber, her sahada öyle güzel bir çalışma direktifi vermiştir ki, bu kanunu varılmaz bir idealden ziyade, tatbiki mutlâka mümkün bir iş programı olarak tavsif etmek iktiza eder. Ve Köy Kanununun bu " toplu çalışma „ ğa taallûk eden maddeleri o derece derin bir gözle işlenmiştir ki, ufak bir himmete bağlı olan tatbikatiyle Türk köyünü ve Türk köycülüğünü kurtarmak mümkündür.

Anadolu'da yapmış olduğum seyahatlerde, bu köy kanununun, bilhassa ihtiyarî olan kısımlarının tatbik edildiği yerlerde, Bozkır'ın kızgın sam rüzgârlarının Yaladağı, Kepir topraklarında ne güzel mamureler yaratmış olduğunu gördüm.

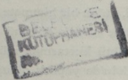
Köyde hakikaten öyle bir takım işler vardır ki, bunları paradan ziyade ancak birbirine karşı duyulacak, içten gelme bir bağlılıkla başarmak mümkündür.

" Bizde Köy Kanunu ve Köy Mefhumu „ adlı yazımda köyün, insanla-

rın birbirine yardım etmek ve komşuluk etmek ihtiyacından doğmuş bir teşekkül olarak tavsifini işte köyün bu varlığından almıştım.

Esasen mevcut olması tabiî olan " karşılıklı yardımı „ kamçılıyan Köy Kanunu tatbikatı, Türk köyünün yükselmesinde mühim bir âmil olmaktadır.

Çünkü o kanundur ki, infirat halinde bulunan kuvvetleri derliyerek hep birden, aynı istikamette yürütmeğe mecbur etmektedir.

Ülkü yalnız ülkü için çıkar

TÜRKDİLİ

T. D. T. C. tarafından çıkarılmakta olan bu mecmuanın İkinci sayısı cemiyetin çalışmalarını anlatan yazılarla çıkmıştır. Kültür işlerimizin *başında yürüyen Dil İnkılâbında üstlerine düşen vazifeyi kavrıyarak yapmak istiyen Türk münevverlerinin bu mecmuayı dikkatle takip etmeleri lâzımdır.*

TÜRK TARİHİ, ARKEOLOGYA VE ETNOGRAFYA DERGİSİ

*Maarif Vekâletinin Türk kültürünün kaynakları üzerinde yapılan araştırmaları yaymak için çıkarmağa başladığı bu çok güzel ve değerli mecmu*ayı bütün münevver Türklere tavsiye ederiz.

AKSU

Giresun Halkevi bu isimde bir mecmua ile Halkevleri neşriyat faaliyeti sahasına girmiştir. Mecmuada değerli mahallî tetkikler ve halkçılık yazıarı vardır. Yeni arkadaşa ülkü yolunda muvaffakiyetler dileriz.

BİRLİK

İstanbul Türk Talebe Birliği tarafından çıkarılmağa başlanan bu aylık gazete, gençlikteki yapıcı ve yaratıcı heyecanı ifade bakımından, güzel ve faydalıdır. Okuyunuz.

VARLIK

15 günde bir çıkarılan bu kıymetli sanat ve fikir mecmuasını okuyucularımıza tavsiye ederiz.

YENİ KİTAPLAR (*) :

İSLAMÎ NÜMİSMATİK İÇİN BİR BİBLİYOGRAFİ TECRÜBESİ
Halil Etem
S: 64 F: 75 K.
Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara

CENUPTA TÜRKMEN OYMAKLARI Kısım : II, III
Ali Riza
S: 96 ve 100 F: 75 — 75 K.
Kitap Yazanlar Kooperatifi, Ankara

BALKAN İKTISADİYATI
Dr. Muhlis Etem
S: 106 F: 100 K.
Yüksek İktısat ve Ticaret Mektebi Sayı - 15 İstanbul

KURTULUŞ YOLUNDA
Alişan Reşit
S: 31 F: 25 K.
Vakit Matbaası, İstanbul

(*) Burada mecmuaya gönderilen kitaplardan " ÜLKÜ ,, nün şiarlarına uygun görülenler ilan olunacaktır.

HAKIMIYETİ
MİLLİYE
MATBAASI